popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Aralık 2005 Sayı 64 4 YTL / 4.000.000 TL



DOSYA
Nobel ödüllü gerilla: ARAFAT



Turgut Özakman 'Şu Çılgın Türkler'i anlatıyor

Doğal âfetler ve 'sera etkisi' tarihçesi

III. Ahmed'in Prut'ta kaçırdığı fırsat...

Gündemdeki kent: Osmanlı vilayeti Şam



İstanbul Demiryolu Müzesi açıldı

Elektrogitar nasıl doğdu?

Osmanlı saray kıyafetleri

25. Yıl
ISSN 1302-6577
212323 05/12
9 771302 657001

Bir konu başlığının perdearkası



LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Bu ay Popüler Tarih'in dosya konusu 'Nobel Ödüllü Gerilla: Arafat' başlığını taşıyor: Geçen yılın Kasım ayında yaşamı noktalanan Filistin liderini, bir ay gecikmeyle de olsa, ölümünün ilk yıldönümünde selamlamak istedik... Ortadoğu'da gazetecilik yapmış, Yasser Arafat'ı yakından tanımış olan Burçun İmir, dergimiz için kapsamlı ve özenli bir dosya hazırladı.

Dergimizin kapağında, bu dosyanın anonsunu verirken, düşündüm: 20. Yüzyıl tarihi, hızla arka arkaya sıralanan ve birbirini yalanlayan öylesine paradoksal olaylarla dolu idi ki... Özellikle Ortadoğu'nun 'kadersizliği' bu durumu, o derece üst noktalara ulaştırmıştı k,i Filistin'in önderi Arafat'ın yaşamını, bu çelişkili başlık özetliyordu: Hem gerilla lideri hem de Nobel Barış Ödülü sahibi!..

Evet; birbiriyle çelişen ya da çelişir gibi gözüken olayların yüzyılı idi 20. Yüzyıl ve biz, 21. Yüzyıl'dan bir yılı daha geride bırakmaya hazırlanırken, Arafat'ın ölüm yıldönümü günlerinde, Arafat'ı hastalığı sırasında misafir eden Fransa'nın 'koloniyal' refleksleri yeniden depreşiyordu... İsyan eden varoşlarda, Magrepli gençler, sadece arabaları değil, umutsuzluklarını da yakmak istiyorlardı.

Ancak bütün yoksulluğa ve yoksunluğa rağmen, Fransa'nın gençlerine seslenmek gerekir ki, orada bile, umut ışıkları parıldıyor. İşte size bunun güzel bir örneği: Paris'te Arap Dünyası Enstitüsü'nün (Institut du Monde Arabe / IMA) gerçekleştirdiği bir sergi... 29 Ekim 2005'te açılışı yapılan ve 19 Mart 2006'ya kadar sürecek olan 'L'âge d'or des sciences arabes / Arap Bilimlerinde Altın Çağ' adlı bu etkinlik çerçevesinde, sergiyi düzenleyenlerin kendi deyimleriyle, "Arap bilginlerin 8 ilâ 15. Yüzyıl arasında, Avrupa'nın batısındaki bilimsel gelişmelere getirdikleri muazzam ve sık sık unutulan katkıları" ortaya konuyor.

Sergide, başta İbn Sinâ, tıp ilminin her alanında büyük birer isim olarak, bugün de düşünceleri araştırılan Arap dünyasının bilim insanlarına, onların buluş ve teorilerine ilişkin özgün belgeler yer alıyor. Ayrıca, matematik, astroloji ve astronomi alanlarında Arap bilginlerin geliştirdikleri araç ve gereç de sergileniyor: Güneş saatleri, küreler, astronomi cetvelleri bunlar arasında önemli bir yer tutuyor...

> 20. Yüzyıl tarihi, hızla arka arkaya sıralanan ve birbirini yalanlayan öylesine paradoksal olaylarla dolu ki...

Kimbilir, Paris'teki bu sergiyi gezdikten sonra, kimi ziyaretçiler sokağa çıktıklarında, Fransız polisinin kovaladığı Magrepli gençlerle ve onların yaktıkları arabalarla karşılaştılar... Evet; dünyanın paradoksallığı yalnızca 20. Yüzyıl tarihine ilişkin değil, geçmişi ve sonrası da var...

Okurlarımıza, sıhhat, huzur ve mutluluk dolu bir yıl diliyoruz...

Nice sayılarda... ve nice yıllarda, her ay buluşmak dileğiyle. ■

İçindekiler

Aralık 2005

KAPAK



KAPAK: LEVNİ'DEN MİNYATÜR DETAYI VE AA FOTOĞRAFI (DENİZ ARSLAN)

54 Osmanlı saray kıyafetleri

"Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" sergisiyle gündeme gelen padişah kaftanlarının özelliklerini ve bu serginin öyküsünü Prof. Dr. Nurhan Atasoy ile konuştuk.
Sebahat Bağbars

4 Editörden

6 Basında Bu Ay

8 Geçen Ay

12 Sinema: İşte gerçek Zorro!..
Mine Haksal

16 İnteraktif Kürsü

18 On Soruda: Yıldırım Bayezid
Erhan Afyoncu

24 Sera etkisinin tarihçesi
Mine Haksal

29 İnternet: Sera etkisi
Taner Güdükoğlu

30 Gündemdeki kent: Şam
Orhan Koloğlu

36 Osmanlı'nın kaçırdığı fırsat: Büyük Petro Prut'ta yenilebilirdi
M. Tanju Akad

42 Demokrasi tarihi: 1943 seçimleri
Ertan Ünal

48 İçinden tren geçen müze
Eser Tutel

52 Kırkambar: Yılbaşı çamları
Feza Kürkçüoğlu

64 Turgut Özakman 'Şu Çılgın Türkler'i anlatıyor
Necati Güngör

82 Bilim Tarihi: Schliemann
Fatih Toptan

86 Teknoloji: Elektrogitarın öyküsü
Fatih Toptan

90 Dergilerden
Lale Uçan

92 Kitap
Lütfü Tınç

96 Ajanda
Erkan Ildız

102 Televizyon
Olkan Özyurt

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

DOSYA

72 Nobel ödüllü gerilla: Arafat

Filistinli gerilla lideri Ebu Ammar'dan Nobel Barış Ödülü sahibi Yasser Arafat'a uzanan çizgide, 75 yıllık bir mücadelenin bilançosu... Arafat'ın uluslararası arenadaki kavgalarının öyküsü...
Burçun İmir



popüler tarih

Yıl: 6 Sayı: 2005/64 Aralık 2005

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT

İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • IŞIN DEMİRKENT
EDHEM ELDEM • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
MİRHAN BİLİR, ECE YILDIRIM
ERKAN ILDIZ, ESER TUTEL

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

DÜNYA Yayıncılık

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

Hazırlayan: Vahdettin Engin

100 yıl önce



Balık akını

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Boğaz uskumru balığı akınına uğramış ve bol bol balık avlanmıştır. Bu sayede, şimdiye kadar el yakmakta olan balık fiyatları, bolluk nedeniyle büyük oranda düşmeye başlamıştır. Böylece yoksullar dahi balık yeme imkanı bulurken balık piyasası da canlanmaya başlamıştır. İstanbullular bu durumdan son derece hoşnut bulunmaktadırlar.

(İkdam, 10 Aralık 1905)

Malatya'da deprem



Malatya ve civarında saat 11'i 18 geçe şiddetli bir yer sarsıntısı olmuş ve yaklaşık 10 saniye devam etmiştir. İlk sarsıntının ardından art arda başka sarsıntılar da meydana gelmiştir. Halen devam etmekte olan sarsıntılar yüzünden bir çok köy harabeye dönüşmüştür.

(İkdam, 22 Aralık 1905)

İngiltere'de futbol maçları

İngiltere'nin Kardif şehrinde ilginç bir futbol müsabakası düzenlenmiştir. Müsabaka boyunca, Yeni Zelenda'dan gelen bir futbol takımı İngiltere'nin bütün takımlarını yenmiştir. Turnuvanın son karşılaşması adeta İngilizlerin gurur maçı olmuştur: Yeni Zelenda ekibi Gal takımı ile oynanmış ve Gal takımı Yeni Zelanda takımını 3-0 mağlup ederek İngilizlerini gururunu kurtarmıştır.

(İkdam, 23 Aralık 1905)



75 yıl önce: 24 Aralık 1930

Menemen Olayı nasıl patlak verdi?

Cumhuriyet gazetesi, 24 Aralık 1930 tarihli nüshasında okurlarına, 23 Aralık'ta patlak veren Menemen olayının ayrıntılarını aktarır.

Menemen'de halkı tahrik etmek isteyen altı şerir zabıtaya ateş açtı. Bir zabitle bekçi şehit oldu. 'Derviş Mehmet' namında bir mürteci, yanında beş silahlı arkadaşı olduğu halde, Manisa tarafından Menemen'e gelerek halk arasında 'Şeriat isteriz' diye tahrikat yapmaya çalışmış ve halkı kendilerine katılmaya davet etmişse de, halktan bu tahrike icabet eden olmamıştır.

Bir zabit kumandasındaki jandarma müfrezesi mürtecileri teslim olmaya davet etmiş ise de, bu teklif ateşle mukabele görmüştür.

Müsademede mürtecilerden üçü öldürülmüştür. Birisi ağır yaralı olarak ele geçirilmiş diğer ikisi ise kaçmıştır.

Olay sırasında zabit ile bekçi de şehit düşmüştür. Menemen'de meydana gelen bu irtica hareketi ile ilgili tahkikat devam etmektedir. Bu irtica ve şekavet hareketi ile alakadâr bazı şahıslar tevkif edilmişlerdir.

Hadise Ankara'da esef ve

Menemen'den kaçtıktan sonra Düzce'de yakalanan sanıklar, İstanbul'dan Menemen'e sevkleri sırasında.





GAZİ HAZRETLERİ SİNEMADA

Gazi Hazretleri dün öğleden sonra Elhamra Sineması'na teşrif ederek muhtelif filmler temaşa ettiler. (...) Gazi Hazretleri son olarak 'Garp Cephesinde Sükunet Var' ve 'Serseri Kral' isimli filmleri seyretmişlerdir.

(Cumhuriyet, 4 Aralık 1930)

DÜYUN-U UMUMİYYE BİNASI

Daha önce ilga edilmiş olan Düyun-u Umumiyye'nin binası *(altta; İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Koleksiyonu'ndan)* Maliye Vekâleti'nden gelen emir üzerine, Defterdarlık emlâk-ı milliye müdüriyetinden gönderilen memurlar tarafından dün teslim alınmıştır. Tesellüm muamelesine iştirak eden memurlardan Ali ve Sabri beyler, Düyun-u Umumiyye memurlarıyla birlikte, mevcut eşyayı saymışlar ve tesellüm ilmühaberini imzalamışlardır.



(Cumhuriyet, 2 Aralık 1930)

SES KRALİÇESİ MÜSABAKASI

Dün sabah Glorya Sineması'nın önünde, Cuma günlerini ve bu sinemanın ilk açıldığı günleri hatırlatan bir kalabalık vardı. Hakemler, güzel ses meraklıları, yüzlerce davetli, yerli ve ecnebî gazete yazar ve muhabirleri sinemanın içini ve dışını doldurmuşlar, sabırsızlıkla, 1930-31 Türkiye Ses Kraliçesi Müsabakası'nın yapılmasını bekliyorlardı...

(Cumhuriyet, 1 Aralık 1930)



Menemen Olayı suçlularının yakalandığını gazeteler, 10 Ocak 1931 tarihindeki haberleri arasında verdiler.

Divanı harp faaliyete yarın başlıyor

Yeniden çok mühim vesikalar bulundu

Anadolu Kavağı imamı Sabri efendi de tevkif edildi



Menemene gönderilen şeyh Hüsnü ve hafız Nuh ve henüz gönderilmiyen imam Sabri Efendi

İzmir, 9 (Vakit) — Menemende tahkikatı... Sabri Efendiyi görmek için... hakkat derin bir dikkat ve mümkün olan... ... ile ailesi de vapura gelmişler süratle ilerlemektedir. Divanı harbiyedir. Sabri Ef. sakin görünen bir ta... muhakemelere pazardan itibaren başlıyarak çocuklarına nasihat ediyor ve me... Vakıt'... ...devini...

Teğmen Kubilay

teessürle karşılanmıştır. Alınan malumâta göre, hadisenin cereyan şekli şöyledir: Vakayı yapanlar Manisa'nın Ebeköy mahallesinden Derviş Mehmet, aynı mahalleden Şamdan Mehmet ve Hacı Topuz oğlu Mehmet ile elbiseci Süleyman Sırrı, Ali oğlu Hasan ve Ankara mahallesinden Murtaza oğlu Hasan'dır.

Derviş Mehmet eski bir Nakşibendi şeyhidir. Öteden beri Cumhuriyet rejimi ve inkılâp aleyhinde bulunmaktadır. Son zamanlarda hükümet aleyhine yapılan neşriyattan cesaret alarak hükümet aleyhine orada burada sözler söylemeye ve irtica propagandası yapmaya başlamıştır.

Eski şeyh bu yoldaki mesaisiyle etrafına müritler toplayıp tekke hayatını ihya etmiş ve bir irticaî hareket yapmak üzere zemin kollamıştır. Nihayet bunun için Menemen'i uygun görmüştür.

Hadise gecesi, 6 arkadaş dağ yollarından yürüyerek sabah namazında Menemen'e erişmişlerdir. Derviş Mehmet silahsız, diğerleri mavzerli çifte fişeklidir. Bu irtica heyeti Menemen'de ilk gördükleri camiye girmişlerdir. Namaz kılan 15 kişi ile dışarıda toplanan halkı kendilerine katılıp Şeriat istemeye davet etmişlerdir. (...) Halk bu çağrıya katılmamıştır. Hadise yetkililer tarafından haber alınınca, zabit Kubilay Bey'in kumandasında bir müfreze olay yerine gönderilmiştir. Ateşli ve fedakâr Teğmen Kubilay müfrezeden evvel caminin önüne koşmuştur. İsyancılara nasihat etmişse de silahla karşılık verilmesi üzerine yaralanmıştır.

Mürtecilerden biri Kubilay'ın üzerine atlayarak kafasını kesmiş ve bayrak direğine asmıştır. (...) Olaydan sonra yoğun bir tahkikata başlanmıştır. İlk planda 25, daha sonra da 13 kişi daha tutuklanmıştır.



Milliyet

Dün Gazi Hz.nin riyasetinde 16,5 a kadar süren bir içtima yapıldı! Gazi Hz.nin Orduya taziyetleri..

İrtica vak'asına sebebiyet veren büyük fesat teşkilâtının ehemmiyeti ile mütenasip fevkalâde tedbirler alınmak üzeredir

Taziyet

Şiddetli bir kanuna ihtiyaç var!

İstanbulda tevkifat devam ediyor!

FIKRA

Milliyet gazetesinin 28 Aralık 1930 tarihli nüshasında Menemen Olayı'na ilişkin haberler, hemen bütün birinci sayfayı kaplıyordu.

◆ HAZIRLAYAN: SEBAHAT BAĞBARS
sebahat.bagbars@dunya.com

Arkeoloji

'Allianoi olayı'ndaki son gelişme



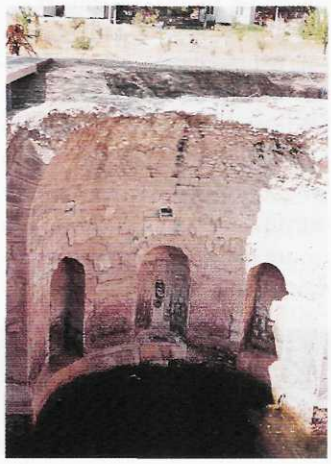
Kuzey Ilıca'daki sıcak su havuzları (üstte). **Avrupa Birliği Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn** (sağda). **Güney Ilıca'nın 'sıcaklık' bölümünde, Venus/Nymphe heykelinin bulunduğu nokta** (sağ altta).

Popüler Tarih, belki de 'tarihe geçecek' tarihî bir katliamın eşiğinde olduğumuzu ilk olarak, yazarımız Erkan Ildız'ın 58. sayımızdaki (Haziran 2005) 'AJANDA' bölümünde duyurdu. 'Allianoi kenti tartışılacak' başlıklı haberde; 1988'e kadar bilinmeyen, ancak keşfedildikten sonra 'Allianoi' olduğu anlaşılan antik kentin, yöredeki Yortanlı Barajı inşaatı nedeniyle sular altında kalacağı duyuruluyordu.

Gelişmeler çerçevesinde düzenlenen konferansı da Popüler Tarih okurlarına iletti: Eylül 2005 tarihli 61. sayımızda, konferansta konuşmacı ve Allianoi Kazısı Bilimsel Heyet Başkanı olan Yard. Doç. Dr. Ahmet Yaraş'ın (Trakya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü) konuyu tüm boyutuyla aktaran yazısını okurlarımızla buluşturduk.

Yaraş yazısında, "Tarihte su için kurulan dünyanın önemli bir sağlık merkezi, yine su yüzünden sadece 8 yıl gün yüzü gördükten sonra tekrar su altında kalacaktır! Alternatif uygulanabilir projeler yetkili kurumlara verilmiştir. Dünya Kültür Mirası'na aday olan Allianoi, geçmişten geleceğe uzanan önemli turizm merkezi olmaya adaydır. Bergama Zeus Sunağı'nı ülkemize geri isteyen çevrelere, gelecekte Avrupalılar, 'Siz önce elinizdekini koruyun' dediklerinde hiç şaşırmamalıyız!" diyordu.





Sonunda, 15 Kasım 2005'te beklenen tarih gelip çattı ve Allianoi'nin çığlığını duyan herkesi mutlu edecek küçük bir haberle de, kazasız belasız atlatıldı: Son gelişmelere göre, İzmir'in 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, İzmir'in Bergama ilçesindeki Yortanlı Barajı suları altında kalacak olan Allianoi antik kentiyle ilgili olarak, "Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca çözüm üretilene kadar, barajda su tutulmamasına..." karar verdi.

Bu karar, küçük de olsa, yeni bir umut doğurdu: AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'e gönderdiği mektup bu umutlu bekleyişe destek oldu.

Ancak son gelişmelerden anlaşıldığı kadarıyla, Koruma Kurulu'nun kararına uyulmuyor ve baraj göl alanı içinde kalan ağaçlar, kesilmeye başlanmış bile!..

DSİ II. Bölge Müdürü'nün, "Allianoi'nin antik kent olduğu varsayımdır" şeklinde basına yansıyan demeçleri de Allianoi için yeniden beliren umutları sarsacak gibi...

Atatürk etkinlikleri

Dolmabahçe'den Tussauds Müzesi'ne



Atatürk Sergievi'nde [Ankara] açılan yerli malları sergisinde Vedat Nedim Tör ve Afet İnan'la; yıl 1934 (solda). Madame Tussauds Müzesi'nde sergilenen Atatürk'ün balmumu heykelinden bir detay (sol altta).

Mustafa Kemal Atatürk'ün, ölümünün 67. yılında tüm Türkiye'de farklı biçimlerde anılması, geçen ayın etkinlikleri arasında, baş sıradaydı.

Bu çerçevede, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Yapı Kredi Kültür Sanat ile işbirliği içinde, Dolmabahçe Sarayı ve Savarona Yatı'nda gerçekleştirilen özel bir etkinlik düzenledi.



Bu etkinliğin yanı sıra, kapsamlı bir fotoğraf sergisi de yapıldı: 'Kültür İnsanı Atatürk' başlığını taşıyan bu sergiyle, Atatürk'ün askerî ve siyasî kimliğinin yanı sıra, eğitime, kültüre ve sanata verdiği değer vurgulandı.

Sergide yer alan 54 fotoğraf, Sipa Press'in altı aylık çalışması sonucunda; Yapı Kredi Kültür Sanat A.Ş.'nin Selahattin Giz arşivi, özel koleksiyonlar ve farklı arşivlerden toplanan 40 bin çalışma arasından seçilip sergilendi.

Bir başka Atatürk sergisi de LC Waikiki'nin sponsorluğunda Olivium'da gerçekleştirildi. Atatürklü 3 bin fotoğrafı 10 gün boyunca sergilendi. Sergiden elde edilen gelir ise, Atatürk Vakfı öğrencilerine burs olarak bağışlandı.

Koç Holding'in başarıyla sonuçlandırdığı bir girişim de, bu çerçevedeki etkinleri taçlandırdı: 10 Kasım 2005 tarihinde; Madame Tussauds Müzesi'nde sergilenen ve Atatürk'e hiç benzemeyen balmumu heykel, Mustafa Koç öncülüğünde, bire bir benzeriyle değiştirilerek ziyarete açıldı... 2004 yılının Ekim ayında başlayan girişimler Anıtkabir Komutanlığı'nın da sağladığı destek ve olanaklarla, başarıyla tamamlanmıştı.

Kasım ayında yapılan bir müzayede de, oldukça dikkat çekiciydi: Antik A.Ş. tarafından 27 Kasım'da Swissotel'de gerçekleştirilen bu müzayedede Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım ve kız kardeşi Makbule'nin Atatürk'e yazdıkları birer mektup, Atatürk'ün, çeşitli telgrafları ve belgeleri yer aldı.

Halk sanatı

Camaltı, Pera'da

Suna-İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi, camaltı sanatına ilgi duyan sanatseverleri 8 Ocak 2005 tarihine kadar sürecek önemli bir sergiyle buluşturdu. "Camaltında Devr-i Âlem" adıyla sergilenen yaklaşık 200 eser, Bortaçina, Genim ve Kıraç koleksiyonlarının yanı sıra, değerli sanatçı Neveser Aksoy'un uzun yıllar boyu, dünyanın dört bir yanından topladığı koleksiyon parçalarından seçilerek oluşturulmuş... Tüm dünyada, halk sanatlarının önemli bir örneğini oluşturan camaltı resimleri; camın arka yüzeyine toz boya, guvaş, yağlıboya ve akrilikle yapılan, antik çağlardan bu yana uygulanan bir tekniğin ürünleri.



Camaltı çalışmalarından birinde Sultan Abdülaziz (solda).

Cumhurbaşkanlığı ödülleri

Tarihte, Halil İnalcık



Cumhurbaşkanı Sezer, ödül töreni sonrası Ferruh Başağa, Oktay Akbal'ın eşi Ayla Akbal, Halil İnalcık, Ara Güler ve Elif Başman ile beraber (sağda).

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in isteği ile "0" ve "5" ile biten yılarda verilecek. 2005 yılını kapsayan ödüller ise, Yıldız Kenter, Doğan Hızlan, Kemal Nehrozoğlu, Prof. Dr. Talât S. Halman, Prof. Dr Emre Kongar, Rengim Gökmen ve H. Bülent Serim'den oluşan değerlendirme kurumunca, 11 Kasım 2005'de verildi.

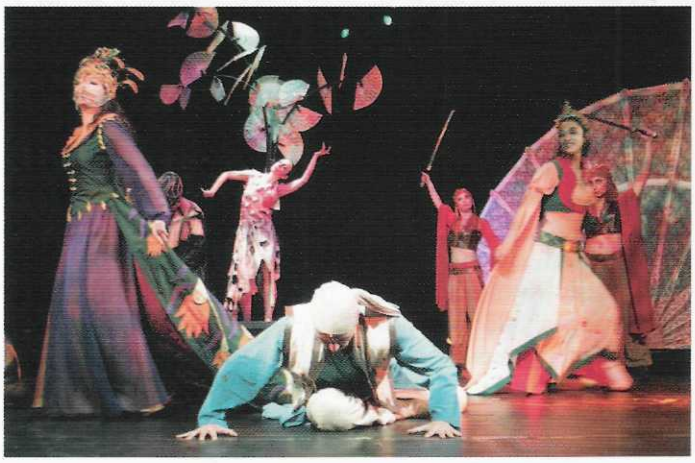
Yönetmeliği 1995'te hazırlanan bu ödül, "Türk kültür ve sanat yaşamına önemli katkılarda bulunan, ülkemiz kültür ve sanatının yücelmesine çalışan Türk yurttaşı ve yabancı uyruklu kişiler ile kurumları onurlandırmak ve özendirmek amacıyla" verilmeye başlandı.

İlki 1999 yılında verilen ödülün bu yılki sahipleri ise, soyut resim denince akla ilk gelen ressam Ferruh Başağa, tarihçi Halil İnalcık, edebiyatçı Oktay Akbal, fotoğraf sanatçısı Ara Güler ve kurum olarak da Sevda Cenap And Vakfı oldu.

Tiyatro

Tarihten farklı aşklar





"Danton'un Ölümü"nde 'Danton' rolündeki Engin Alkan oyunun bir sahnesinde (sağ üstte) ve 'Ferhat ile Şirin' oyunundan bir görüntü (sağda).

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda geçen ay galası yapılan oyunlar arasında, 'Ferhad ile Şirin' ve Danton'un Ölümü' gibi tarihî piyesler de vardı.

Nâzım Hikmet'in kaleminden çıkma 'Ferhad ile Şirin'i Ragıp Yavuz yönetiyor. Oyunda, Ferhad'ı Ahmet Özaslan, Şirin'i Duygu Erdoğan ve Mehmene Banu'yu da, performansıyla seyircileri kendine hayran bırakan Sevil Akı oynuyor.

1789 Fransız Devrimi'ni anlatan "Danton'un Ölümü" adlı oyun da, sahneye uyarlanışı ve farklı anlatım tarzıyla dikkat çekiyor, izleyiciye o dönemin ikiyüzlülüğünü ve gerilimini hissettiriyor. Georg Büchner'in yazdığı, Dr. Roberto Ciulli'nin yönettiği oyunda, Danton karakterini Engin Alkan, Robespierre'i Arif Akkaya, Camille'i Levent Üzümcü, ünlü ressam Lacroix'yı da Hakan Arlı oynuyor.



"Houth Ormanı'nda yaralının taşınması" Otto Dix (1924).

Sergi

Savaş görüntüleri



Amerikalı fotoğraf sanatçısı Sara Terry 'Sonrasında Bosna' adlı fotoğraf sergisiyle İstanbul'daydı...

Bosna'daki kanlı savaşın sona ermesinin üzerinden 10 yıl geçti. Terry, 50 fotoğraflık seçkisinde: "Savaş sonrası 'normalleşme' çabaları içinde, sırıtan geçmişin silinmesi zor izlerini, acılarını, kayıplarını ve geleceğe yönelik geçmişini unutma gayretlerini; o yılları yok sayarcasına düzenlenen spor müsabakaları veya güzellik yarışmalarını" sanatseverlerle buluşturuyor...

Sara Terry, ayrıca Aralık ayı başında İstanbul'da, İFSAK'a konuk olacak ve 'Uzun Soluklu Fotoğraf Projeleri' konulu bir atölye çalışması gerçekleştirecek.

Savaş konulu bir başka sergi de Yapı Kredi Kültür Merkezi Kâzım Taşkent sanat Galerisi'nde sergilendi. Alman ressam ve grafiker Otto Dix'in 86 eserinin yer aldığı sergi, 30 Kasım'da sonlandı.

Sergi, sanatçının 1920-24 yılları arasında yaptığı ve I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan kıyımı bire bir tasvir eden bir dizinden oluşuyordu. Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi, Otto Dix'ten sonra da, Kurtuluş Savaşı'na katılmış ve Türk resminin de temel taşlarından Cemal Tollu'nun tablolarına yer verdi: Sanatçının yağlıboya, suluboya ve desen çalışmalarından oluşan retrospektif sergisi, 30 Aralık'a kadar görülebilecek...



Cemal Tollu

KISA...KISA

Tarih kitapları fuarı

GrupMedya Fuarcılık tarafından düzenlenen 'Kitap Dünyası Fuarı', 27 Kasım'a kadar, İstanbul Tophane'de, Salıpazarı Liman Sahası içerisinde yer alan Antrepo 3'te, kitapseverlerle buluştu. Edebiyatın yanı sıra, Fuar'ın ikinci teması 'tarih' idi.

Jorga Sempozyumu

İstanbul 'Dimitrie Cantemir' Romen Kültür Merkezi ile Sabancı Üniversitesi ve Yeditepe Yayınevi tarafından, 18 Kasım'da Romen tarihçi Nicolae Jorga'nın ölümünün 65. yıldönümü ve 5 ciltlik ünlü yapıtı 'Osmanlı İmparatorluğu Tarihi'nin Türkçe'ye kazandırılması dolayısıyla, Sabancı Üniversitesi'nin İstanbul, Karaköy'deki binasında uluslararası bir sempozyum düzenlendi.



Noel mutfağı

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık'ta, 21 Kasım'da, Türk mutfağının genç ustalarından Vedat Başaran'ın Sermet Çifter Salonu'nda yaptığı söyleşi, "Yemek Kültürü: İstanbul'da Noel Mutfağı" adını taşıyordu.

'İki Beyoğlulu'

Pera Müzesi'nde, 19 Kasım'da Stefanos Yerasimos ve Jak Deleon'un anısına 'İki Beyoğlulu' adlı bir söyleşi düzenlendi. Konuşmacılar; Prof Murat Belge, Doğan Hızlan, Mario Levi ve Ahmet Soysal'dı.

İşte 'gerçek' Zorro!..

'Zorro' ilk kez 1919'da, Amerikalı gazeteci-yazar McCulley'nin bir öyküsünde boy gösterir; yazar kahramanını, ünlü haydut Joaquin Murieta'nın yaşamından esinlenerek yaratmıştır.



MİNE HAKSAL

Yedi yıl önceki 'Maskeli Kahraman Zorro' filminin ardından, bu kez geçen ay 'Zorro Efsanesi' ile, Zorro Türkiye'de de yeniden beyazperdeye konuk oldu.

Ekip, esas olarak aynı ekipti; ama filmi izlerken, 11 Eylül sonrasının etkisini hissetmemek mümkün değildi...

Tarihî fon, California'nın ABD'nin 31. eyaleti oluşu; yıl 1850. Bir Fransız soylusunun başını çektiği, mazisi Ortaçağ'a dayanan 'Orbit Unum' (Tek Dünya) adlı gizli teşkilat, az daha nitrogliserinle ABD'yi havaya uçuracak iken Zorro, karısı, çocuğu ve atı, ailecek devreye girip, ABD'yi kurtarırlar.

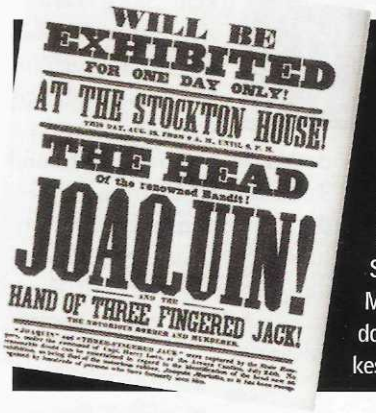
Bu arada Zorro, oy sandığını çalan kötü adamları alt edip California halkının ABD'ye bağlanma iradesinin gerçekleşmesini sağlayarak mazlumun, yoksulun yanı sıra, demokrasinin de koruyucusu olduğunu kanıtlar!

İspanyolcada 'tilki' anlamına gelen Zorro takma adıyla geceleri kılık değiştirip kılıç oynatarak dul ile yetimin hakkını arayan bu kahraman, ilk kez 9 Ağustos 1919'da Amerikalı gazeteci yazar Johnston McCulley'nin (1883-1958) 'All-Story Weekly' dergisinde yayımlanan 'The Curse of Capistrano' (Capistrano'nun Laneti) adlı öyküsünde boy gösterir.

Zorro'yu dünya çapında bir efsaneye dönüştüren, sinema olur...



Douglas Fairbanks / 1920



Vahşi bir afiş

Murieta'nın *(üstte)* kafası ile Üç Parmak Jack'ın kesik elinin sergilendiğini duyuran 1853 tarihli bir afiş *(solda)*... 19. Yüzyıl sonunda bile, San Francisco'daki Pacific Museum'a gidip yaklaşık bir dolar karşılığında Marieta'nın kesik başını görmek mümkündü!





Tyrone Power / 1940

Latin erkeksiliğinin ve adaletin simgesi bu yakışıklı İspanyol soylusunu beyazperdede kendi yorumlarıyla ölümsüzleştirenler arasında, Douglas Fairbanks (1920), Tyrone Power (1940) ve Alain Delon (1974) gibi ünlü oyuncular da bulunmaktadır.

Efsanevî kişiliğiyle Zorro, salt bir hayal ürünü müdür? Yazar McCulley'nin Zorro'yu yaratırken 19. Yüzyıl'ın ilk yarısına ait efsaneleşmiş California öykülerinden, özellikle de ünlü haydut Joaquin Murieta'nın yaşamından esinlendiği söylenir.



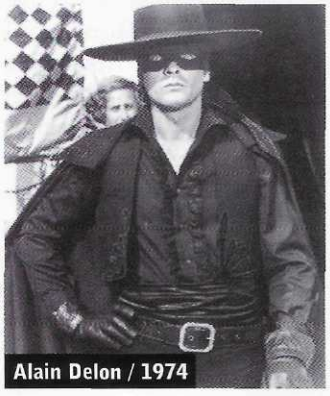
Pablo Neruda

Gerçi Murieta'nın gerçek yaşamıyla ilgili pek fazla bilgi yoktur ama onun halk kültürünün bir parçası haline geldiği de bir vakıadır.

Joaquin Murieta, 1830'da Meksika'nın Sonora eyaletinde doğar, 20 yaşındayken karısı Rosita ile birlikte Kuzey California'ya gider. Altın madeninde çalışmaktadır. Burada Amerikalıların yabancı düşmanlığının kurbanı olur; saldırıya uğradığı yetmiyormuş gibi, bir de gözünün önünde karısının ırzına geçerler.

Karı koca başka yere taşınırlar; ama bu defa da üvey kardeşi yüzünden haksız yere at hırsızlığıyla suçlanacaktır. Alelacele toplanan halk mahkemesi kardeşini ölüm, kendisini de kırbaç cezasına çarptırır...

Bir süre sonra linç eylemine katılanlardan bir madenci ölü bulunur. Onu bir diğeri izler. Söylentiye göre, Murieta'nın intikamı fecidir; Meksikalılardan oluşan bir silahlı çete kurmuştur ve sağ kolu 'Three Fingered Jack' (Üç Parmak Jack) lakaplı korkunç katil Manuel Garcia ile birlikte, Kuzey California'yı kasıp kavurmaktadır.



Alain Delon / 1974

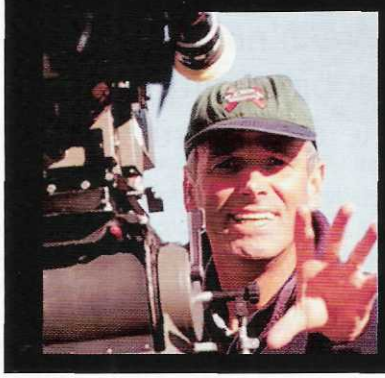


California kolluk görevlilerinden Harry Love, 1853 Haziran'ında at üzerinde kaçmaya çalışan Murieta'yı öldürür; California devletinin haydudu ölü ya da diri getirene vaat ettiği 6 bin dolarlık ödülü almak için, Murieta'nın başını keser ve Peder Dominic Blaine'e götürerek teşhis ettirir.

Murieta sadece Zorro'nun yaratıcısı McCulley'e değil, ondan önce ve sonra yaşamış pek çok başka yazara da ilham kaynağı olmuştur. Şilili şair Pablo Neruda da onlardan biridir, 1967'de yazdığı "Joaquin Murieta'nın İhtişam ve Ölümü" adlı yegâne tiyatro oyunuyla, Meksikalı haydudun ününe ün katar Neruda. ■

Zorro Efsanesi

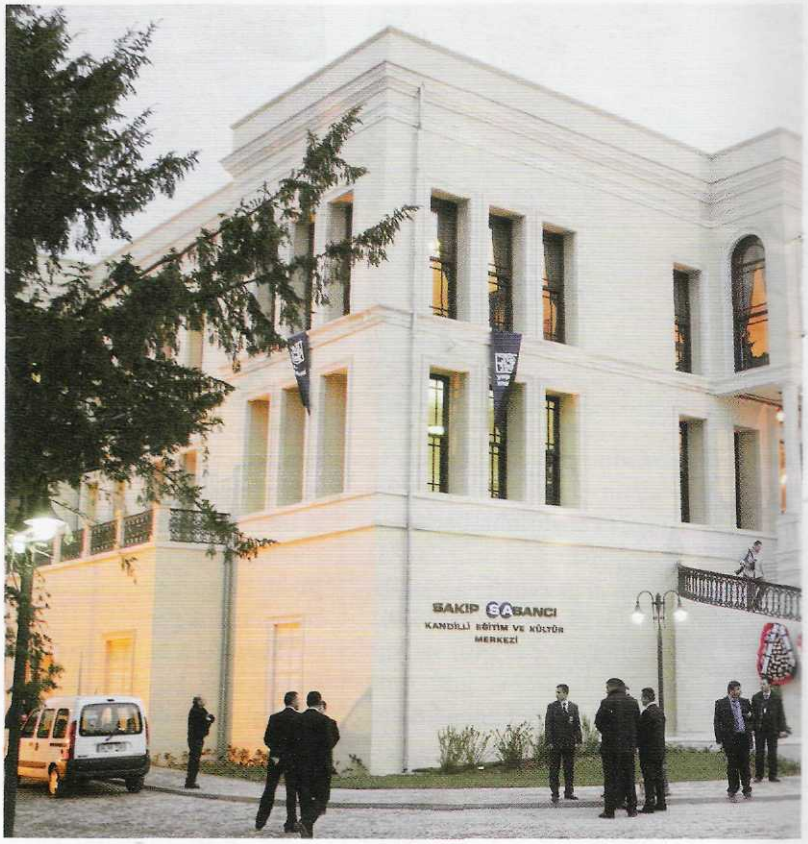
Yönetmen: Martin Campbell
Senaryo: Alex Kurtzman, Roberto Orci
Görüntü Yönetmeni: Phil Meheux
Kurgu: Stuard Baird
Oyuncular: Antonio Banderas, Catherine Zeta-Jones, Adrian Alonso, Julio Oscar Mechoso, Rufus Sewell, Nick Chinlund



60'dan fazla Zorro öyküsü kaleme alan Amerikalı gazeteci-yazar Johnston McCulley, sinemadaki ilk Zorro'lardan Guy Williams ile birlikte (solda).

Kandilli'de yeniden doğuş

Kandilli Kız Lisesi'nin tarihî binası, KANKEV'in öncülüğünde ve Hacı Ömer Sabancı Vakfı'nın katkılarıyla onarılarak bir eğitim ve kültür merkezine dönüştürüldü.



LÜTFÜ TINÇ

KANKEV yani 'Kandilli Kız Lisesi Kültür ve Eğitim Vakfı' öncülüğünde, Hacı Ömer Sabancı Vakfı ve İstanbul Valiliği'nin katkılarıyla onarılarak 'Sakıp Sabancı Kandilli Eğitim ve Kültür Merkezi'ne dönüştürülen tarihî Kandilli Kız Lisesi binasının açılış töreni, 12 Kasım 2005, Cumartesi günü yapıldı.

Davetiyede, İstanbul Valisi Muammer Güler'in, KANKEV'in Yönetim Kurulu Başkanı Türkân Saylan'ın ve Türkân Sabancı'nın imzaları vardı.

Resmî bir davetti bu... Ama davete heyecanla, zamanından önce gelenlerin, özellikle de hanımların halinden tavrından, bu davetin, kimi davetlilerin yaşamında, çok önemli, çok derin bir yeri oldu belliydi...

Biz de, Popüler Tarih dergisi olarak, fotoğrafçı arkadaşımız Ece Yıldırım ile birlikte, erken gelenler arasındaydık ve bu ilginç havayı teneffüs edebildik... Bu havayı yaratanlar Kandilli'nin eski mezunları idiler.

Nitekim biz de, eski mezunlar ve KANKEV üyeleri Gökşin Sanal ve Tülay Bediz ile tanışıp onların rehberliğinde, Adile Sultan Sarayı'nın salonlarından Kandilli Kız Lisesi'nin ihtiyacına uygun bir büyük yatakhaneye ya da oyun salonuna veya fizik-kimya laboratuvarına dönüştürülmüş mekânlarda dolaşırken onların heyecanını paylaştık.

Eski deyimle, "İstanbul'un Anadolu Yakası'nda" Boğaziçi'nin Kandilli semtinde, Akıntı Burnu'nun tepesinde yükselen, nefis deniz manzaralı bu Saray'ın yatak odaları da, kuşaklar boyunca 'sınıf' olmuştu Kandilli'nin kız öğrencilerine...

Açılış konuşmaları başlayıp da Prof. Dr. Türkan Say-



Kandil Kız Lisesi'nin tarihî binasının açılış töreninde, binanın restorasyon sürecini yansıtan farklı panolar duvarlarda yer alıyordu (altta).

FOTOĞRAFLAR: ECE YILDIRIM





lan, 1986'dan bu yana olup bitenlerin öyküsünü anlattığında, henüz içi döşenmemiş bu mekânlarda, adeta duvarları okşarcasına dolaşan bu saygıdeğer hanımların, eski mezunların heyecanını daha iyi anladık.

KANKEV'in Yönetim Kurulu Başkanı Türkân Saylan, bir biyoloji öğretmenlerinin sık sık kullandığını belirttiği 'Başlamak bitirmenin yarısıdır' deyişiyle girdi konuşmasına... 'Sakıp Sabancı Kandilli Eğitim ve Kültür Merkezi'nin, geçmişi 1986'daki 'Kandilli Kız Lisesi yangını'na dayanan öyküsünü, önemli bir bölümü eski mezunlardan ve KANKEV üyelerinden oluşan davetlilere aktarırken Saylan sık sık 'Atatürk kızları' vurgusunu yaptı:

1986 yılında çıkan büyük bir yangın, 'Adile Sultan İnâs Mekteb-i Sultânisi' olarak ilk adımını 1916'da atan Kandilli Kız Lisesi'nin kaderini noktalamamıştı. Okul, Adile Sultan Sarayı'na ait büyük korunun içinde, daha aşağılarda yapılan yeni binalarda eğitimini sürdürmüştü. Ama yukarıda, Akıntı Burnu'nun tepesinde, eski Saray ve eski Lise, bir utanç abidesi gibi, yıllar yılı, mezbelelik bir havada, harabe olarak yaşamıştı...



Kandilli Kız Lisesi binasının açılış töreninde, Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, İstanbul Valisi Muammer Güler, Türkân Sabancı, Güler Sabancı ve diğer davetliler (üstte), Türkân Saylan'ın, merhum Sakıp Sabancı'nın portresi önünde yaptığı konuşmasını dinliyorlar (solda).



İşte Türkân Saylan'ın 'Atatürk kızları' vurgusu da, bu noktada anlam kazanıyordu: Yılmamışlardı. Saylan'ın ifadesiyle, "Bu okuldan yetişenler, bu okuldan ışık alanlar, uzun seneler..." gelmişlerdi buralara: "Ağlar dururduk bu yangın yerine bakarken," diyen Saylan; niye olmasın diyerek, bu harabeyi ayağa kaldırmak için nasıl bir vakıf kurmaya karar verdiklerini de aktardı konuşmasında.

"Biz bu okulda Mustafa Kemal Atatürk'ün kızları olarak yetiştik," diyen Saylan, 'bir avuç çılgın kadının' KANKEV'i kurduktan sonra, adım adım 'Sakıp Sabancı

Açılış töreninde, Kandilli Kız Lisesi'nin bugünkü öğrencilerinden bir grup da yer aldı (solda).



Farklı kuşaklardan Kandilli Kız Lisesi mezunları ve KANKEV üyeleri Tülay Bediz ile Gökşin Sanal, okulun birleştirilip tek bir mekân haline getirilen fizik ve kimya laboratuvarlarını geziyorlar (sağda). Tülay Bediz ile Gökşin Sanal bir arada (sağda, ortada).

Kandilli Eğitim ve Kültür Merkezi'ne giden yolda, yardım aldıkları kişi ve kurumların çabalarını da anlatarak gelişmeyi, eski Saray ya da bir başka deyişle eski Kandilli Kız Lisesi'nin restorasyon safhalarını aktardı.

Tabii, bu sürecin önemli bir noktasında da, Sakıp Sabancı'ya ilişkin anılar yer alıyordu: Bina, 1986'dan 1993'e kadar, enkaz halindedir. Önce enkaz temizlenir. Eski mezunlardan Prof. Dr. İmre Orhon'un da içlerinde yer aldığı, İTÜ Mimarlık Fakültesi öğretim üyelerinden kurulu bir ekip, gönüllü olarak, restitüsyon projesi hazırlar.



Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve dönemin İstanbul Valisi Kutlu Aktaş'ın desteğiyle, ilk kaynak devlet tarafından yaratılır ve Saray'ın kaba yapısı ihale edilir. Binanın 'kaba yapısı' 1999 depreminden önce biter.

Daha sonra yeni bir sponsor arayışına giren KANKEV yöneticileri, o sıralar ziyaret ettikleri Sakıp Sabancı'nın büyük desteğini görmeye başlarlar. Karşılıklı protokoller yapılır ve 'Sakıp Sabancı Kandilli Eğitim ve Kültür Merkezi'ne giden süreç, hız kazanır.



Saylan'ın ardından yapılan konuşmalarda; Prof. Dr. İlber Ortaylı, Adile Sultan Sarayı'nın tarihçesini aktarırken, Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Güler Sabancı, merhum Sakıp Sabancı'nın eşleri Türkân Sabancı, İstanbul Valisi Muammer Güler ve Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik de birer konuşma yaptılar.

Türkân Saylan'ın da konuşmasında belirttiği gibi, Sakıp Sabancı'nın adını taşıyacak bu eğitim ve kültür merkezinin tüm geliri, yine Saylan'ın vurguladığı gibi 'pek de elverişli şartlar içinde bulunmayan' mevcut Kandilli Kız Lisesi'ne aktarılacaktı.

Toplam 9 trilyonla ayağa kalkan, 5 bin 625 metrekare kullanım alanına sahip üç katlı merkezde; 200 ve 300'er kişilik iki toplantı salonu, 20 seminer odası, kokteyl ve sergi mekânları, 150 kişilik bir restoran, 60 kişilik bir kafeterya ve bir de müze yer alacak.

Davet sırasında görüştüğümüz Saylan da, 'Sakıp Sabancı Kandilli Eğitim ve Kültür Merkezi'nin, "ciddi bir bilim ve kültür merkezi" olacağını söylüyor.



KANKEV üyesi Gökşin Sanal, Popüler Tarih'in Ekim 2004 tarihli 50. sayısında yayımlanan Kandilli Kız Lisesi dosyasında bize okul anılarını aktarmıştı: Gökşin Sanal 50'li yıllarda (sağ üstte) ve Sanal kimya laboratuvarında sınıf arkadaşları ile birlikte (sağda).

İshakpaşa'nın derdi rutubet



Doğubeyazıt ilçesindeki İshakpaşa Sarayı'nda başlatılan restorasyon çalışmaları kapsamında, duvarlardaki rutubeti önlemek amacıyla binanın kanalizasyon haritası çıkarılıyor.

Beş yıldır restorasyon çalışmaları durmuş olan sarayda, yeni proje, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın isteğiyle Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) tarafından başlatıldı.

Projede öncelikle, çökme belirtisi gösteren avlu kurtarılacak...

Bu çerçevede yapılan çalışmalarda, restorasyon firması şantiye şefi Burhan Barshan, restorasyonda önemli noktalardan birinin de rutubet olduğunu belirterek, "Bunu önlemek için, bugüne kadar hiçbir şey yapılmamıştı.

Bu kapsamda kanalizasyon haritasını çıkarmaya başladık. Bu sayede duvarlardaki nem önlenecek" diyor.

Barshan, asıl büyük restorasyonun önümüzdeki yıl düşündüğünü belirtirken, Ağrı Valiliği de İshak Paşa Sarayı'na giden yolu genişletiyor.

Doğubeyazıt'a 5 kilometre uzaklıktaki bir tepede kurulu olan saray Osmanlı'nın Lale Devri'ndeki son büyük anıt yapı olarak, İshak Paşa ile Çolak Abdi Paşa tarafından 1685'te yaptırılmıştı.

Kudüs surları



Maariv gazetesinin bildirdiğine göre, Kudüs'teki 'Eski Şehir'i yüzyıllardır çevreleyen surlar, çökme tehlikesiyle karşı karşıya...

İsrail Eski Eserler Bürosu'nun gerçekleştirdiği bir çalışmaya dayandırılan haberde; özellikle, Müslüman Mahallesi'ni çevreleyen kuzey surlarında ve Yahudi Mahallesi'nin güney bölümündeki taş bloklarda, acil onarıma ihtiyaç olduğu belirtiliyor.

Üç dine inananlar; Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından 'kutsal' kabul edilen 'Eski Şehir' ve civarındaki surlarla kapılar, Kanunî Sultan Süleyman zamanında ciddî bir onarım görmüştü. Kanunî öncesi dönemde, bu sur ve kapılar, harabeye dönüşmüş durumdaydı.



Yıldırım Bayezid ve zamanı



ERHAN AFYONCU

1. I. Murad'ın kaç oğlu vardı?
2. Bayezid'e neden 'Yıldırım' lakâbı takıldı?
3. Yıldırım Bayezid, Osmanlı tahtına nasıl çıktı?
4. Yıldırım, ilk Anadolu seferinde nereleri fethetti?
5. Yıldırım'ın, ikinci seferinde ne sonuç alındı?
6. Yıldırım, Rumeli'de neler yaptı?
7. Neden Avrupa bir 'Haçlı Seferi' istedi?
8. Niğbolu'da Haçlılar nasıl mağlup edildi?
9. İlk İstanbul kuşatması nasıl yapıldı?
10. Ankara Muharebesi nasıl cereyan etti?

Yıldırım Bayezid, babası I. Murad'ın Anadolu ve Rumeli'de vassallık bağlarıyla oluşturduğu devleti, merkezî bir imparatorluk haline getirmek isteyen ilk hükümdardır.

1 I. Murad'ın kaç oğlu vardı?

I. Murad'ın tarih kaynaklarında adı geçen üç oğlu, Şehzade Bayezid, Yakub Çelebi ve Savcı Bey'dir. Hüseyin Hüsameddin 'Amasya Tarihi' adlı eserinde, I. Murad'ın, İbrahim isimli bir oğlunun daha bulunduğunu, bu şehzadenin Bursa'ya vali olduğunu ve babasının vefatını duyunca, Bursa'da hükümdarlığını ilan ettiği; fakat Yıldırım Bayezid tarafından idam ettirildiğini yazar.



Mükrimin Halil Yınanç, vakıf kayıtlarına dayanarak, I. Murad'ın oğulları arasında İbrahim'in de ismini zikreder; ancak herhangi bir bilgi vermez.

Kardeşlerin en küçüğü olan Savcı Bey, babasına isyan ettiği için önce gözlerine mil çektirilmiş, sonra da öldürülmüştür. Yakup Çelebi de, I. Kosova Muharebesi'nden sonra Yıldırım tarafından boğdurulmuştur.



I. Murad'ın (sağda) ve Yıldırım Bayezid'in (sağda, en üstte) Batı kaynaklı yağlıboya tabloları... Şehzadelik dönemi Bayezid'ini temsil eden bir portre (sağda, ortada).

2 Bayezid'e neden 'Yıldırım' lakâbı takıldı?

Osmanoğulları'nın 4. hükümdarı I. Bayezid, gerek Osmanlı kaynaklarında gerekse Batı kaynaklarında, isminden ziya-

de 'Yıldırım' lakâbıyla anılır. Daha şehzadeliği döneminde katıldığı savaşlarda, gösterdiği cesaret ve ataklık nedeniyle Bayezid'e verilen bu lakâbın, tam olarak ne zaman ve hangi olay nedeniyle kullanılmaya başlandığı yolunda farklı rivayetler vardır.

3 Yıldırım Bayezid, Osmanlı tahtına nasıl çıktı?

Osmanlı tarihinde savaş meydanında tahta çıkan ve yine başka bir savaş neticesinde tahtından olan ilk ve tek padişah, Yıldırım Bayezid'dir.

I. Murad, Balkan Hıristiyanlarının ordusunu, 15 Haziran 1389'da Kosova'da karşılamıştı. Osmanlı ordusunun merkezinde I. Murad, sol kolunda Yakub Çelebi ve sağ kolunda Şehzade Bayezid yer almıştı. Muharebe Osmanlı'nın kesin zaferiyle neticelendi.

Sultan Murad şükür duaları arasında harp sahasını dolaşırken, hileyle yanına sokulan Miloş Obiliç adlı Sırp tarafından hançerlendi. Ağır yaralanan sultan, yanındaki devlet adamlarına, birçok seferde üstün yeteneğini ve kabiliyetini ispatlayan büyük oğlu Bayezid'in kendisinden sonra tahtına oturmaya en lâyık kişi olduğunu vasiyet etti.

Düşmanı takip etmekte olan Bayezid geri çağrıldı ve babasının vasiyeti gereği hükümdar ilan edildi. Yıldırım, ilk olarak, hâlâ düşmanın kılıç artıklarını temizlemekle meşgul olan hayattaki tek kardeşi Yakub Çelebi'yi öldürttü.





Yakub Çelebi'nin öldürülme kararını Bayezid'in mi yoksa devlet adamlarının mı verdiği hususu, tartışmalıdır.

4 Yıldırım, ilk Anadolu seferinde nereleri fethetti?

Kosova'da I. Murad'ın şehit olduğu haberi duyulunca, Anadolu'da Osmanoğulları'na tâbi beylikler fırsattan istifade etmek için, derhal harekete geçtiler. Rumeli ve Bizans işlerini yoluna koyup süratle Anadolu'ya geçen Yıldırım Bayezid, 1389 ile 1390 arasında, iki ayrı seferle Batı Anadolu'daki Aydın, Saruhan, Hamid, Menteşe, Germiyan ve Teke beylikleriyle, Bizans'a bağlı Alaşehir'i Osmanlı topraklarına kattı.

Yıldırım Bayezid, Batı Anadolu'da Osmanlı hâkimiyetini tesis ettikten sonra, Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in üzerine yürüdü. Yapılan anlaşmayla Beyşehir ve civarı Osmanlı'ya bırakıldı; Çarşamba Suyu iki devlet arasında sınır oldu.

Yıldırım Bayezid daha sonra İsfendiyar Bey'in yönettiği Sinop'a saldırdı. Ardından Kastamonu ele geçirildi.

Yıldırım'ın Kadı Burhaneddin'e tâbi Osmancık'ı alması ve bölgedeki beyler üzerinde nüfuz kurmaya çalışması, iki hükümdar arasında süregelen düşmanlığı daha da

'Max Fruchtermann Kartpostalları' serisinde, Kosova Zaferi'nin ardından I. Murad'ın şehadeti (üstte). Kosova'daki Sırp suikastçi Miloş Obiliç (solda).



I. Kosova Savaşı'nı temsil eden bir 19. Yüzyıl çizimi (solda).



Münif Fehim'in çizgileriyle Niğbolu Meydan Muharebesi (üstte).

körükledi.

Kadı Burhaneddin'in, Osmanlı karşısında pes etmeye niyeti yoktu. 1392'de Çorum yakınlarındaki Kırkdilim Kalesi önlerinde Kadı Burhaneddin ile Yıldırım'ın oğlu Ertuğrul arasında yapılan ve üç gün süren muharebede, Osmanlı yenildi ve Şehzade Ertuğrul hayatını kaybetti.

5 Yıldırım'ın, ikinci seferinde ne sonuç alındı?

Osmanlı, Rumeli'de Hıristiyanlarla mücadele ederken, Karamanoğulları ile eskiden beri süregelen anlaşmazlık tekrar su yüzüne çıktı. Ankara'yı ele geçiren Alâeddin Ali Bey, 1397'de, Akçay'da yapılan muharebede mağlup oldu ve yakalanarak idam edildi. Toroslar'ın güneyindeki birkaç şehir dışında, Karaman toprakları Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu reisi Kara Yülük Osman Bey ile yaptığı savaşta ölünce, önemli bir rakibi daha devre dışı kalan Yıldırım Bayezid de, Orta Anadolu'da kontrolü rahatça ele geçirdi.

Memlûk Sultanı Berkuk'un ölmesi ve yerine geçen Ferec'in memleketinde duruma tam manasıyla hâkim olamaması da, Bayezid'in gözünü güneydeki Dulkadir ve Memlûk topraklarına dikmesine yol açtı.

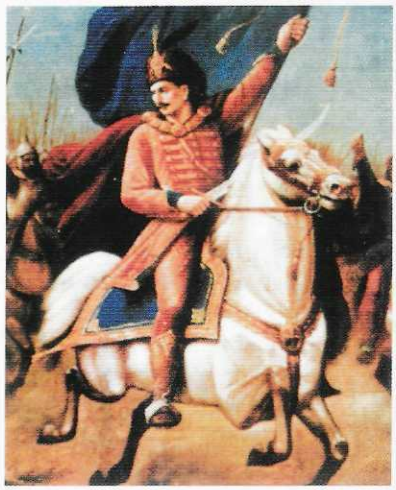
Elbistan, Malatya, Behisni, Hısnı Mansur, Kâhta ve Divriği gibi şehirler Yıldırım Bayezid'e boyun eğdi.

Osmanlı ile Memlûk hükümdarları arasında, Dulkadir toprakları üzerinde ilk defa bu dönemde başlayan rekabet, 100 yıldan fazla sürecek ve Osmanlı-Memlûk rekabeti, adeta Timur'un Anadolu'ya yönelmesine davetiye çıkaracaktı.

6 Yıldırım, Rumeli'de neler yaptı?

Yıldırım Bayezid, I. Kosova Muharebesi'nde tahta çıkınca, Anadolu'ya geçmeden önce, Sırp Kralı Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç ile görüşür ve Stefan'ın kız kardeşi Olivera ile evlenir. Sırp hükümdarı, hayatının sonuna kadar Yıldırım'a sadık kalır.

Bayezid dönemi, Türk akıncılarının Balkanlar'daki faaliyetlerini son derece yoğunlaştırdıkları bir dönemdir. Osmanlı hükümdarı, hızla Anadolu'ya girerken, Evrenos Bey'i Vodena ve Vulçitrin'i





I. Kosova Savaşı'nda Sırp ordusunu yöneten Prens Lazar (sağ üstte). **Yıldırım'ın Anadolu seferlerinde, beylikler arası çatışmaları temsil eden bir çizim** (sağda).





Batılı ressam Matania'nın bir gravüründe, Yıldırım Bayezid (üstte). Bizans İmparatoru Manuel (sol üstte). Bulgar Kralı Şişman (solda). Eflak Prensi Büyük Mircea (sol altta).

fethetmekle görevlendirir.

Evrenos Bey 1390'dan itibaren, 6 yıl Arnavutluk üzerine şiddetli akınlar düzenler. Paşa Yiğit Bey, 1391'de Üsküp'ü fetheder; Firuz Bey, Eflak'a girer. Macaristan'a ait olan Belgrad, ilk kez bu yıllarda Osmanlı akıncıları tarafından kuşatılır.



Ancak Yıldırım'ın, saltanatının hemen başında, uzun süre Anadolu işleriyle meşgul olması, Osmanlı'nın Rumeli'de ciddi saldırılarla karşı karşıya kalmasına da neden olmuştur.

Eflak Prensi Büyük Mircea, Kuzey Dobruca'yı ve Silistre Kalesi'ni ele geçirir. Venedik; Mora ve Arnavutluk'ta yayılmaya çalışırken Macarlar da, Eflak ve Tuna Bulgaristanı'nı üzerinde baskılarını artırırlar.

Yıldırım da, bütün gücüyle Balkan meseleleri üzerine eğilir. Bulgarlar'ın, bu sıralarda Tuna kenarına kadar gelen Macar kralı ile birleşme ihtimalini ortadan kaldırmak ve Bulgaristan'ı bir Türk eyaleti halinde yeniden düzenlemek için, büyük oğlu Süleyman Çelebi idaresindeki bir orduyu Tırnova'ya gönderir.

17 Haziran 1393'te Bulgar Kralı Şişman, Tırnova'yı teslim etmek zorunda kalır ve tahtından indirilir. Vidin'de hüküm süren Bulgar Prensi Stratsimir, Macar Kralı Sigismund'dan yardım ister. Bu arada Yıldırım da, Sigismund'a karşı taht mücadelesine girişen Ladislas'ı destekler.

Sultan, 1393-1394'te vassalı olan bütün Balkan prenslerini ve Paleologlar'ı Serez'de toplar. Despot Theodoros'dan Venediklilere karşı Mora'daki bazı şehirleri kendisine teslim etmesini ister. Ancak gerek Bizans İmparatoru Manuel gerekse Theodoros, bu istekleri kabul etmezler.

Bayezid 1394'te Yunanistan'ın üzerine yürür. 1387'de fethedilen ama sonra kaybedilen Selanik'i tekrar Osmanlı topraklarına katar. Sonra güneye doğru ilerleyerek, Tırhâlâ, Çatalca, İzdin, Salona gibi şehirleri alır. 1395'te de Macaristan'a büyük bir hücum başlatır. Ardından, iktidara geldiği günden beri hep Osmanlı topraklarına saldıran Büyük Mircea'yı cezalandırmak için, Eflak'a girer; 17 Mayıs 1395'te Argeş Nehri kenarında Mircea'yı mağlup edip, Eflak tahtına Vlad'ı geçirir. Daha sonra da Niğbolu'ya girip Bulgarların eski kralı Şişman'ı öldürtür.



7 Neden Avrupa bir 'Haçlı Seferi' istedi?

Yıldırım Bayezid'in, başta İstanbul kuşatması olmak üzere, Batı'ya karşı izlediği cüretkâr siyaset, Avrupa'nın büyük bir kesiminde rahatsızlık uyandırdı. Bizans İmparatoru Manuel, İstanbul'u kaybetme korkusuyla, Papa ve çeşitli Avrupa hükümdarlarından sürekli yardım istiyordu.

Osmanlı'nın önce Batı Anadolu kıyılarında sonra da Balkanlar'da yerleşmeye başlayıp, Venedik'in Adalar Denizi'nde yürüttüğü zengin ticareti tehdit etmesi, bu devleti ciddi biçimde rahatsız etmekteydi.

Varlığını deniz ticaretine borçlu olan Cenova da Osmanlı'nın İstanbul'u kuşatması yüzünden, bu bölgedeki ticarî etkinliğinin azalmasından ve Galata gibi bir üssü kaybetmekten endişeliydi.

Macar Kralı Sigismund da, Tuna boylarına kadar iler-



Timur'un zırhlı süvari birlikleri Yıldırım Bayezid'in süvarileri karşısında (sağda).

leyen Osmanlı'ya karşı 'Haçlı Seferi' fikrine dört elle sarıldı. Bizans İmparatoru'nun ve Papalık'ın da gayretleriyle, Batı Avrupa'daki Hıristiyanlar, ilk kez Osmanlı'ya karşı harekete geçirdi.

8 Niğbolu'da Haçlılar nasıl mağlup edildi?

1396'da Haçlı ordusu, "Türkleri geldikleri yere geri göndermek üzere" hem karadan hem de denizden yola çıktı. 'Niğbolu Haçlıları' diye anılacak olan bu Haçlı ordusu, Osmanlı topraklarında iki koldan ilerledi: Kral Sigismund, Sırbistan'dan hareket ederek Tuna'yı geçip, yolu üzerindeki Vidin, Orsava ve Rahova gibi kaleleri aldı ve büyük Niğbolu Kalesi önlerine geldi.

Bu sıralarda İstanbul kuşatmasıyla uğraşan Yıldırım Bayezid, Haçlı ordusunun hududu geçtiğini duyar duymaz kuvvetlerini Edirne'de toplayıp düşmanın üzerine yürüdü; Niğbolu'ya 6 saatlik bir mesafeye kadar geldi.

İki ordu 25 Eylül 1396'da Niğbolu Kalesi önlerinde karşı karşıya geldiler...

Niğbolu zaferi, Yıldırım'ın İslâm âlemi nezdinde büyük bir itibar kazanmasına yol açar. Anadolu'da, Osmanlı'nın nüfuzu son derece artar. Niğbolu'da kolay bir başarı elde eden Yıldırım, 1402'de 'Asya Cihangiri' Timur'un karşısına bu güvenle çıkar.

British Museum kaynaklı, "Yıldırım Bayezid'in Boğa ile Aslanı Güreştirmesi" gravüründe, Yıldırım Bayezid detayı (altta). Semerkant kaynaklı bir 'Timur' minyatürü (sağ altta).



9 İlk İstanbul kuşatması nasıl yapıldı?

İmparator Manuel, Yıldırım'ın şartlarını yerine getirmeyince, vezir Çandarlı Ali Paşa idaresindeki Osmanlı kuvvetleri, 1391'de İstanbul surları önünde mevzilendi.

Surları yıkacak güç ve büyüklükte topların olmayışı ve Osmanlı donanmasının henüz zayıf olması yüzünden, şehrin deniz tarafından yardım alması önlenemedi.

Manuel, umudunu Avrupa'dan gelecek yardıma bağlamıştı. Yıldırım da, bu arada Silivri'yi alarak, burayı eski imparator VII. Ioannes'in idaresine verdi ve onu Manuel'e karşı kullanmaya çalıştı.

1393'te şehir halkı ile müzakerelere girişen Çandarlı Ali Paşa, onlara, Ioannes'i tekrar hükümdar yaptıkları takdirde, muhasaranın kaldırılacağını söyledi.

Yıldırım 1394'te İstanbul'a yönelik baskısını yoğunlaştırdı. Büyük bir Haçlı ordusunun Bizans'ı kurtarmak için harekete geçmesi bile, Osmanlı ablukasının tam olarak kaldırılmasını sağlayamadı.

1396'da Şile Kalesi'nin fethedilmesiyle Bizans'ın Asya'daki varlığı sona erdi. Galata Kulesi'nin sağındaki tepeye yerleşen Osmanlı kuvvetleri, Pera Cenevizlileri'ni de denetlemeye başladı.

Sultan 1398'de Boğaz'ın





Ankara Savaşı'nda, Yıldırım'ın şehzadelerinin kaçış yönleri

Asya tarafında Anadoluhisarı ve Göksu ile Marmara'nın Avrupa kıyılarına Büyük ve Küçük Çekmece kalelerini yaptırarak Bizans'a ulaşan deniz yolunu da kontrolü altına almaya çalıştı.

VII. Ioannes'in, Bizans tahtı üzerindeki hukukunu Fransa Kralı VI. Charles'a satmaya çalıştığı günlerde, Mareşal Boucicaut, Fransız, Ceneviz ve Venedik gemilerinden oluşan bir filo ile İstanbul'un yardımına geldi.


Musa Çelebi

Fransız mareşalinin telkinleriyle Ioannes ile barışan imparator Manuel, tahtı bu eski düşmanına bırakıp batıdan daha fazla yardım getirmek üzere, 10 Aralık 1399'da İstanbul'dan ayrıldı.

Bu arada Osmanlı, her an şehre girmeye hazırlanıyordu. Ancak tam o sıralarda, Osmanlı sınırlarının doğusunda Timur'un belirmesi, İstanbul'un Yıldırım'ın eline geçmesini engelledi.

10 Ankara Muharebesi nasıl cereyan etti?

28 Temmuz 1402'de Çubuk Ovası'nda karşılaşan iki ordunun sayıları birbirinden oldukça farklıydı. Osmanlı ordusu 70 ile 90 bin kişiden oluşurken, Timur'un ordusu 160 bin kişiydi.

Timur'un ordusunun çoğu süvariydi ve önemli sayıda zırhlı birlikleri vardı. Ayrıca Anadolu askerinin o zamana kadar görmediği 30'dan fazla fil de bu orduda yer alıyordu.


Emir Süleyman

Osmanlı ordusunun önemli bir kısmı ise piyadeydi. Savaşın başlangıcında Osmanlı kuvvetlerinin yaptığı şiddetli saldırı, filler ve zırhlı birlikler tarafından durduruldu.


Mehmet Çelebi

Savaş devam ederken Kara Tatarların ve Anadolu beyliklerine ait askerlerin karşı tarafa geçmesi, Osmanlı ordusunda bozguna yol açtı. Savaşın kaybedildiğini gören şehzadeler de, kuvvetlerini alarak savaş alanından ayrıldılar. Yıldırım ise, çekilme tekliflerini reddederek yanındaki 3 bin askerle savaşmaya devam etti ve sonunda esir düştü.

Savaşın ardından Timurlu kuvvetleri Anadolu'yu işgal edip, Osmanlı başkenti Bursa'yı yağmaladılar. Bir süre Anadolu'da kalan Timur 1344'te Hristiyanların eline geçmiş olan Aşağı İzmir'i alarak Aydınoğulları'na verdi. Bu hareketiyle kendisinin de gazi olduğunu ve Osmanlıların alamadığı bir yeri nasıl ele geçirdiğini göstermek istemişti.

Yıldırım Bayezid esir düşünce, başlangıçta Timur tarafından iyi karşılandı. Ancak Yıldırım, oğlu Çelebi Mehmed tarafından kaçırılmak istenince, güvenlik tedbirleri artırıldı ve Yıldırım demir bir kafese konuldu.

Yıldırım Bayezid esir düştükten kısa bir müddet sonra Akşehir'de öldü. Konu üzerinde geniş bir araştırma yapan Fuad Köprülü'nün vardığı sonuç da, Yıldırım Bayezid'in intihar ettiği yolundadır. ■


Batı kaynaklı bir gravürde Yıldırım Bayezid demir kafeste.

BİBLİYOGRAFYA

- İsmail Aka, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi", Belgeler, sayı: 15 (Ankara 1986), s. 5-22
- İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I, İstanbul 1971
- Feridun Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul 2001
- Halil İnalcık, "Bayezîd I", TDV İslâm Ansiklopedisi, V, 231-234
- Nicolae Jorga, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c.1, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005
- M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in Esareti ve İntiharı Hakkında: I. Demir Kafes Rivayeti. II. İntihar Meselesi", Belleten, sayı: 2 (Ankara 1937), s. 591-603
- M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Bayezid'in İntiharı Meselesi", Belleten, sayı: 27 (Ankara 1943), s. 591-59
- Donald Edgar Pitcher, Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 1999
- Stanford J. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982
- Şerafettin Turan, Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine, Ankara 2000



'Sera etkisi'nin tarihçesi

Yerkürenin yükselen ateşi

İklimbilimin tarihi oldukça eskilere dayanıyor; ama birçok doğal âfetin kaynağı 'sera etkisi' üzerindeki çalışmalar, ancak 1895'de başlıyor.

MİNE HAKSAL

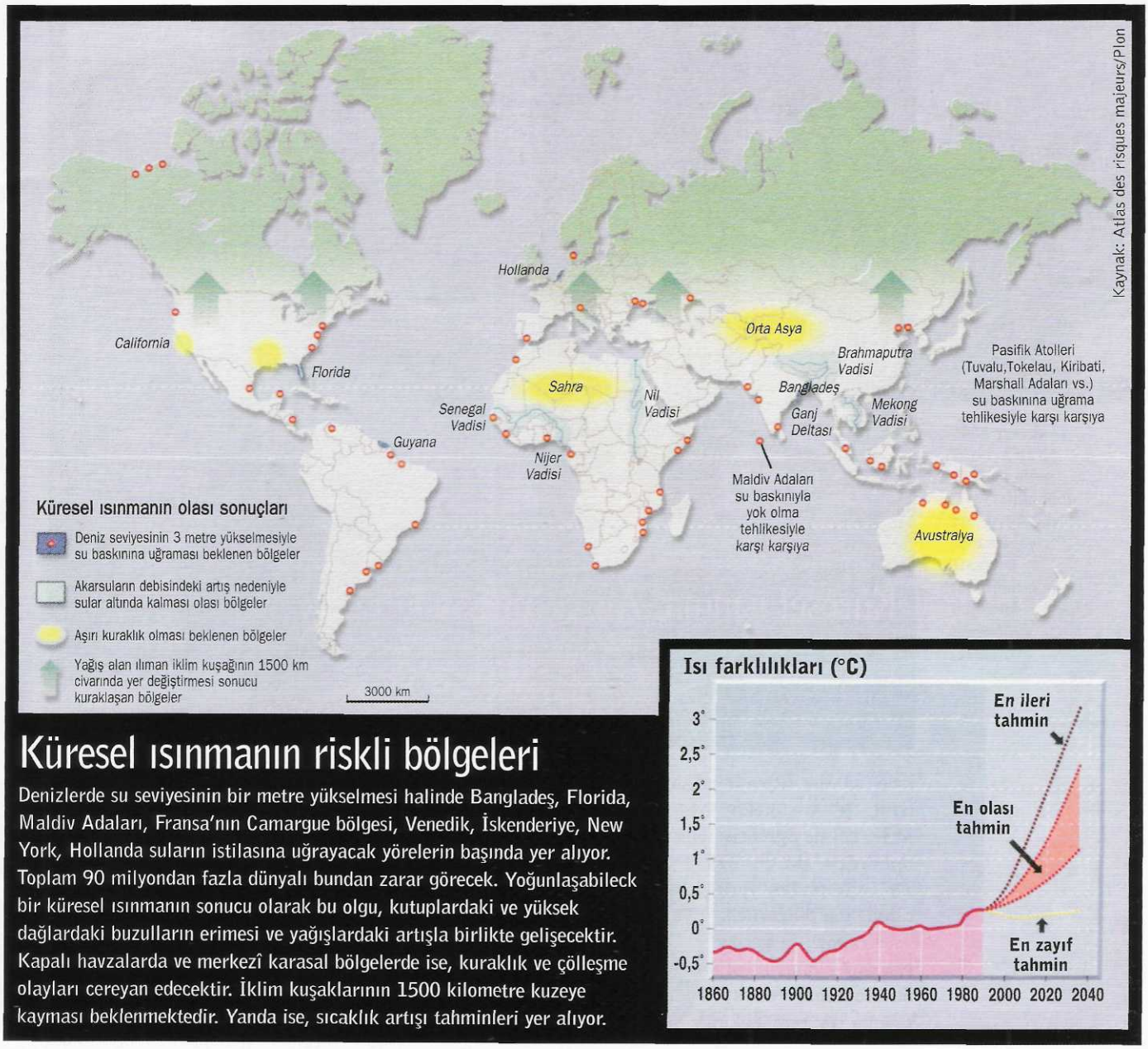
Ekim 2005'te önce Rita ve sonra da Wilma (üstte) kasırgaları Amerika kıtasının son âfetleri olarak adlarını tarihe yazdırdılar.

Küresel ısınmanın yol açtığı küresel iklim değişimi alarm veriyor. Son 15 yıl içinde, ısınmaya bağlı olarak meydana gelen ekolojik âfetlerin sayısı artmakla kalmıyor, bunların neden olduğu zararlar da giderek eşi görülmedik boyutlara ulaşıyor.

Sıcaklığın 2-3° C artmasıyla, kasırgaların yıkıcılık potansiyelinin yüzde 50 oranında yükselebileceğini ve hızlarının da, saatte 350 kilometreye ulaşabileceğini açıklayan uzmanların uyarılarının üzerinden 10 yıl bile geçmeden, onların bu tespitine dayanak teşkil eden bilgisayar canlandırmalarını aratmayacak sahnelere tanık oluyoruz:

ABD'nin New Orleans kentini yerle bir eden Katrina Kasırgası, ardından Rita ve son olarak da Wilma...

Yerküremiz bu ağır doğal âfetleri üst üste yaşarken, özellikle son yıllarda yoğunlaştırılan inceleme ve araştırmalar, küresel ısınma ile atmosferdeki sera gazlarının artışı arasında sıkı bir ilişki olduğunu ortaya koyuyor.



Küresel ısınmanın riskli bölgeleri

Denizlerde su seviyesinin bir metre yükselmesi halinde Bangladeş, Florida, Maldiv Adaları, Fransa'nın Camargue bölgesi, Venedik, İskenderiye, New York, Hollanda suların istilasına uğrayacak yörelerin başında yer alıyor. Toplam 90 milyondan fazla dünyalı bundan zarar görecek. Yoğunlaşabileck bir küresel ısınmanın sonucu olarak bu olgu, kutuplardaki ve yüksek dağlardaki buzulların erimesi ve yağışlardaki artışla birlikte gelişecektir. Kapalı havzalarda ve merkezî karasal bölgelerde ise, kuraklık ve çölleşme olayları cereyan edecektir. İklim kuşaklarının 1500 kilometre kuzeye kayması beklenmektedir. Yanda ise, sıcaklık artışı tahminleri yer alıyor.

Nitekim, şu sıralar Kanada'nın Montreal kentinde Birleşmiş Milletler'in düzenleyiciliği altında yapılmakta olan İklim Değişiklikleri Konferansı (28 Kasım-9 Aralık 2005), bu konuları ele alıyor.

Üç binden fazla sivil toplum örgütü temsilcisinin de katıldığı konferans öncesinde yapılan toplantılarda bilim insanları, küresel ısınmanın, insanoğlunun yeryüzünden yok olmasına neden olabileceğini dile getirdiler.

Bilim insanlarına göre, son yıllarda artan doğal âfetler yüzünden ortaya çıkan iklim değişiklikleri, nükleer savaş ya da göktaşından daha tehlikeli... Potsdam İklim Araştırmaları Enstitüsü uzmanlarına göre, küresel çaptaki iklim değişiklikleri, özellikle Avrupa'nın dağlık bölgelerini ve Akdeniz çevresindeki ülkeleri tehdit ediyor. Bilim insanları, öncelikle enerji sektörü, turizm ve tarımı etkileyecek bir kuraklığın işaretlerini veriyorlar. Türkiye de bu tehditlerin hedefi...

Biz de bu ay, iklimbilim araştırmalarının tarihçesi ve 19. Yüzyıl'dan beri izi sürülen bir olgu olarak 'sera etkisi' konusunda, dünden bugüne uzanan kısa bir yolculuk yapalım istedik...

İklimbilimin mazisinin M.Ö. 6. Yüzyıl Yunanistan'ına uzandığını, meteorolo-



Küresel ısınma, Alpler'i de tehdit ediyor

Mont-Blanc dağ kütlesinde yer alan Alpler'in ikinci uzun buzulu Mer de Glace (üstte; 1962'deki ve 1998'deki görünümleri) bir kilometre geri çekilmiş durumda. Alpler'deki buzulların, 150 yıl içinde, kapladıkları alanın yüzde 30'unu, hacimlerinin de yarısını kaybettikleri söyleniyor. Böyle giderse, 2100 yılına dek, tüm Alp buzullarının yüzde 95'inin yok olacağı tahmin ediliyor.

jiyle ilgili ilk sistemli çalışmaların da Aristoteles (M. Ö. 384-322) ile öğrencisi Theophrastos (M.Ö. 372-287) tarafından yürütüldüğünü biliyoruz...



Aradan geçen yaklaşık 2 bin 500 yıl, insanoğlunun doğayı tanıma ve ona hâkim olma tutkusundan fazla bir şey eksiltmemiş.

Yaparken bozduklarımızı tamir etme uğraşı dışında, hâlâ bir gözümüz yıldızlarda, bir gözümüz yeryüzünün derinliklerinde!

Bunun son örneği de, geçen yıl Aralık ayında Antarktika'da buz üzerinde en derin sondajı gerçekleştirme rekoruna imza atan Epica (European Project for Ice Coring in Antarctica) ekibinin çalışması: Epica ekibi, -35° C altında yürütülen dört yıllık bir çalışma sonunda, ayaklarının altındaki buzu 3 bin 270,20 metre delerek kayalık platformun sınırına ulaşmayı başardı.

Bu buzuldan alınan ve Avrupa'nın çeşitli laboratuvarlarına gönderilen numunelerin yeryüzünün ve atmosferin yaklaşık 900 bin yıllık iklim tarihine ışık tutması bekleniyor...

Bunlar beklenirken, biz de 19. Yüzyıl'dan beri izi sürülen 'sera etkisi' olgusunun kısa tarihçesine göz atalım:

1827: Fransız matematikçi Jean-Baptiste Fourier (1768-1830) ilk kez sera etkisinden söz ediyor.

1861-1873: Standartlaştırılmış meteorolojik gözlemlerin başlangıcı.

1895: İsveçli kimyacı



Sera etkisi olgusundan ilk kez söz eden Fransız matematikçi Jean-Baptiste Fourier (sağ üstte). 2004'ün Aralık ayında Antarktika'da buz üzerinde en derin sondajı gerçekleştiren Epica ekibi (sağda).

Svante Arrhenius (1859-1927), 'sıcak sera teorisi' kapsamında iklimin ısınmasında karbondioksitin (CO_2) etkisine değiniyor.


Arrhenius

1957: Hawai ve Alaska'da Charles Keeling tarafından gerçekleştirilen sistemli CO_2 ve sera gazları ölçümlerinin başlaması. Sera etkisiyle ilgili ilk bilimsel çalışma.

1967: 21. Yüzyıl başına kadar CO_2 birikiminin iki katına çıkacağına ve ortalama sıcaklığın 2,5 derece artacağına dair ilk tahminler.

1972: Konu, Stockholm Dünya Çevre Konferansı'nda ele alınıyor... Toplantının sonuç bildirgesinin yayınlandığı 5 Haziran günü, daha sonra 'Dünya Çevre Günü' olarak kutlanacaktır.

1979: İklimle ilgili ilk dünya toplantısı Cenevre'de gerçekleşiyor.

1988: Küresel ısınma ve iklim değişikliklerini incelemek üzere uluslararası çapta 3 bin bilim insanının katıldığı Birleşmiş Milletler Hükümetlerarası İklim Paneli (IPCC) çalışmalarına başlıyor.


Keeling

1989: İkinci iklim toplantısı (La Haye). AET, CO_2 yayılımını 2000'e dek 1990'ın seviyesinde tutmayı taahhüt ediyor.

1990: IPCC ilk raporunda, "Gözlemlenen ısınmanın öneminin iklim modellerindeki öngörülerle aşağı yukarı uygunluk arz ettiği" ancak iklimin doğal değişkenliğiyle de kıyaslanabileceği kanısında olduğunu açıklıyor.

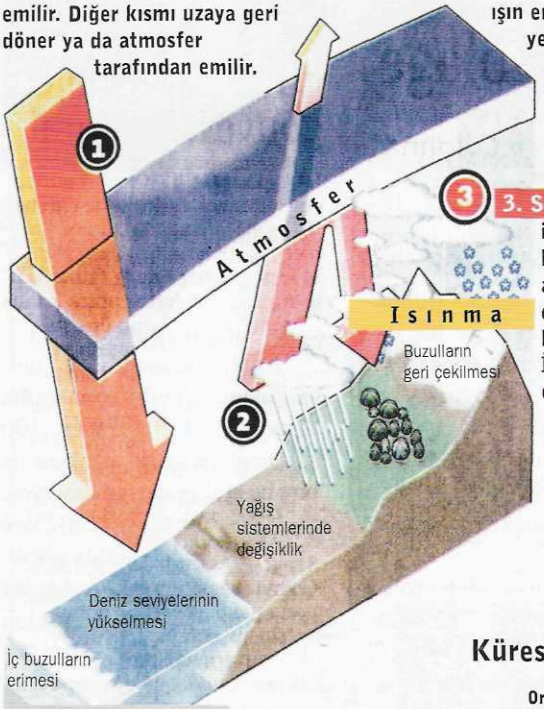
1992: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Antlaşması, Rio Kalkınma Konferansı'nda imzalanıyor. 1994 Mart'ında yürürlüğe giren bu antlaşmayla, endüstrileşmiş ülkeler karbondioksit gazı yayılımını 1990 yılı seviyesinde tutmayı taahhüt ediyorlar.

1995: IPCC, ikinci raporunda 2100'e dek hava sıcaklığının ortalama 1 ile 3.5° C kadar artacağı, deniz seviyesinin de 15-95 santim arasında yükseleceği öngörüsünde bulunuyor ve insan faaliyetinin küresel iklimi bariz bir biçimde etkilediğine dikkat çekiyor.

Yerküre neden ısınıyor?

1. Güneş ışınları: Güneşten gelen ışınların bir kısmı yeryüzü tarafından emilir. Diğer kısmı uzaya geri döner ya da atmosfer tarafından emilir.

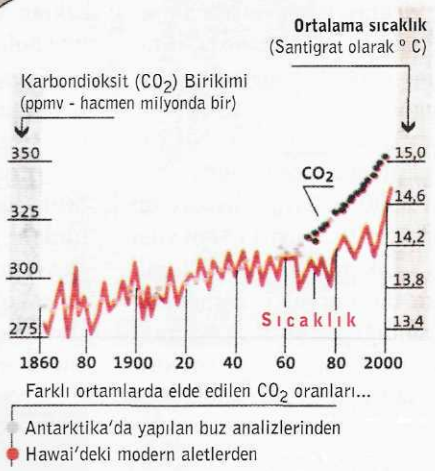
2. Yeryüzünden yükselen ısı: Dünya üzerindeki katı ve sıvı cisimlere çarpan ışın enerjisi, ısı enerjisine dönüşerek yeryüzünü ısıtır; ısınan yeryüzü bu enerjinin bir kısmını geri gönderir.



3. Sera etkisi: Atmosfer tabakaları içinde bulunan su buharı ve gazlar, bu ısı enerjisi dalgalarının, atmosferin yüksek tabakalarına doğru ışımasını engeller ve bir kısmını da yeryüzüne geri gönderir. İşte, yerküreyi ısıtan bu sera etkisidir.

Sera etkisinin önemi: Güneş ısısının kısmen muhafaza edilmesini sağlayan sera etkisi olmasa, yerküre, ortalama sıcaklığın -18° C olduğu donmuş bir gezegen olurdu. Ne var ki, sera etkisini oluşturan gazların çok miktarda artması, günümüzde iklim dengesini altüst edebilecek bir ısınma yaratıyor. Küresel ısınmaya yol açan sera gazlarının başında petrol, kömür ve doğal gaz gibi fosil yakıtların kullanılmasıyla oluşan karbondioksit (CO_2) gelmektedir; ikincil olarak da pirinç tarlalarından, çiftlik gübrelerinden, bataklıklardan kaynaklanan metan gazı (CH_4)...

Küresel ısınma



Kaynak: Goddard Uzay Etütleri Enstitüsü ve Nature dergisi



1997'deki Kyoto zirvesinde yer alan 184 ülke temsilcisinden biri de Fransa Cumhurbaşkanı Chirac idi (sağda).

1997: Aralık ayında, 184 ülkenin temsilcileri Japonya'nın Kyoto kentinde bir araya geliyor. Küresel ısınmaya karşı mücadelede bir dönüm noktası teşkil eden 'Kyoto Protokolü' sera gazı yayılımlarının 2008-2012 yıllarında 1990'daki seviyesine kıyasla yüzde 5,2 azaltılmasını hedefliyor. Esneklik mekanizmaları getiriyor.

1998: Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) 1997'de, dünyanın ısısının 1961 ile 1990 arası için hesaplanan ortalama sıcaklığa kıyasla, ortalama 0,44° C daha yüksek olduğunu saptıyor. Bu, 1995'te kaydedilen rekorun (+0,38° C) aşıldığını gösteriyor.

2000: Dünya Meteoroloji Örgütü, 20. Yüzyıl'ı "bin yılın en sıcak yüzyılı", 1990'lı yılları da güvenilir ölçümlerin yapıldığı 1860'dan sonraki "en sıcak on yıl" ilan ediyor.

2001: IPCC uzmanları hükümetlere sundukları raporu 19 Şubat'ta Cenevre'de açıklıyorlar. Rapora göre, yerkürenin ısısı 1861'den itibaren 0,6° C kadar artmıştır; bu rakam da, 1995 raporunda öngörülenden 0,15° C fazladır.

Denizlerin su seviyesi 20. Yüzyıl boyunca 10 ile 20 santim kadar yükselmiştir.

Uzmanlar 2100'de CO_2 oranının da 540 ile 970 ppm arasında seyredebileceğini tahmin etmektedirler.

Bu durumda, yerkürenin ortalama sıcaklığının 1,4° C ile 5,8° C artması, deniz seviyelerinin de 9 ile 88 santim yükselmesi olasıdır.

2002: Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'ne, 189 ülkeden 100 hükümet ve devlet başkanı ile 60 bine yakın delege katılıyor.

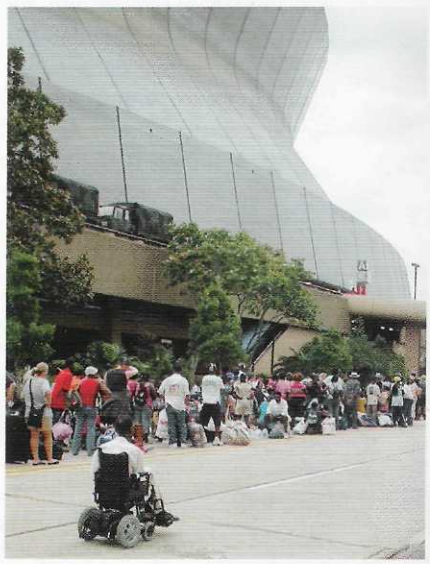
2003: 1998 ve 2002'den sonra 2003, Avrupa'da görülmemiş sıcakların yaşandığı bir yıl oluyor. Dünya Meteoroloji Örgütü o yaz Avrupa'da sıcaktan ölenlerin sayısının 21 bini bulduğunu tahmin ediyor.

Şubat 2005: Kyoto Protokolü'nün hayata geçebilmesi için sera etkisi yaratan gazların yayılımının yüzde 55'ine denk düşen oranda ülke tarafından imzalanması hedefi, Rusya'nın 2004 Kasım'ında protokolü imzalamasıyla gerçekleşiyor ve nihayet 16 Şubat'ta protokol yürürlüğe giriyor. Bu arada ABD'de, Seattle belediye başkanının önayak olmasıyla, aralarında Cumhuriyetçilerin de bulunduğu 150 belediye başkanı Kyoto Protokolü'nün gereklerine uyma kararı aldıklarını açıklıyorlar.

Eylül 2005: Katrina Kasırgası ABD'nin New Orleans kentini yerle bir ediyor.

Dünya nüfusunun yüzde 4'ünü barındırdığı halde insan kaynaklı sera gazlarının yüzde 30-35'ini üreten ABD, 2001'de aldığı Kyoto Protokolü'nü imzalamama kararında ısrar ediyor.

Ekim 2005: Rita ve Wilma kasırgaları Amerika kıtasında yeni âfetler olarak adlarını tarihe düşürüyorlar... ■





Katrina Kasırgası'nın sonuçları (sağda ve sağ üstte): ABD Ulusal Kasırga Merkezi'nin başkanı tersini iddia etse de, çok sayıda bilim insanı, ABD'yi peşpeşe vuran şiddetli kasırgaları, küresel ısınmaya bağlıyor.

◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

Web'te sera etkisi

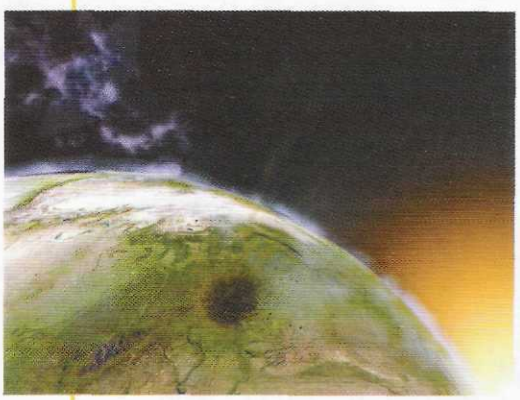
'Sera etkisi'nin nedenleri ve bu alanda yapılan araştırmaların tarihsel gelişimi hakkında daha fazla bilgiye sahip olmak isteyenler, internetteki kaynaklardan konuyu çok daha ayrıntılı bir biçimde inceleyebilirler.

İklimbilimciler tartışıyor



Dünyanın önde gelen iklimbilimcileri, çevreciler ve konuyla ilgili gazetecilerin en sık başvurdukları internet kaynaklarının başında www.realclimate.org adresi geliyor. 2005 yılında Scientific American dergisi tarafından 2005'in en iyi bilim ve teknoloji sitesi seçilen reelclimate.org'da iklim ve yerküre ile ilgili günlük haberler, analizler ve makaleler yer alıyor. Aynı zamanda sitedeki içeriği çeşitli konulara göre filtreleyerek de inceleyebiliyorsunuz.

Devlet Meteoroloji İşleri'nden



Sanayi devriminden beri süregelen insan hayatındaki farklılaşmalarla, ormansızlaşma ve fosil yakıtların yakılması gibi nedenlerle atmosferde meydana gelen değişikliklerle ilgili ilginç bir akademik çalışma, Türkçe olarak internette inceleyebileceğiniz belgeler arasında yer alıyor. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü'nden Doç. Dr. Murat Türkeş ve Utku Sümer tarafından hazırlanan 'İklim Değişikliğinin Bilimsel Değerlendirmesi' başlıklı bu çalışmada sera gazlarının birikimlerindeki artışın nedenleriyle, uzun vadede ortaya çıkacak iklim senaryoları ve modelleri üzerinde durulmuş.

Bu çalışmaya ulaşabilmek için aşağıdaki adrese girebilirsiniz.
www.meteor.gov.tr/2005/arastirma/iklimdegis/iklimdegis2.htm



Ziraatçilerin bakışı

Sera etkisi nedeniyle her yıl yağışlarda yüzde 10 düşüş yaşanması nedeniyle kuraklık tehdidiyle karşı karşıya bulunuyoruz. Bu yüzden tüm diğer endüstriler gibi, tarım endüstrisi de büyük bir tehdit altında. Küresel ısınmanın su kaynakları ve tarım üzerine etkilerini anlatan bir analiz çalışması, Ziraat Mühendisleri Odası'nın web sitesinde ziyaretçilere sunuluyor. Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı Ahmet Atalık tarafından hazırlanan rapora, www.zmo.org.tr/odamiz/kuresel_isinma.pdf adresinden ulaşabilirsiniz.



İlginç bir derleme çalışması

BBC'nin Türkçe sitesinde, güzel bir derleme çalışmasıyla, son zamanlarda konuya ilişkin olarak verilen haberler bir araya toplanmış. BBC'nin web sitesindeki Türkçe kaynaklarda ilginç bilgiler yer alıyor. Bu haberlerin tümüne birden ulaşmak için, şu adresten faydalanabilirsiniz:
www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/08/050811_climate.shtml



Şam'ın ünlü yapılarından Emeviye Camisi'nin iç avlusu.

Bir Osmanlı vilayeti olarak Şam

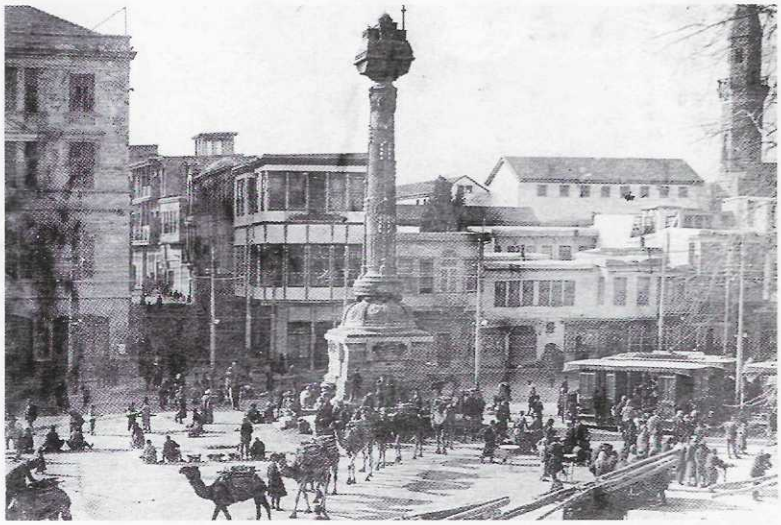
'Osmanlı Belgelerinde Bilâd-ı Şam' adını taşıyan uluslararası kongrede, en ayrıntılı biçimde ele alınan konu, Kanunî'nin yaptırdığı Süleymaniye Medresesi, Mimar Sinan'ın inşa ettiği cami ve Hamidiye Çarşısı gibi Osmanlı yapıları idi...

ORHAN KOLOĞLU

Osmanlı'nın İslâm'ın tek lideri ve savunucusu olduğu yüzyıllarda, bölgedeki yerel karşıtlıklar ne olursa olsun, Türkler, 'Bilâd-ı Şam'a ve halkına, büyük bir saygıyla bakarlardı.

Bugün 'Şam' deyince, sadece Suriye anlaşılır; oysa o zamanlar 'Şam diyarı'na; Lübnan, Filistin ve Ürdün de dahildi. Osmanlı'nın doruğa ulaştığı döneminde, 17. Yüzyıl ortasında, Kâtip Çelebi'nin kaleme aldığı 'Cihannüma' adlı ünlü yapıtında, bu bölge şöyle anlatılır:

"... 'İklim-i Şam'a 'Arz-ı Mukaddes' ismini verirler. Allah-ı Tealâ bu bölgeyi şanı ulu peygamberler diyarı, evliyalar ülkesi, dince makbul kişilerin merkezi yapmıştır."



"İlk Kıble de buradadır. Şam evliya-i ebdaldan (derviş) mahrum olmaz ki bu evliyaların dualarıyla mamurluğuna rahmet eder. Hayır on kısım üzere iken bunun dokuz kısmı arz-ı Şam'da ve bir kısmı diğer bölgelerdedir."

"Askerleri yüksek cesaretli ve halkının sultanına itaati, atasözü niteliği kazanmıştır. Kısacası, halkı iyi önlem almasını bilen, bilim sahibi olup, özellikle alimleri ve uleması başkalarıyla mukayese edilemez. Hatta meşhur olan Yunan alimlerinin çoğu bu bölgeden çıkmışlardır."

"Suyu şirin, havası tatlı ve halkının tabiatı ve reyleri beğenilir. Şam'ın yemekleri de meşhurdur."

İnsanından, havasına ve yemeğine kadar, bu kadar beğenilen bir diyarı 19. Yüzyıl'dan itibaren Türklerin, "Ne Şam'ın şekeri ne Arab'ın yüzü" deyişiyle, kötülemelerine şaşmamak imkânsızdır.

Bir atasözü derekesine yükselmiş bu deyimin karşılığı olarak, Arapların bir tekerleme uydurmuş olup olmadıklarını bilmiyoruz; ama 20. Yüzyıl boyunca, Arapların şu iki düşünceyi sık tekrarladıkları bir sır değildir: 'Osmanlı, toplumumuza hiçbir şey katmamıştır ve kan dökücüdür.'

Özellikle 'kan dökücülük' konusunda ortaya atılan örnek de, I. Dünya Savaşı başında, Osmanlı'nın düşmanı Fransa ile işbirliği yaptıkları için, Cemal Paşa'nın, 40 kadar Arap insanını idam etmesi gösterilir.

Bugünün Arap ülkelerindeki tarih kitaplarında da, Cemal Paşa hâlâ 'seffah' yani kan dökücü' olarak anılır...

2005 Eylül'ünün son günlerinde Şam'da, IRCICA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) tarafından düzenlenen ve Suriye Hükümeti'nin de katkıda bulunduğu 'Osmanlı Belgelerinde



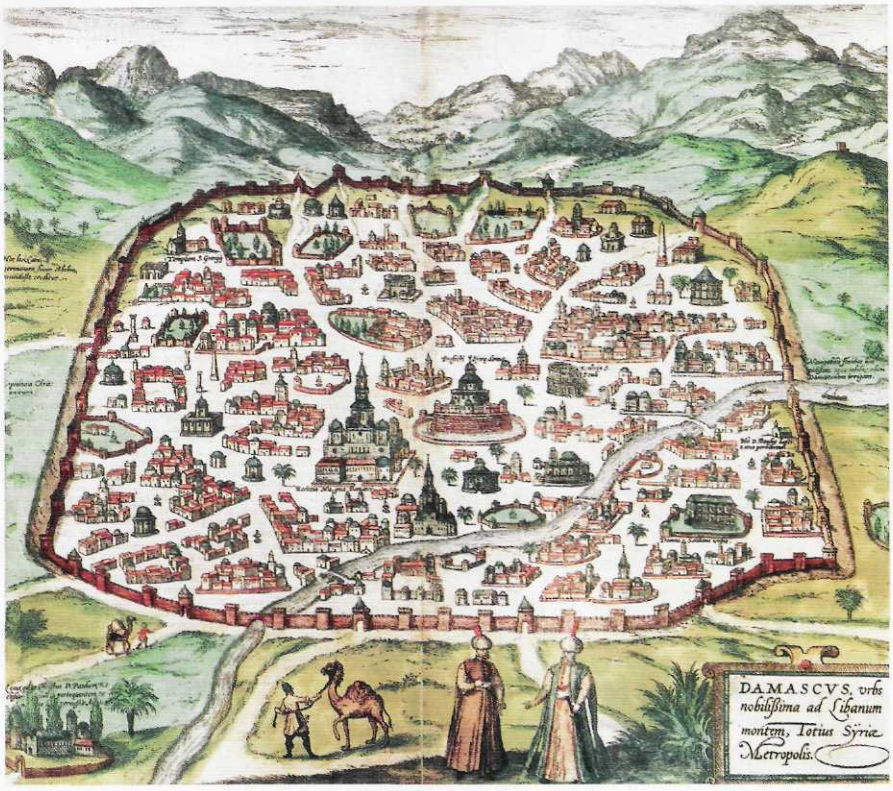
Hedefteki Suriye

Irak'tan sonra sıranın Suriye ve İran'da olduğu yıllardır söyleniyordu. 'Irak'ta sorunların çözümü geciktikçe ve Iraklıların birbirleriyle hesaplaşmaları gündemde ön plana çıktıkça, bu kez Suriye'den fazlasıyla bahsedilir oldu... Tehlikeyi fark etmiş olmalı ki, Şam yönetimi, 30 yıldan fazla sürmüş olan Lübnan işgalinden alelacele vazgeçti. Arkasından demokrasi deneyimini tazeleyen Lübnan'da, terörist eylemler birdenbire arttı ve de başbakan Hariri'nin *(sağda)* öldürülmesiyle bütün suçlamalar Suriye'ye yöneltildi... Gerçi bir kanıt bulunamadı; ama Baas iktidarının değişmez İçişleri Bakanı ve 22 yıl boyunca Lübnan'a yönelik eylemleri yöneten 'beyin' Gazi Kenan'ın *(altta)* intiharı -öldürüldü diyenler de var- ortalığı büsbütün karıştırdı. Her şey Suriye'ye yönelik baskı ve tehditlerin daha da artacağını düşündürüyor. Böyle bir ortamda, bir zamanlar Hatay'ı geri alma hayalini durmadan tekrarlayan, PKK'ya yataklık yapan Suriye yönetiminin, cumhurbaşkanı ziyaretleriyle Türkiye'ye dostça yakınlaşması, belki de Suriye'de yepyeni bir dönemin başlamış olduğunun göstergesi...





Şam'ın önemli meydanlarından El Mecra'nın 20. Yüzyıl başlarındaki bir görüntüsü (solda, en üstte). Emeviye Camisi'nin, Şam kentinin de sembolü sayılan minaresi (solda).





Batı kaynaklı bir 16. Yüzyıl harita-gravüründe Şam (üstte). Mimar Sinan'ın Şam'da inşa ettiği caminin bir 19. Yüzyıl gravüründeki görüntüsü (sağ üstte).

Bilâd-ı Şam' (Osmanlı Belgelerinde Şam Vilayeti) adlı uluslararası kongre, sözü geçen bu konulara bakışın, 21. Yüzyıl içindeki değişimini göstermesi bakımından ilginçti.

Bugünkü yaklaşımı anlayabilmek için, 20. Yüzyıl boyunca ısrarla tekrarlanan tezlerin perde gerisine gitmek gerekir. Osmanlı devletinin çöküş sürecinde, gayrimüslim cemaatler gibi, Müslümanlar da (Arap ve Arnavutlar) bağımsızlık formülleri arayışına girerler.

Osmanlı'dan sonrası için tasarılar hazırlamaları doğaldı. Ancak seçtikleri çözüm Avrupalı sömürgeci devletlerle işbirliği şeklinde oldu. Suriye-Lübnan bölgesi özellikle Fransa ile tam bir ittifak içindeydi...

Âliye Divan-ı Harbi'nin belgelere dayanan kararı üzerine uygulanan idamlar, Hicaz'da Şerif Hüseyin'in yaptığına benzer bir ayaklanmanın çıkmasını engelledi.

Buna karşılık, Osmanlı'nın nihaî yenilgisi ve teslim oluşu, Suriye cephesindeki bozgun sonucundadır. Bölgeye egemen olan Fransa'nın iki toplum arasındaki bağların tam kopmasını sağlamak amacıyla, her alanda Osmanlı'yı suçlayan bir taktik izlemesi doğaldı.

Üstelik Türkiye Cumhuriyeti'nin laikliği kabul etmiş olması da, Araplarda tepki doğurmuştu... II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, Türkiye demokrasiyi ve NATO üyeliğini seçerken, Araplar bağımsızlıkları için kurdukları otoriter rejimlerle Avrupalılara karşı savaşırken, o günün dünyasındaki dengeler içinde, genelde Sovyetler Birliği'nin desteğini arıyorlardı. Bu ortam da, tarafların birbirlerine objektif bakmasına izin vermiyordu.

1990'dan itibaren uluslararası dengelerde beliren köklü değişimin etkisi, kendisini en çok Arap ülkelerinde hissettirdi. Hele Filistin sorununda, kendi aralarında fikir ve davranış birliğine varamamaları ve Filistinli liderlerden



Şam'da, Kaysun Tepesi'nin eteklerinde kurulmuş olan Türk mahallesinin sakinleri (sağda).

yükselen 'Keşke Osmanlı kalsaydık' yakınmaları, ilk kez bir özeleştiriye yönelmelerine zemin hazırladı.

Bu çerçevede Osmanlı'nın Suriye'den çıkışının üzerinden 87 yıl geçtikten sonra, 'Osmanlı Belgelerinde Bilâd-ı Şam' adlı uluslararası kongrede, Arapların ağzından, objektif bir Osmanlı değerlendirmesine tanık olduk...

Cemal Paşa'nın 'kan dökücülüğü' sadece bir bildiride ve hayli yumuşak bir şekilde gündeme geldi. Türk tarafı da konu üzerinde durmadı.

Kongre'de en ayrıntılı yanıt bulan soru ise, Osmanlı'nın Şam'daki eserleri oldu: Mimar Sinan'ın inşa ettiği cami, Hamidiye Çarşısı, Midhat Paşa Çarşısı, Kanunî'nin yaptırdığı Süleymaniye Medresesi, hemen ilk hamlede göze çarpanlardı...

Hele bir 'Azmzade Ailesi Sarayı' var ki, Şam'ın en önemli yapılarından biri ve Osmanlı dönemi yaşamına ait eşyaları içeren en önemli müze... İşin ilginci, ismine bakıp Arap kökenli sandığımız Azmzadelerin Konya kökenli ve Türkmen oldukları idi. Üstelik işin komik tarafı; konu, birinin bu ailenin 'Kürt olup olmadığını' sorması üzerine gündeme geldi!..

Azmzadelerin Konya kökenli ve 'Türkmen' olduklarını açıklayan ise, bir İngiliz profesör idi... Kongre'ye Türkiye'den katılan Prof. İpşirli de, ailenin asıl isminin 'Kemikoğulları' olduğunu ekledi.


Cemal Paşa

Kongre'ye sunulan bildirilerde, telgraf, tren ve tıp fakültesi gibi teknolojik ve bilimsel gelişmelerin de bölgeye Osmanlı yönetimi tarafından getirildiği de anımsatıldı.

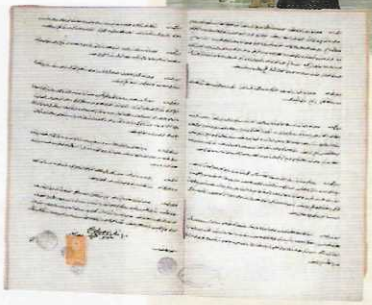
Halep'te Fransızlar tarafından yapıldığı öne sürülen ünlü sarayın temelinin de, Cemal Paşa tarafından atıldığı; sarayın duvarları yükselirken, I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle tamamlanamamış olduğu, fotoğraflarla belgelendirildi.

Osmanlı'nın sadece vergi toplayıp İstanbul'a gönderdiği şeklindeki iddianın yanlışlığı da arşiv belgeleriyle kanıtlandı. Kanunî dönemine ait kayıtlar, verginin yüzde 80'inin bölgede harcandığını, sadece yüzde 20'sinin başkent İstanbul'a gönderildiğini ortaya koyuyordu...

Kongre'de, en önemli Hac yolu olan Şam-Medine yolunun korunması için, Osmanlı yönetimlerinin son derece hassas davrandıkları da gündeme getirildi. Bu yol üzerinde, hacı

Osmanlı belgelerinde Şam







Şam'a ilişkin Osmanlı belgeleri arasında, III. Ahmet'in tuğrasını taşıyan *(sağda)* ve Emeviyye Camisi *(üstte)* Vakfı müderrisine gönderilmiş berat da var... Bu beratın yanı sıra 30 Temmuz 1809 tarihli bir başka berat da *(sağ üstte)*, caminin bakım ve tamirini yapmaması nedeniyle, eski sorumlunun görevinden alınarak bir yenisinin atanmasına ilişkin... Ayrıca Şam ve Halep'te rüşdiye, telgrafhane, kütüphane, şeker fabrikası, havagazı ile aydınlatma, tramvay ve elektrik tesisleri kurulmasına ait izinler de *(sol üstte)* bu tür belgeler arasında yer alıyor.



Modern Şam'dan bir görüntü: Yusuf el-Azmah Meydanı (sağda).

kervanlarını bedevi Arapların saldırılarından korumak için, başlangıçta 14 kale varken, Osmanlı yönetiminin bu sayıyı 20'ye çıkardığı anımsatıldı.

Bu konu, Arap ulusunun önemli bir kısmını oluşturan bedevilerin geçimlerini hacı kervanlarını vurmakla sağlamaları konusunu da gündeme getirdi. Anlaşıldığına göre, Şam'dan sağlanan verginin önemli bir bölümü, bedevilerin saldırganlığını önlemek için harcanmaktaydı!..

Suriye'de Türk varlığı sadece anılarda kalmamış; hâlâ Suriye vatandaşı olarak yaşayan Türk kökenliler de var. Bunların liderlerinden Muhammed Hayr İyd ile tanıştık...

Muhammed Hayr İyd, Golan tepelerinde yaşarken İsrail'in 1967'deki işgalinden beri diğer bölgelere göç etmek zorunda kalan 40 bin Türkmen'in belgelere dayanan tarihini kitap halinde yayınlamış.

Yönettiği yayınevinde, Türk cemaatiyle ilgili başka eserler de basılıyor. Bu göçerlerin bir çoğunun Şam'a yerleşmiş olduklarını öğrendik. Nitekim Şam'ın yanı başında yükselen Kaysun tepesinin eteklerinde kahvesi, bakkalı, camisi ve Türk imamıyla bir Türk mahallesi bile var.

Suriye'nin 17 milyonu bulan nüfusu içinde, 600-700 bin kadar Türk'ün yaşadığı ve asıl toplu bulundukları bölgenin de, Halep çevresi ve kuzeyinde olduğu biliniyor...

Müslüman bir ülkede tabii ki ayrı bir Türk mezarlığı düşünülemez. Ancak Şam'daki Mimar Sinan Külliyesi'nin içindeki özel bir mezarlıkta, Osmanlı Hanedanı'nın, 1924'deki sürgünden sonra kimi bu yörede yaşamış 19 üyesinin kabirleri yer alıyor.

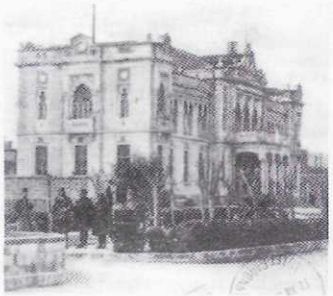
En başta, son padişah Mehmed Vahidettin'in mezarı var; İtalya'da öldükten sonra buraya defnedilmiş. En mütevazı kabirlerden biri onun mezarı... Abdülhamid'in oğulları Burhaneddin, Ahmed Nuri, Mehmed Selim, Mehmed Abid ve Bedreddin; kızları Refia ve Safiye; torunu Fahriye ve Hamide de buradalar...

Sultan Abdülaziz'in oğlu

Hicaz Demiryolu hattının başlangıcında, Şam'da yer alan istasyon binası ve binanın önünde duran tarihî lokomotif (altta): Lokomotifin üzerinde 'El hat el Hicazi' ibaresi bulunan bir plaket göze çarpıyor... Eski bir kartpostalda Şam'daki istasyon binası (sağ altta).









Seyfeddin, kızı Nazima, torunu Mihriban; Sultan II. Abdülmecid'in oğlu Süleyman, kızı Seniha, torunu Abdülhalim; V. Murad'ın kızı Fehime ve Hatice, torunu Ahmed Nihad da burada defnedilmiş.

Bu isimlerin dışında, Şam'da vefat etmiş Arif Hikmet Paşa ile Said Kâmil Paşa kızı Ayşe Sultan'ın kabirleri de burada... Ayrıca, 1912'de ölen ilk hava şehitlerimiz üç subayın mezarları da Selâhaddin Eyyûbî'nin türbesinin bahçesinde bulunuyor.

İlk kez 1970'de ziyaret ettiğim Şam, eski şehrin çevresinde, fazlaca bir modernliği bulunmayan, nüfusu ancak 600 bine varan bir başkentti. Sokaklarında otomobillere zor rastlanırdı. 21. Yüzyıl Şam'ı ise, nüfusu 3-5 milyon tahmin edilen, son derece geniş otoyollarla çevreye yayılmış, sokaklarında park edecek yer bulamayan otomobillerle dolu bir kent.

Eski Şam'da doğru dürüst otel bulmak zordu; şimdi ise, en lüks otellerle donanmış durumda. Eskiden Şam halkı 'Fransız gibi' Fransızca konuşurdu; şimdi ise, herkes İngilizce konuşmakla kalmıyor, ilanlar ve sokak işaretleri bile İngilizce...

Şam Operası'nda izlediğimiz 'Aher Hikâye / Son Hikâye' isimli müzikal de, ünlü 'West Side Story / Batı Yakasının Hikâyesi' müzikalini anımsatıyordu. Yaşamda aşkın ve müziğin önemini vurgulamak gibi bir temaya sahip müzikalin, "2057 Yılında Şehriyar'ın Geceleri" şeklinde tamamlayıcı bir isim taşıması da, Suriye toplumunun zaman içinde köklü bir değişmeyi hedeflediğini gösteriyordu. Osmanlı'ya duygusallıktan uzak bir bakış açısı da bunun en başta gelen kanıtı idi...

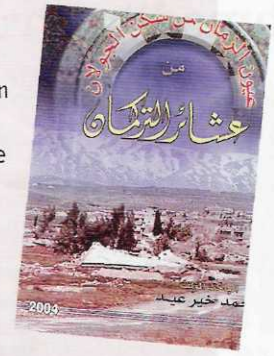




Suriye'de basılan Türkmen kitapları

Bir zamanlar 'Türk' sözünün yasak olduğu Suriye'de, şimdi "Golan Tepesi'nin Türkmen Aşiretleri" başlığını taşıyan kitaplar basılabiliyor *(sağda)*. Türkmen Matbaası'nın sahibi Mehmet Hayr İyd'in bu yapıtı, Türkmen kültür ve geleneklerinin yanı sıra, başlıca aile şecerelerini de içeriyor... Mehmet Hayr İyd'in bir başka kitabı da, 37 ünlü Türkmen kadınını anlatan 'Türkmen Kadınları' adlı çalışması *(solda)*: Bu kadınlar arasında, Türkistan, Hint, Moğol, Selçuklu, Şam ve Mısır sultanlarına eş olmuş hanımlar da var; Yemen'de kurulmuş Türkmen devletinin sultan eşleri de listede... Bu arada Halide Edip ve Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Hanım'dan da bahsediliyor kitapta...







Şam Operası'nda sahnelenen 'Son Hikâye' müzikalinin broşür kapağı (sol üstte). Şam'daki ünlü Hamidiye Çarşısı'nın bugünkü görüntüsü (en solda) ve Ali Paşa Çarşısı'ndan bir 20. Yüzyıl başı fotoğrafı (solda).

III. Ahmed'in Prut'ta kaçırdığı fırsat

'Büyük Petro'nun askerî gücü kırılabilirdi


Rus çarı Petro

M. Tanju Akad

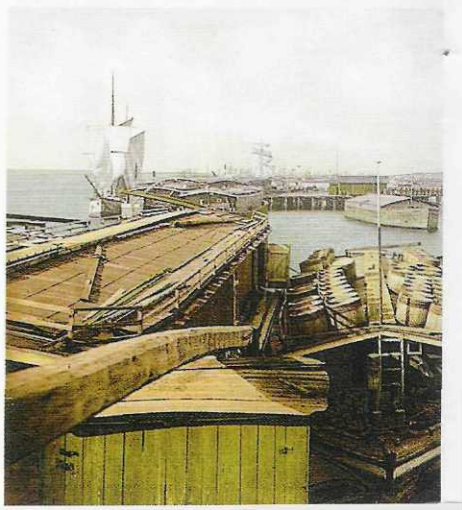
Çar I. Petro, *1695'in* 10 Temmuz günü anidenAzak Kalesi önünde belirdiği sırada, Osmanlı devleti henüz Rusya'yı önemli bir tehdit saymıyordu.

Karadeniz tümüyle Osmanlı'nın hâkimiyeti altındaydı; Baltık kıyıları ise, İsveç hâkimiyetindeydi.

Kuzey Denizi'nde yılın büyük bölümünde buzlarla kaplı olan Arhangelsk hariç, tam bir 'kara devleti' olarak yaşayan Rusların, 'tek bir sandalları bile' yoktu!


XII. Karl

Ayrıca yeniçeriler gibi, ikide bir barakalarından fırlayıp Moskova'yı dehşetten titreten 'strelsy' askerleriyle






III. Ahmed

Batı kaynaklı bir gravürde Prut Savaşı (üstte): Eğer bu savaşta I. Petro'nun ordusu yok edilseydi, tarihin seyri değişebilecekti.

III. Ahmed'in göremediğini İsveç kralı Karl görmüş, ancak daha da gelişmeden Rusya'nın askerî gücünü kırmak gerektiğine Osmanlı'yı inandıramamıştı.



Jan Sobieski

köylülerden oluşan Rus ordusu, kuşatma teknikleri konusunda bilgisiz, kalabalık bir güruhtan ibaretti.

Nitekim, Azak Kalesi önlerindeki macerada, üç ay dört gün süren çok çetin çatışmalardan sonra, Ruslar 30 binden fazla ölü vererek çekildiler. Azak müftüsü İsmail Efendi burada, elinde kılıçla vuruşurken şehit düşmüştü...

Ama bu 'manzara' çok kısa bir süre içinde değişecekti!.. Dünya tarihine 'Büyük Petro' (Peter the Great) adıyla geçecek olan çar art arda dev reformlar yapacak ve kürk ticareti dışında, hiçbir konuda önemsenmeyen Rusya, 20 yılda, 'birinci sınıf devletler' arasına yükselecekti... Üstelik bir

Arhangelsk limanı



deniz gücü de oluşturacaktı...

O kış yani yine 1695'te Petro ordusunu yeniden düzenledi; askerî kuşatmalar konusunda uzman 'Gordon' adlı bir İskoç ile Lefort adlı bir Fransız'ı ordularının başına getirdi.

Ancak Çar'ın esas başarısı, bir kış içerisinde, çok sayıda gemi inşa ederek Don Nehri ve Azak Denizi'ndeki Osmanlı üstünlüğüne darbe vurmasıydı.

Azak Kalesi ise, yeterli tamir görmemiş, takviye alamamıştı. 1696'da, sefer mevsiminin hemen başında harekete geçen Petro, bu kez Osmanlı gemilerini ele geçirdi ve takviyelerin ulaşmasını önleyerek, 2 ay 3 gün süren bir kuşatmadan sonra kaleyi aldı.

O sırada, yıllardır Avusturya ve Venedik başta olmak üzere, 'Kutsal İttifak' güçleriyle savaşan ve üç yıl sonra Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalacak olan Osmanlı, Azak'ı koruyacak gücü ayıracak halde değildi.

Petro buna rağmen Osmanlı'nın üzerine daha fazla gitmemeyi düşündü ve kuzeye, İsveç'in elindeki Baltık kıyılarına yöneldi.

Petro yeni ordusunu hazırlarken önce savaşa girmeye cesaret edemez; ancak Karlofça Antlaşması öncesinde, Polonya kralı Jan Sobieski Osmanlı ile ayrı bir barış yapacağını söyleyince, Azak'a karşı hareket geçer.

Bunun nedeni, 'Kutsal İttifak' karşısında sıkışan Osmanlı ile yapılacak antlaşma-

İki yüzyıl boyunca...

Osmanlı-İsveç ilişkileri

İsveç ile Osmanlı, ilk olarak 16. Yüzyıl'ın sonlarında ilişki kurar; ancak bu ilişkilerin siyasî bir anlam kazanması, 1632'de Gustav Adolph *(altta)* tarafından İstanbul'a gönderilen Paul Strassburg ile başlar. Protestan İsveç, bu sırada Avrupa'yı kasıp kavuran Otuz Yıl Savaşları'nın önemli taraflarından biri olarak Avusturya ile mücadele halindedir. Osmanlı ise, genel olarak Katoliklere karşı Protestanları destekleme politikası güdüyordu. Ne var ki, dünyanın ilk modern ordularından birisini kurmuş olan Gustav, kısa süre sonra, savaş alanında yaşamını yitirdi. Yine de İsveçliler önce Avusturyalılara, sonra da Ruslara karşı ittifak arayışlarını sürdürdüler. İsveçli komutan Torstenson, Erdel kralı Rakoçi *(sağda)* ile bir savunma antlaşması yaptı ve bu sayede onun Avusturya'dan bazı kaleleri almasını sağladı. Otuz Yıl Savaşları, 1648'de sona erdi, İsveç 1652'de, Osmanlı'nın üst otoritesini kabul eden Erdel ile, bu kez Ruslara karşı bir antlaşma yaptı. 1656'da İstanbul'a elçi olarak Claude Soholam gönderildi. Bu elçi, İsveç kuzeyden Ruslara hücum ederken, Kırım Hanı'nın da güneyden ilerleyerek kendileriyle birlikte hareketini önerdi Osmanlı'ya... Ne var ki, İsveç kralı Karl Gustav o dönemde Polonya ile savaş halindeydi ve Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa *(solda)* onun önce Polonya ile barış yapmasını şart koştu. Anti-katolik politikalarına rağmen, Osmanlı zayıf bir Katolik Polonya'nın varlığının devamından yanaydı. İsveçliler yine de bir Erdel heyeti ile İstanbul'a geldiler. Osmanlı, Lehistan kralı olmak isteyen Rakoçi'nin elçisini Yedikule'de hapsederek İsveçlileri eli boş geri gönderdi. Daha sonra İsveçlilerle birlikte Polonya'ya yürüyen Rakoçi, Kırım Hanı tarafından bozguna uğratıldı ve 18. Yüzyıl başına kadar, İsveç ile Osmanlı arasında hiçbir ilişki kurulmadı.









Rus ressam Orlowski'nin 'Kazak Akınları' adlı tablosu (üstte). Ukrayna Kazakları'nın şefi Mazeppa (en üstte).

da, kendisinin de bir çıkar elde etmeyi beklemesidir. Azak'a karşı ikinci seferinde kendisine güven gelince de, bu kez İsveç ile savaşı göze alır Çar...

1700 yılında Osmanlı ile İstanbul'da bir antlaşma yaparak güneyini sağlama alır; Polonya ve Danimarka ile Saksonları da yanına alarak harekete geçer.



Ne var ki bu sefer karşısında dişli bir rakip olan XII. Karl'ı bulur... 1697'de, henüz 15 yaşında kral olan XII. Karl, tüm hayatını askerlik mesleğine adamış bir liderdir.

Önce Danimarka üzerine yürüyüp onları barışa razı ettikten sonra, 30 Kasım 1700'de Narva'da Rusları yenen Karl, 1701'de Dvina'da Saksonları, 1702'de de Polonyalıları bozguna uğratıp kendi istediği Stanislav Leçinski'yi kral seçtirir.

Rus çarı I. Petro'nun İstanbul'daki elçisi Peter Tolstoy (üstte). Lehistan kralı Stanislav Leçinski (sağda, ortada).

Bundan sonraki 5 yıl boyunca Baltık kıyısındaki nehir ve bataklıklarda Ruslar ile 'kale almaca' oynar.



O sırada yelken teknolojisine tam hâkim olamayan Ruslar, sığ sular için inşa ettikleri kadırgalarla etkinliklerini artırıyorlardı.

1707'de Karl, Petro'nun günden güne kuvvet kazandığını görerek, kesin sonuçlu bir muharebe için Rusya'yı istila etmeye karar verir... Ancak kaynakları sınırlı olan İsveç, Rusya ile sonsuza kadar savaşamazdı...

Nitekim Rus topraklarına girip ilerleyen İsveç ordusu, Napolyon ve Hitler'in de ileride başlarına gelecekleri yaşayacak, yani karakış, gerilla savaşı ve yanmış toprak politikasıyla karşı karşıya gelecekti.

Buna rağmen İsveç ordusu seferi sürdürecek kaynakları toplayabildi. Çünkü Baltık kıyılarından destek alabiliyordu. İsveç ordusu bütün yıl kesin sonuçlu muharebe aradı; Ruslar ise, her şeyi yakıp yıkarak çekildiler.

Bu arada Karl'a ikmal maddeleri götüren bir İsveç birliğinin ele geçirilmesi, Rusların moralini yükselti. İsveçliler ise, Ukrayna Kazakları'nın şefi Mazeppa'nın kendilerine katılmasıyla bir miktar destek buldular.

Petro derhal harekete geçerek Kazakların başkenti Baturin'e girdi ve Karl gelmeden, bütün cephane ve yiyecek maddelerini yaktı, halkı kılıçtan geçirdi.

İsveçliler, Rusya'nın ortasında ikmalsiz kalmışlardı. 1908 kışı Karl için son derece

Bugünkü Petrograd'da (St. Petersburg), I. Petro'nun heykeli.





Büyük Petro'nun reformları

Osmanlı'nın 'Deli' lakâbını uygun gördüğü çar Petro, hanedan içinde uzun bir mücadeleyi takiben iktidara gelirken, Rusya'yı gerilik ve ilkellikten kurtarmaya kararlıydı. Seçtiği yola, Osmanlı ancak 100 yıl sonra başvuracaktı: Askerlikten eğitime, hukuktan devlet yönetimine kadar, her alanda Batı kurumlarını örnek almak... Henüz bir prens iken maiyyetinden iki bölük oluşturarak yeni askerî taktikleri denemeye koyulan Petro'nun *(solda)* bu birlikleri daha sonra 1917'ye kadar yaşayacak olan Preobrazenshky ve Semyonovsky alaylarına dönüşecekti... Denize çıkmadan büyük bir devlet olunamayacağını gören Petro , yine henüz çar olmadan, Pleschev Gölü'nün kıyısında Rusya'nın ilk sandalını inşa etti. Bu girişimlerle, Büyük Petro'nun daha 16. Yüzyıl'da, 70 tersanede her yıl yüzlerce gemi yapan Osmanlıları denizde yenecek bir gücü oluşturması, büyük bir ibret dersidir. Petro, yeniçeriler gibi başlarına buyruk 'strelsy' birliklerini çok kanlı bir şekilde ortadan kaldırır. Osmanlı ise, yeniçeriliği kaldırmak için, 120 yıl daha bekleyecektir. Petro Avrupa'yı gezerek krallar ve bilim adamlarıyla tanışır, yeni icatları ve parlamento uygulamalarını öğrenir ve her alanda uzman kişileri ülkesine getirir. Petro Baltık kıyılarını aldığında, Neva Nehri'nin denize kavuştuğu yerde *(en üstte)* kendi adıyla anılan ünlü Petrograd kentini kurar *(solda)*.

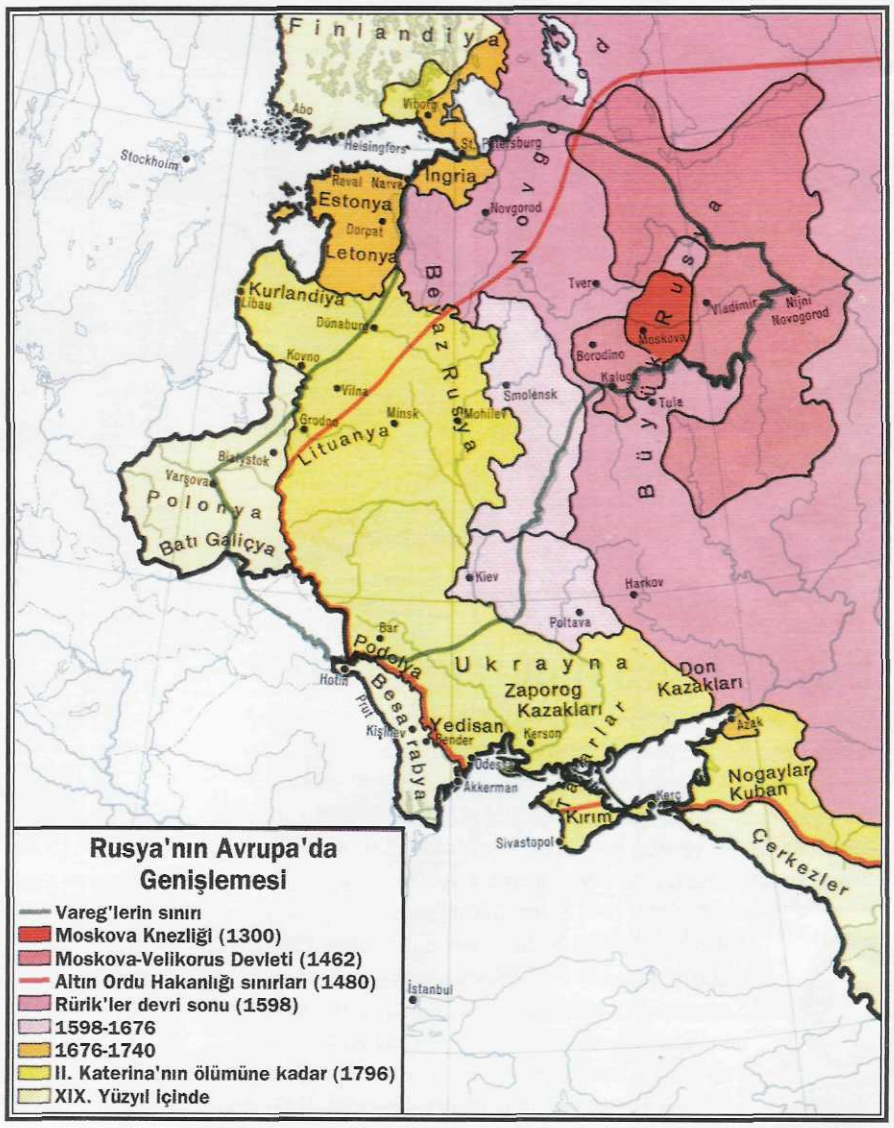


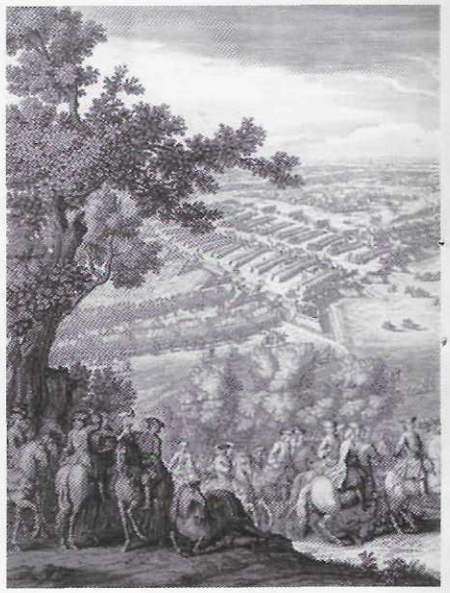


zor geçti ve Petro her geçen gün kuvvetlenirken İsveç ordusu erimeye başladı.

Tüm bunlar olurken, İstanbul'da muazzam bir diplomatik hareketlilik vardı. Protestan İsveçliler, Katolik Polonyalılar ve Müslüman Kırım Tatarları'nın Hanı Devlet Giray, nefret edilen Ortodoks Ruslara karşı savaş açılması için, padişahı sıkıştırıyorlardı.

Petro'nun İstanbul'daki elçisi Peter Tolstoy ise, Osmanlı tarafsızlığını sağlamak için, bunlara karşı sürekli mücade-





le içerisindeydi. Bu tarihî an, Rusya'nın kaderini belirleyecekti.

Ne var ki, 1703 yılındaki darbe sonunda tahtı kardeşi II. Mustafa'dan devralmak zorunda kalan III. Ahmed savaşa girmemeye kararlıydı...

Ancak aradan iki yıl bile geçmeden, III. Ahmed, Rusya'ya karşı tek başına savaşmak zorunda kalacaktı...

İkmal hatları kesilmiş durumda Rusya ortasında kalan Karl, 8 Temmuz 1709 günü Poltava'da nihayet savaşı kabul eden Petro karşısında yenildi ve ordusunu yitirerek yanında kalan 600 askeriyle birlikte Osmanlı'ya sığınarak Bender Kalesi'ndeki uzun misafirliğine başladı.

Karl'ın Rusya'da iki kış geçirerek iyice yıprandıktan sonra Poltava'da dağılan ordusu, o dönemde dünyanın en etkili birliklerinden oluşuyordu ve bire bir girdiği her muharebeyi kazanacak güçteydi.

Osmanlılar bu ordunun dağılmasını beklemek yerine, İsveç ile birlikte hareket etmeyi seçse idi, dünyanın kaderi değişebilirdi!..

Poltava'dan sonra Petro, küstah bir şekilde Karl ve Mazeppa'nın iadesini isteyip ayrıca Balkanlar'daki Ortodoks tebaayı isyana teşvik edince, III. Ahmed savaşa mecbur oldu.

Osmanlı ordusu 1711'in yaz günlerinde, Rus ordusunu Prut kıyısındaki bataklıklarda sıkıştırdı.

Petro barış istedi ve bunun hemen kabul edilmesi



Batı kaynaklı bir gravürde Poltava Savaşı (sağda, en üstte). **Münif Fehim'in fırçasından Prut: I. Petro'nun eşi Katerina, Baltacı Mehmet Paşa'nın çadırında** (sağda).



kendisinin de şaşkınlığına neden oldu!

Baltacı Mehmed Paşa'nın kıpırdayacak hali kalmayan kuşatılmış Petro ile, son derece ılımlı koşullarla antlaşma yaptığını öğrenen Karl onun ordugâhına gelerek bu durumu şiddetle protesto etti.

Baltacı Mehmed Paşa'nın Azak Kalesi'nin iadesi karşısında, Petro'nun tüm ordusuyla çekip gitmesine izin vermesinin nedenleri daima tartışma konusu olmuş, hatta bu konuda, Petro'nun eşi Katerina'ya rol veren birçok asılsız efsane de uydurulmuştur!

Rus ordusu imha edilseydi Petro'nun yeni bir ordu kurması çok uzun bir zaman alabilirdi...

Bu sırada, Osmanlı'nın Rusya politikasını etkilemek için, İsveç kralı Karl da, sınıra yakın Bender'deki ikametini uzattıkça uzatıyordu.

Aradan üç buçuk yıl geçtikten sonra, Osmanlı 1713'te onu zorla Dimetoka'ya getirdi. Burada da bir buçuk yıl kaldıktan sonra nihayet Karl ülkesine döndü.

Osmanlı topraklarından ayrılmamakta direndiği için de, o günden sonra İsveç kralına, 'Demirbaş Karl' dendi.

Bu 'zorunlu misafirlik' Rusya yerine Avusturya ve Venedik ile hesaplaşma peşindeki Osmanlı yönetimi için, ciddî bir sıkıntı yarattı. ■

Karl'ın destekçisi: Çorlulu Ali Paşa



Krizin tırmanmakta olduğu1706'da sadrazam olan Çorlulu Ali Paşa *(sağda),* Karl'ı destekleyerek III. Ahmed'i Ruslara karşı savaşa razı etmek istiyordu. Ali Paşa padişahtan gizli, Kırım Hanı'na haber göndererek İsveçlilere yardım edilmesini istemişti... Ne var ki Poltava Muharebesi'nden sonra, Ali Paşa'da İsveçlilerin aleyhine döndü; Karl'ın Osmanlı ülkesinden çıkartılması için girişimde bulundu. Karl'ın İstanbul'daki elçisi bu değişikliğin Rus elçisi Tolstoy'dan alınan rüşvete bağlı olduğunu III. Ahmed'e anlatınca, 1710 Haziran'ında sadrazamlıktan alınan paşa, Kefe'ye tayin edildi. Ne var ki Rusya ile ilişkiler giderek gerginleşirken hiddete kapılan III. Ahmed *(solda),* Kapıcıbaşı Mustafa Ağa'yı peşinden gönderip onu yoldan döndürdü. Gelibolu'dan bir çektiriye bindirilip Midilli'ye gönderdi. Rus politikasındaki dönüşü 'ihanet' olarak görüldüğü için, şeyhülislamdan fetva alınarak, Ali Paşa 27 Aralık 1711 günü başı kesilerek idam edildi.



Sonrasında neler oldu?



İsveç kralı 'Demirbaş Karl' *(solda)* 1718'de Norveç'te bir kaleyi kuşatırken keskin bir nişancının kurşunuyla öldü. İsveç Baltık'taki kayıplarından sonra artık büyük güçler arasından çıktı. Rus çarı 'Büyük Petro' *(ortada)* 1725'te öldüğü zaman, Rusya artık büyük güçler arasında yer alıyordu. III. Ahmet *(sağda)* 1730'daki bir sokak ayaklanması sonucu (Patrona Halil Ayaklanması) sonucu, tahtı bırakmak zorunda kaldı.



Cumhuriyet rejimine Osmanlı'dan devreden 'Geçici' Seçim Yasası, 1923'ten 1946'ya uzanan dönemin tüm seçimlerde uygulanır. 1943'te, son 'iki dereceli' seçim yapılır.

'Tek parti dönemi' sürerken...

'İki dereceli' son seçim...

ERTAN ÜNAL

İkinci Dünya Savaşı, 1943 yılı başında da, sınırlarımız dışında tüm şiddetiyle sürüyordu. Türkiye, dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün usta politikası sayesinde, savaşa girmekten kurtulmuştu; ama savaşın getirdiği ekonomik sıkıntı ve güçlüklerle boğuşmaktaydı.

Yazar Oktay Akbal'ın ünlü deyişiyle, "Önce ekmekler bozulmuş", o ekmek de karneye bağlanmış; et, şeker, çay, kömür gibi temel ihtiyaç maddeleri bulunmaz olmuş ya da karaborsaya düşmüş; kontrolü belediyelere bırakılan kiralar, hızla yükselmişti!

Halk, 'Bir parmak sabun 25 kuruş olur mu?' diye yakınırken, İstanbul'da başgösteren tifüs salgını herkese zor anlar yaşatmıştı. Sokaklarda dolaşırken tifüs oldukları şüphesiyle yakalananlar, önce sağlık kontrolüne, oradan da gece gündüz açık tutulan hamamlara götürülüp yıkanmaları sağlanıyordu.

İşte böylesi bir ortamda, 6. Meclis'in, süresi dolmadan seçim kararı alarak dağıldığı haberi, kamuoyunda fazla yankılanmadı.

Hatta bu karar, kimi çevrelerde, 'Halk geçim derdinde, politikacılar seçim...' gibi yo-



1943 seçimlerinde İstanbul'da bir 'seçim sandığı nakli töreni' (üstte). **Savaş yıllarının Türkiye'deki tipik görüntülerinden biri: Vatandaş, karneyle verilen ekmek kuyruğunda** (sağda).





rumlara yol açtı. Bu arada, seçim hazırlıkları başlamış; tarih olarak da Şubat ayında karar kılınmıştı...

1923'ten 1943'e kadar geçen 20 yıllık sürede, tüm milletvekilliği seçimleri, 20 Temmuz 1908 tarihinde çıkarılan ve daha sonra ekler ve değişikliklerle yürürlüğü süren bir geçici yasaya göre yapılmıştır.

Bu yasa seçimlerin çift dereceli olarak yapılmasını öngörmekteydi. Yani önce birinci seçmenler, milletvekilini seçecek olan ikinci seçmenlere, onlar da açıklanan listedeki adaylara oy veriyorlardı.

Mustafa Kemal'in sağlığında, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Parti Meclisi'nin seçtiği adayların yanı sıra, 'dışarıdan' başvurular da tek tek değerlendiriliyor; bu arada, Atatürk'ün isteğiyle de bazı kişiler listelere alınıyor, daha sonra bu liste, bizzat 'Gazi' tarafından, bir takdim konuşması ile halka açıklanıyordu.

'Tek parti' dönemindeki yani birkaç talihsiz deneme dışında, parlamento içinde ya da dışında, Cumhuriyet Halk Partisi'nden başka bir partinin bulunmadığı 1923-1946 arası dönemin seçimleri, günümüz seçimlerinden oldukça farklıydı.

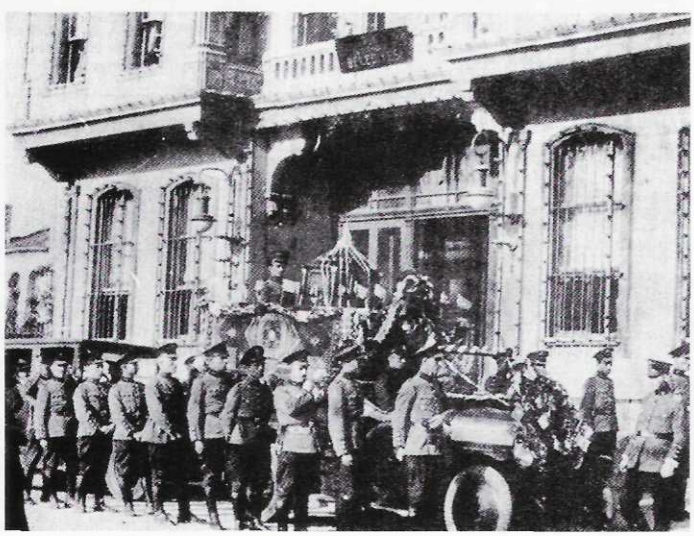
Bu seçimlerde, propoganda mitingleri, coşkulu konuşmalar, seçim gezileri olmadığından, seçim dönemleri sönük geçmekte, listeye girmiş olanlara "muhakkak seçilecek" gözüyle bakılmaktaydı.

Kamuoyundaki bu hava, hem Atatürk'e duyulan güvenin, hem de 'tek parti' döneminin siyasî şartlarının getirdiği bir sonuçtu. Seçimde; açık oylama, gizli tasnif yöntemi uygulanmaktaydı, ki bunun da pek demokratik bir yöntem olduğu söylenemezdi.

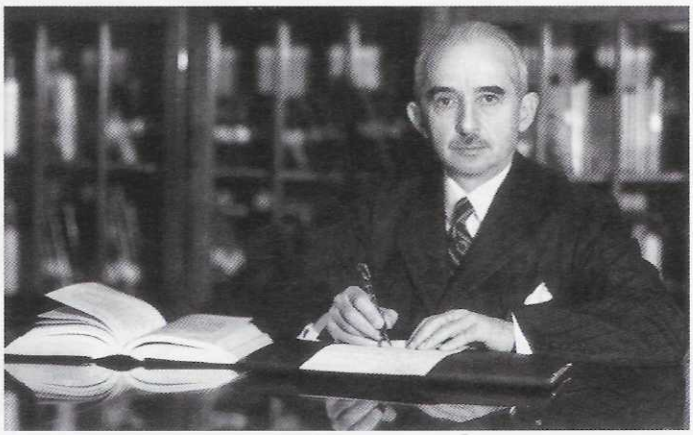
Aslında genç Cumhuriyet'in önderi olarak Mustafa Kemal, rejiminin çok partili, demokratik bir yapıya oturtulmasını istiyordu. Bu yolda, iki kez de girişimde bulunmuştu.

Ancak 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, "Dini siyasete alet eden ve irticayı okşayan bir tutum içinde oldukları" ge-

1939 seçimlerinde Türkiye'de ilk kez, 28 ilde adaylar, ön yoklama yöntemiyle belirlendi (üstte; 1939'da ikinci seçmen seçiminin yapıldığı bir sandık): Bu seçimler sonucunda oluşan Meclis, ülkeyi 1943 seçimlerine götürecek yasayı hazırlayacaktı.



Belediye binalarında muhafaza edilen seçim sandıkları, seçim günü buradan alınarak, bir kortejle tüm kentte dolaştırılırdı (solda): Bu uygulama 1946 seçimlerine kadar sürdürüldü.



40'lı yılların 'Millî Şef'i İsmet İnönü, cumhurbaşkanlığı koltuğunda (sağda).

rekçesiyle ve o dönemde patlak veren Şeyh Sait Ayaklanması ile ilişkili görülerek, 3 Haziran 1925 günü, Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştı.

1930'da da, Mustafa Kemal'in yakın arkadaşlarından Fethi Okyar tarafından kurulan Serbest Fırka da, belediye seçimlerinde kazandıkları büyük başarının kendilerini Mustafa Kemal ile karşı karşıya getirdiği gerekçesiyle, 17 Kasım 1930'da kurucuları tarafından feshedilmişti.

Her şeye rağmen, seçimlerin demokratikleşmesi yolunda yavaş, fakat sağlıklı adımlar da atılıyordu. 1927 seçimleri öncesi çıkarılan bir yasa ile, orduda görevli subayların seçime girmesi yasaklandı.

Bu yasanın yürürlüğü girmesiyle, Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir ve bazı komutanlar, orduyla ilişkilerini keserek milletvekili adayı oldular.

1931 seçimlerinde ise, o güne kadar görülmemiş bir yenilik yaşandı: Mustafa Kemal, Parti Meclisi'nde aday listeleri saptanırken, bağımsız adaylar için de kontenjan ayrılmasını istedi.

Ancak Cumhurbaşkanı'nın bazı şartları vardı: Bir önceki seçimde olduğu gibi, ordudan aday gösterilmeyecek, sadece 'geçmişteki hizmetleri' nedeniyle kimseye 'mebusluk payesi' verilmeyecek, seçim sonucu oluşacak yeni Meclis'te işçi ve çiftçi milletvekillerinin bulunması sağlanacaktı.

Parti yetkilileri seçimlerde bağımsızlara şans tanınacağını açıklayınca, rekor düzeyde başvuru oldu: Kısa bir süre içinde bunların sayısı 800'ü geçti. 16 milletvekili çıkaracak olan İstanbul'da, 47 kişi 'bağımsız aday' olmak için başvurmuştu. Başvuranlar arasında Kâzım Karabekir de bulunuyordu.

Aday listesi açıklandığında, Meclis'te muhalefete yer verebilmek amacıyla 30 milletvekilliğinin boş bırakıldığı, isteyen ikinci seçmenlerin bu adaylara oy verebileceği bildirildi. Bağımsızlar için boş bırakılan yerler arasında, İstanbul dört, İzmir ise iki milletvekilliği ile, ilk sıraları alıyordu. Katılma oranının yüksek olduğu bu seçimde, Türkiye Bü-

1943 seçimlerinin Türkiye'sinde

İkinci Dünya Savaşı yıllarının Türkiye'sinde, ülkenin bir kez daha savaşın eşiğinden döndüğü son olay da 1943 başlarında, seçime gidilen günlerde yaşanır.

İnönü-Churchill görüşmesi

30 Ocak 1943 günü İngiltere Başbakanı Churchill, Adana'ya gelerek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşür. Adana'nın Yenice İstasyonu'nda kör bir hata çekilen bir vagonda yapılan bu görüşmede Churchill, Türkiye'nin savaşa girmesi için İnönü'yü ikna etmeye çalışır. Ama İnönü hazırlıklıdır; Türkiye, bir kez daha savaşın eşiğinden döner.





Vergiyi ödemiyenler

İkinci kafile dün Aşkale yolunu tuttu

Aşkale yollarında

Savaş yıllarında devletin artan giderlerini karşılayabilmek için konulduğu açıklanan Varlık Vergisi'ni ödemeyenlerin, özellikle de gayrimüslim vatandaşların Aşkale'ye gönderilmesine başlanır.

Neyire Neyir'in ölümü

Asıl adı Münire Eyüp olan tiyatro ve sinema sanatçısı Neyire Neyir (Ertuğrul) 13 Şubat günü, daha 40 yaşındayken hayata gözlerini yumar. Türk



1943'teki iki dereceli son seçimlerde oy kullanan vatandaşlar (solda).

yük Millet Meclisi'ni oluşturan 314 milletvekilinden 19'u 'bağımsız' idi. Yani Meclis'te, rejimin tek partisi CHP'nin vekillerinin dışında, 19 'bağımsız' milletvekili vardı...

Çift dereceli, tek partili, açık oy, gizli tasnif yöntemine dayalı seçimler sürüyordu; ama her seçimde, mutlaka ileriye dönük bir yenilik de yapılıyordu. Bunun bir örneği de, 1935 seçimleri sonucu oluşan Millet Meclisi'nde, 18 kadın milletvekilinin yer alması idi.

Atatürk'ün isteğiyle, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı veren yasanın 5 Aralık 1934'te kabul edilmesinden sonra açıklanan listelerde kadın adayların da yer alması sağlanmış, böylece ülke nüfusunun yarısına yakın bölümü de Meclis'te, bir ölçüde de olsa, temsil edilebilmişti.

Yine bu seçimlerde, listelerde ilk kez gayrimüslim vatandaşlara da yer verilmiş, onların da Meclis'te temsili sağlanmıştır.

1939'daki genel milletvekili seçimleri, savaş bulutlarının Avrupa ufuklarını giderek karartmaya başladığı günlerde, Mart ayı içinde yapıldı. İsmet İnönü yeni cumhurbaşkanı idi ve daha 1935 seçimleriyle oluşan Meclis süresini doldurmadan erken seçim kararı alındı. Bu durumda da, birinci seçmenler 15-22 Mart günleri arasında sandık başına giderek, ikinci seçmenleri seçtiler.

1939 seçimlerinde, Türkiye'nin siyaset tarihinde ilk kez, ikinci seçmenlerin adaylar hakkındaki fikirleri alındıktan sonra -günümüzdeki ön seçimler gibi- aday tespiti yapıldı.

Ancak zaman azlığı nedeniyle, bu işlem sadece 28 ilde uygulandı ve bu illerdeki aday

neler olup bitiyordu?


Türk tiyatrosunda bir yıldız söndü:
Neyyire Ertuğrul öldü

sinemasındaki ilk iki Müslüman kadından biri olan Neyire Neyir, 1923 yılında 'Ateşten Gömlek' filmde Bedia Muvahhit ile birlikte oynamıştır.

'Sürtük' vizyonda

Yazar Mahmut Yesari'nin aynı adlı romanından sinemaya uyarlanan 'Sürtük', tam da '43 seçimleri günlerinde, Çemberlitaş Sineması'nda vizyona girer. Başrollerini Refik Kemal ve Halide Pişkin'in paylaştıkları filmin gazetelerdeki ilanlarında şu satırlar yer alır: "Bütün İstanbul'un hayran olacağı bu filmin haricî manzaraları Büyükada, Florya ve Suadiye plajlarında çekilmiştir."



Talât Paşa'nın naşı

Berlin'de 15 Mart 1921'de bir Ermeni terörist tarafından öldürülen İttihat Terakki liderlerinden Talât Paşa'nın naşı özel bir trenle, 25 Şubat 1943 günü İstanbul'a getirilir; Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde toprağa verilir.




TAN
GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ
ÇOCUK ANSİKLOPEDİSİ
FİYATI 8 LİRADIR
Yeni
edi
SEÇİM HAZIRLIKLARI BİTTİ
Yarın İkinci Müntehip Seçimine Başlanıyor
Namzet Listeleri ve İntihap Sandıkları
Seçim 20 Şubatta Sona Erecek - Reylerini Kullandıkları Gün Memurlar İzinli Sayılacak
Milyonlarca İnsanın Tek Ümidi
Knox, Bize İnanmış İnsanları Ümitsiz

7. Dönem Milletvekili seçimi için, ikinci seçmenlerin 15-20 Şubat 1943 günlerinde oy kullanacaklarını açıklayan 14 Şubat tarihli Tan gazetesinin birinci sayfası (üstte). Seçim sonuçlarının ardından, 'Millî Şef' İnönü, Meclis'te teşekkür konuşmasını yapıyor (sağ üstte).

adayları, ilk kez 'listeye girebilme' tedirginliği yaşadılar. O güne kadar, listeye giren her milletvekilinin seçilmesine garanti gözüyle bakıldığından, ön seçim ya da yoklamanın yaygınlaştırılması ihtimali, tüm milletvekilleri arasında endişe yarattı.

1939 seçimleriyle oluşan 6. Meclis, 'Yeni Milletvekili Seçimi Yasası'nı hazırladı. Bu yasa, tarihçi Cemil Koçak'ın deyimiyle "Cumhuriyet tarihinde ilk toplu ve bütünsellik taşıyan Seçim Yasası idi." O güne kadar, 1908'de kabul edilen geçici yasa uygulanagelmişti.

Kimi iyileştirmeler taşımasına rağmen, bu yeni yasa da seçimlerin yine çift dereceli yapılmasını öngörüyordu.

7. Dönem Milletvekili seçimi için, ikinci seçmenlerin 15-20 Şubat 1943 günlerinde oy kullanabilecekleri açıklandı. Ankara'da sandık başlarında yığılma olmaması için, birinci seçmenlere oturdukları semtlere göre birer gün belirlenmiş, durum gazetelerle halka ilan edilmişti.

Bu arada Ankara, İstanbul ve diğer illerde Osmanlı'dan kalan gelenek son kez uygulanıyor, 'Sandık Alayı' törenleri yapılıyordu. Yurdun her yerinde, belediye binalarında saklanan seçim sandığı ortaya çıkarılıyor, çiçeklerle süslenip bir araca konulduktan sonra, yerel kurum temsilcilerinin katıldığı bir kortej halinde, şehirde dolaştırılıyordu.

Bazen korteje millî kıyafetler giymiş ilk ve ortaokul öğrencileri de katılmaktaydı. Ankara'da, hem valilik hem de belediye başkanlığı görevini yürüten Nevzat Tandoğan, Belediye Sarayı'na giderek



kampanyayı açtı. İstanbul'da ise, vali ve belediye başkanı, Lütfi Kırdar idi; o da İstanbul Üniversitesi'nin konferans salonuna konulan sandığın başında yaptığı konuşmayla, oy kullanma işlemini başlattı.

Bu arada milletvekili adaylığı için başvurular da sürüyordu. Ancak adaylar, seçilecek milletvekili sayısından fazla aday gösterileceği ve adaylar arasında da bir seçim yapılacağı şeklindeki söylentilerden rahatsız olmuşlardı.

Faik Ahmet Barutçu anılarında o günleri şöyle anlatır: "Büyük Millet Meclisi'nin seçimi yenileme kararından sonra, milletvekilleri arasında en çok konuşulan konu, geçen seçimlerde olduğu gibi, milletvekili adaylarından fazla olarak gösterilecek adaylar arasında bir yoklama yapılıp yapılmayacağıdır."

Faik Ahmet Barutçu anılarında, seçim bölgesiyle ilişkisi sadece o bölgenin milletvekilliğini üzerinde taşımak olan ve o bölge halkından olmayan milletvekillerinin, hep yoklamanın sakıncalarını ve dönemin, yoklamaya uygun olma-

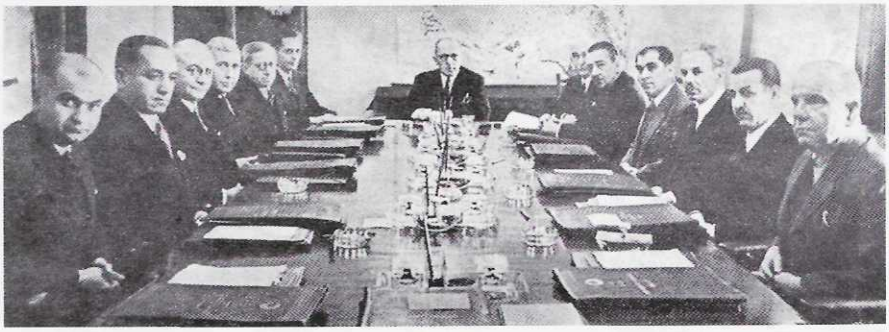

KAR İZLERİ ÖRTTÜ
AKŞAM
Mebus seçimi
İkinci seçmen intihabı dün bitti
Reylerin tasnifine başlandı, netice bugün bildirilecek
Halkevleri
BU SABAHKİ
Tunus'ta müh
General Alek
kuvvetlerinin ku
Yeni Meclis
Hariciye Vekili



21 Şubat tarihli Akşam gazetesi, ikinci seçmenlerin belirlenmesinin bir önceki gün bittiğini bildiriyor (sağda, ortada). Aynı sayfada cumhurbaşkanı İnönü'nün oy verme sırasındaki fotoğrafı da yer alıyor (sağda).

yan koşullarını vurguladıklarını belirtir.

Barutçu, bir milletvekili arkadaşının da çevresindekilere, "Bütün yaşamımda hep devrimi ve şeflerimi düşündüm. Bana şimdi, 'Git halktan oy iste' demek, beni satılığa çıkartmak değil midir?" diye sorduğunu aktarır...



Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ise, 23 Şubat 1943 günü, bir beyanname yayımlayarak CHP milletvekili adaylarını ilan edecek ve büyük sürprizini de ortaya koyacaktır!



Dört ilin dışında, ön seçim ya da yoklama yapılmamış; seçmene de tercihli oy kullanma fırsatı verilmişti... İnönü'nün açıklamasına göre, 38 ilde milletvekili adayı sayısı, seçilecek sayıdan fazla gösterilerek seçmenler için tercihli oy yöntemi getirilmişti.

Toplem 62 ilde, 455 milletvekilliği için, 78 fazlasıyla, 533 aday gösterilmişti.

Fazla aday gösterilen il sayısı 38 idi... 24 ilde fazlalık bulunmadığından, bu illerdeki milletvekillerinin seçilmesine mutlak gözüyle bakılıyordu; ama fazla aday gösterilen illerdeki adaylar, ikinci seçmenlerin tercihlerini kendilerine çevirebilmek için ne yapacaklarını şaşırmışlardı!



Zamanın azlığı - seçim 5 gün sonra yapılacaktı- ellerini, kollarını bağlıyor, seçim bölgelerini dolaşmalarını güçleştiriyordu. Bu nedenle, bazı adaylar seçim konuşmalarını "plağa okuyup" seçim bölgelerine gönderdiler.

Seçimlerde ilk kez uygulanan bir yöntemle, adaylar arasında 'plak savaşı' başladı. Adaylar tarafından gönderilen plaklar kahvelerde halka dinletiliyor; daha sonra adayın malî durumuna göre, tutulacak bir araca konulan gramofonla, mahalle mahalle gezilerek propoganda yapılıyordu...

28 Şubat 1943 günü, tüm yurtta ikinci seçmenler -İstanbul için bu rakam 2 bin 771 idi- sandık başına gittiler. Saat 09.00'da başlayıp 13.30'a kadar süren seçim ilginç sonuçlar getirdi.

Seçimler sonucu oluşan yeni Meclis'in üçte birini, ilk kez seçilenler oluşturdu... Rauf Orbay, Yunus Nadi, Hikmet Bayur, Yusuf Kemal Tengirşenk, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Etem İzzet Benice, Besim Ömer Akalın gibi, dönemin birçok ünlü ismi, aday gösterilmedikleri için, Meclis'e giremediler.



7. Dönem TBMM, 8 Mart günü toplanarak çalışmalarına başladı. Aynı gün Abdülhalik Renda yeniden TBMM Başkanlığı'na, İsmet İnönü de yine oy birliğiyle, Cumhurbaşkanlığı'na seçildi.

İşte bu yeni Meclis, seçim yasasını değiştirerek tek dereceli seçim sistemini kabul etti: Artık tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, kendilerini yönetecek olan vekilleri, kendi oylarıyla seçmeye başlayacaklardı. Türkiye, demokrasi tarihinde büyük bir adım atmıştı. ■


ÇARŞAMBA 10 MART 1943 TAN EVİ

TAN

GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

ÇOCUK ANSİKLOPEDİSİ

Cumhurreisi Seçiminin Akisleri

Milli Şefin İntihabı Yurtta Sevinç

Hariçte Geniş Akisler Yaptı

Ikinci Saracoğlu Kabinesi Kuruldu

HARP SONU MESELELERİ

Dünya Nizamının Kurulması İçin Bir Konferans Toplandı

Harpten Sonra Balkanlara Verilecek Şekil

Amerikalı Tanınmış

KABİNEDE VEKALETLİ DEĞİŞEN VEKİLLER

1943 seçimlerinin ardından oluşturulan '2. Saracoğlu Kabinesi' toplu halde (en üstte). 10 Mart tarihli Tan gazetesinin birinci sayfasında 'kabine haberi' (üstte). Başbakan Saracoğlu Meclis'teki ilk konuşmasında (sol üstte). Meclis Başkanı seçilen Abdülhalik Renda (solda). 7. Dönem Meclisi'ne giremeyen ünlülerden biri de Besim Ömer Akalın idi (en solda).

FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Sirkeci Garı'ndaki 'İstanbul Demiryolu Müzesi'nde, 1890'dan bugünlere uzanan bir süreçte biriktirilmiş 300 'parça' yer alıyor.

İçinden tren geçen müze

ESER TUTEL

Geçen aylarda, Sirkeci Garı'ndan geçiyordum. Yarı açık bir kapının arasından, geniş bir salonun girişinde, bir elektrikli tren vagonu gözüme ilişti!

Meğer benim ilk görüşte vagon sandığım şey, sadece makinist bölümüymüş. Girdiğim salon da, hazırlıkları sürdürülen yeni demiryolları müzesi...

Ustaların kimi boya yapıyor, kimi temizlikle meşgul, kimi de ortadaki ağır parçaları, şuraya buraya çekip yerleştirmeye uğraşıyordu.

"Bu hangi trenin ön kısmı? Nasıl getirildi buraya?" diye soracak oldum.

Sirkeci hattında aralıksız elli yıl boyunca çalıştırılan elektrikli banliyö trenlerinden 8027 numaralı olanının makinist bölümüymüş.

Bu trenler 1955'te Fransa'dan getirilmişler. Aralıksız yarım yüzyıl Sirkeci-Halkalı hattında çalıştırıldıktan sonra da, kısa bir süre önce hizmet dışı bırakılmışlar.

Sirkeci'deki Elektrikli Tren Loko Bakım Atölyesi'nde kesilip parçalanırlarken, hiç olmazsa bir tanesinin makinist bölümünü ayırıp saklayalım demişler. 8027 numaralı trenin makinist bölümünü kesip çıkartmışlar, Müze'ye getirmişler. Ama bir karış kadar büyük geldiği için,



Müze girişindeki 8027 numaralı elektrikli trenin makinist bölümü (üstte ve sağda).

müze salonunun kapısından sokamamışlar. Ancak camlarını çıkartıp orta yerinden kestikten sonra zorlukla sokabilmişler.

Ben gördüğüm sırada, kestikleri yeri kaynak yaparak yerine yerleştiriyorlardı. Arada bir de gelip geçenler başlarını içeri uzatarak olup bitenlere merakla göz atmaktan kendilerini alamıyorlardı...





TCDD Birinci Bölge Müdürlüğü'nün düzenlediği törenle, demiryollarının 149. kuruluş yıldönümünde, 23 Eylül 2005 Cuma günü ziyarete yeni açılan 'İstanbul Demiryolu Müzesi'nde neler neler yok ki!

Müzenin en büyük parçası, elbette 8027 numaralı elektrikli trenin makinist bölümü... Aslında ziyaretçileri içeriye çeken de ondan başkası değil!

Personel kasketlerinden, eski gar saatlerine, lokomotif tampon fenerlerinden oyuncak trenlere, yok yok müzede!

Bir kenarda durmakta olan üç karış uzunluğundaki elektrikli tren maketi, ilk elektrikli trenler geldiği zaman hediye edilmiş. Kırmızıya boyalı minicik bu iki vagon öylesine ayrıntılı yapılmış ki, şaşmamak elde değil!

Büyükçe bir camekânın altında, hareket personelinin, kondüktörlerin, şeftrenlerin (şefdötren) değişik zamanlarda giydiği kasketler var. Yanında da omuzdan asılan para çantaları, bilet baskı makineleri, gece bekçisi saatleri, yaka kokartları, hareket düdükleri...

Hani, büyükçe bir masanın üstünde -oyuncak demeye dilim varmıyor- minyatür tren setleri vardır: Raylar, makaslar, semaforlar, gar binaları, köprüler, ağaçlar, dereler, tepeler... Rayların üstünde de, kimi buharlı, kimi dizel lokomotifler... Arkalarında kömür vagonu, sıra sıra yolcu vagonları, yataklı vagonlar ve de restorandan oluşan tam bir katar...

İşte, bu oyuncak (!) trenlerden müzede de bir tane var. Hornby yapımı; çalışır durumda. Mehmet Selman Kaptanoğlu'nun (1907-1990) torunu Özlem Muradoğlu 1999'da Demiryolları'na hediye etmiş. Sağ olsun, vâr olsun...



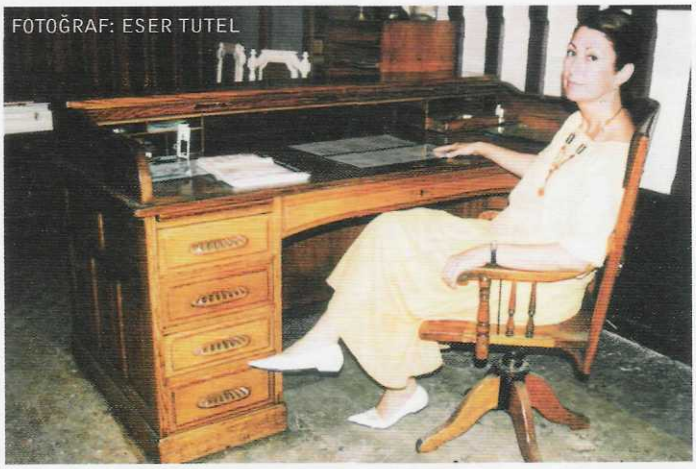
Yanı başındaki büyük çini soba, bir zamanlar Sirkeci Garı'ndaki bekleme salonunda kullanılmakta olan yedi sobadan biri... Nerede o eski kışlar, eski soğuklar! Koca salonu, bu Avusturya yapımı sobaların ancak yedisi ısıtabiliyormuş!

Yerde duran yuvarlak fener ise, 1925-30 yılları arasında çalışmakta olan buharlı lokomotiflerden birinin tampon üstü feneri! Sapından tutup şöyle bir yerinden kaldırayım dedim, zil gibi ağır derler ya, öylesine ağır! Güçlükle kıpır-



Müzenin iç bölümlerinden biri (üstte). Osmanlı dönemi bir demiryolcu mankeni (solda).

Sirkeci Garı'nda yer alan İstanbul Tren Müzesi'nin girişi (solda). Müzenin iç bölümlerindeki bir reyonda çeşitli lokomotif plakaları (en solda).


FOTOĞRAF: ESER TUTEL

Müzenin de kurucusu ve sorumlusu olan I. Bölge Eğitim Müdür Yardımcısı Ruhan Çelebi, girişte, hemen soldaki ahşap antika masada (sağda): Haydarpaşa Garı'nın ilk mobilyaları arasında yer almış bu masa, üstten panjur kapaklı, 'sekreter' tipi.

databildim!

Duvarın bir köşesi boy boy, renk renk, cins cins lokomotif ve vagon plakalarıyla kaplı. Kimi buharlı lokomotiflerin, kimi elektriklilerin. Kimi kırmızı zemin üstünde sarı yazılı, kimi siyah zemin üstünde kabartma...



Salonun sağ dip köşesindeki kırmızı bilet dolabı, karton biletlerin kullanıldığı zamanlardan kalma... Enveriye İstasyonu'nun demirbaşı imiş. 'Enveriye İstasyonu nerede mi? Batı Anadolu'nun çok önemli bir ayrım noktasında... Haydarpaşa'dan Eskişehir'e uzanan ana hattan, Kütahya, Afyon yönüne ayrılan hattın kavşağında...

Her istasyondan, değişik istasyonlara gidecek yolcular için ayrı ayrı biletler basılmış.

Bir de duvar piyanosu var, İstanbul Demiryolu Müzesi'nde... Müzeyi gezdiğim sırada genç bir Alman turist, piyanoyu görünce dayanamadı, kapağını açarak parmaklarını tuşların üstünde gezdiriverdi.

Müzenin kurucusu olan Eğitim Müdür Yardımcısı Ruhan Çelebi, piyanonun TCDD Yakacık Hastanesi'nden getirildiğini, büyük bir olasılıkla da, 1935 yılında Yakacık'taki arazisini, sanatoryum yapılması şartıyla devlete bağışlayan bir İngiliz'e ait olduğunu söyledi.

Kapının iç tarafında, Osmanlı dönemindeki tren şefinin lacivert üniforması üstüne geçirilmiş, başında kırmızı fesliyle, bir demiryolu görevlisi mankeni de yer alıyor.

Kocaman yuvarlak kadranlı saat ise, yakın zamanlara kadar Sirkeci Garı'nın tarihî peron saatlerinden birisiydi. Bir camekânın içinde de, hareket düdüğü, şeftren borusu filân var...

Bir başka camekânda, Yataklı Vagonlar'ı Fransızların çalıştırdığı dönemlerde kullanılmış zarif gümüşten, alpaka yemek takımları dikkatleri çekiyor...

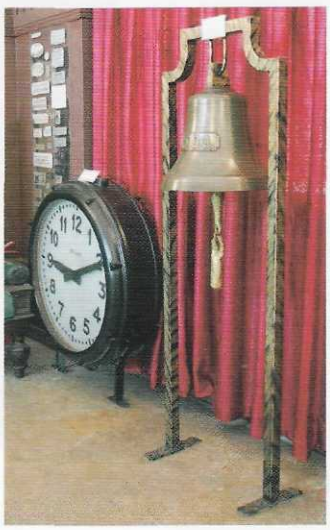
Müzeyi gezerken, eski trenler nasıl burnumda tüttü, bilemezsiniz! Meğer tren düdüğünü bile nasıl özlemişim!

İstedim ki, o eski kara trenlerden birine bineyim, şöyle bir Ankara'ya gideyim! Restoranda yemeğimi yiyeyim, sonra kompartımanıma geçip yatağıma gireyim! Tekerleklerin raylarda çıkardığı ritmik takırtıları dinleye dinleye tâ Ankara'ya gideyim, sonra inmeden geri döneyim.

Bilmem, Sirkeci Garı'ndaki İstanbul Demiryolu Müzesi, sizde de benzer duygular uyandırabilecek mi?



Bir demiryolcu kasketi (sağda). Şeftren borusu (altta).





Sirkeci Garı'ndaki peron saatlerinden biri ve bir istasyon çanı (sağ üstte). Beyaz keten örtüsü ve servis takımlarıyla eski bir restoran vagonu masası ve yanında piyano (sağda).

Tam elli yıl önce: İlk elektrikli trenin tanıtım seferi



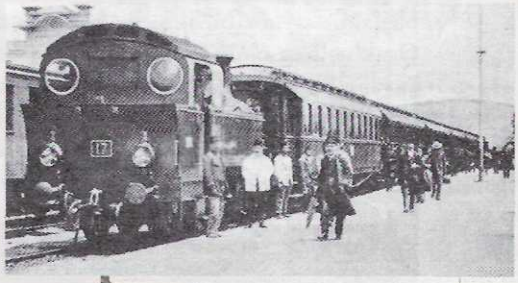
Yıl 1955 yani tam elli yıl öncesi. Yanılmıyorsam, Temmuz başlarıydı. Adı üstünde, haftalık 'Hafta' dergisinde çalışıyordum. O gün Demiryolları Birinci İşletme Müdürü Rüştü Sarp'ın daveti üzerine Sirkeci Garı'nda *(en altta; 20. Yüzyıl başından bir kartpostalda)* toplanan gazeteci grubunun arasında ben de vardım. Garda toplanmamızın nedeni, ilk elektrikli trenin gazetecilere tanıtım seferinin o gün yapılacak olmasıydı. O zamana kadar banliyö trenleri de, uzun hat trenleri de, hep buharlı lokomotiflerin çektiği trenlerdi. Yani islimli lokomotifler ve de peşinde kutu gibi kutu gibi ahşap kara vagonlardan oluşan trenlerdi *(sağda)*... Dizel motorlular henüz pek az ve pek yeniydiler.

T.C. Devlet Demiryolları, çağın gerisinde kalmamak amacıyla, Sirkeci-Soğuksu arasında elektrikli tren işletmeye karar vermişti. Yanılmıyorsam 25 bin voltluk bir akımla çalışan bu yeni trenler saatte 130 kilometrelik bir hız yapabileceklerdi. Ama yaklaşık birer buçuk km arayla sıralanan istasyonların yer aldığı Sirkeci-Soğuksu hattında, elektrikli trenlerin elbette bu hızla seyir yapması beklenemezdi!

O zamanlar Sirkeci'den kalkan buharlı lokomotifler 20 dakikada Bakırköy'ü bulurdu *(üstte; Bakırköy İstasyonu'ndan bir elektrikli tren)*. Dura kalka, çuh çuh, puf puf bir saatte Soğuksu'ya varırlardı. TCDD yetkilileri, yeni trenlerle bu mesafenin 35 dakikada kat edileceğini belirtiyorlardı. Böylece Sirkeci-Soğuksu arası 15 dakikaya, Sirkeci-Florya arası 13 dakikaya inecekti.

Bu yeni trenlerde üç vagon 'bir dizi' oluşturuyor, dizinin iki başında da makinistin yer aldığı kumanda bölümü bulunuyordu. Her dizi 500 yolcu alabiliyordu. İki dizi peş peşe bağlanarak daha uzun bir katar elde ediliyordu. Hatta üç diziyle, daha da uzun... Bu dokuz vagon, sabahları Bakırköy'deki, Yenikapı'daki büyük kalabalıkları bir seferde işine gücüne, akşamları da evine barkına rahatlıkla götürüp getirebilecekti. Bu yeni trenimiz kaça mı mal olmuştu? O zamanın parasıyla, tam 35 milyon liraya! O tarihlerde bir dolar resmen 2.80 kuruştu. Ama, tabiî kâğıt üstünde... Gerçekte, dolar karaborsada 12 TL'den işlem görmekteydi.

İlk elektrikli trenimiz o yılın, yani 1955 yılının Cumhuriyet Bayramı günü törenle seferlere başladı. Haydarpaşa - Gebze hattında elektrikli trenin çalışmaya başlaması ise, ancak 10 yıl sonra gerçekleştirilebildi. Günümüzde, 27,5 km'lik Sirkeci-Halkalı hattında 24 elektrikli tren çalışmakta; günlük sefer sayısı da 51 ve günde 56 bin, ayda 1 milyon 680 bin yolcu taşınıyor. Bir yıldaki yolcu sayısı ise, 20 milyonu bulmakta... ■





Sabri Esat Siyavuşgil'in kaleminden...

Yılbaşı'nın küçük çamları



'Yılbaşı gecelerinin küçük çamları; iki yılı birbirine bağlayan karanlığın yeşil nuru, malûmdan meçhûle giden yolun yeşil dönemeci olduğunuz için, insanlık size minnettardır.'

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Yeni yıl, tarih boyunca farklı aylarda kutlanmış; Babil'de mart ortasında, Asur'da eylül ortasında. Ortaçağ'ın sonuna kadar, çeşitli ülkelerin dinsel inançları ve geleneklerine göre, değişik tarihlerde kutlanan yılbaşı, 1582'de Gregoryen takvimin kabul edilmesiyle birlikte, 1 Ocak'ta kutlanılmaya başlanır.

Yılbaşı, o dönemlerde daha çok dinsel ağırlığı olan ancak bugün, toplumsal yanı ağır basan bir gün olarak, her ülkede çeşitli eğlence ve ritüellerle kutlanmaktadır.

Ülkemize gelince... Osmanlı döneminde sadece Hıristiyanların kutladığı bir gündür yılbaşı. Cumhuriyet döneminde ise, 1926'da Miladî Takvim'in kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, '1 Ocak' yılbaşı olur. 1935'te çıkarılan bir kanunla da, yılbaşı 'resmen' tatil günü ilan edilir.

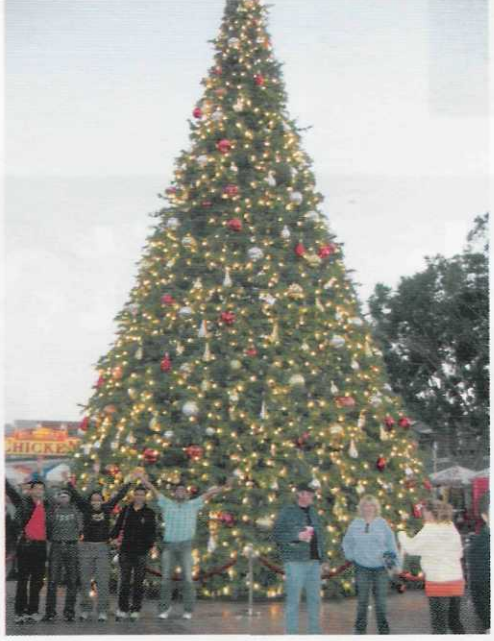
Yılbaşı gecelerinin sembolü çam ağacına gelince... Bir kere, Antikçağ'dan bu yana, insanoğlunun tanrılara şükranını sunmak için, ağaçları süslediği biliniyor. Çam ağacı ile ilgili en eski efsanelerden biri, Antikçağ Anadolu'sunda geçer.

Anadolu tanrılarının en bilinenlerinden biri olan Kybele'nin Attis'e olan aşkını anlatan bu efsaneyi, Azra Erhat'ın Mitoloji Sözlüğü'nden aktaralım:

"Kybele, Attis adlı bir delikanlıya tutkundur. Onu Pessinus kralının (kimi kaynak-



Süslenmeye hazır yapay bir 'yılbaşı ağacı' (üstte) ve bu yapay çamın süslenmiş hali (sağda).



Türkiye'de görülmeyen bir yılbaşı çamı geleneği: Yılbaşı öncesi, Noel döneminde ve yılbaşı günlerinde, özellikle Batı Avrupa'da kentlerin büyük meydanlarında devasa çam ağacı süslemeleri yer alır (solda).

larda Kral Midas'ın) kızıyla evlenmek üzereyken düğün yerinde birden karşısına dikilerek çıldırtır ve kendi kendini hadım etmesini sağlar. Attis kendi kestiği hayalarından akan kanla toprağı sular, bitkilerin fışkırmasına yol açar ve bir çam ağacına dönüşür."

'Yılbaşı ağacı' olarak da adlandırılan çam süslemeleri, önceleri ağacın dallarına asılan hediye ve kandillerle yapılırken, 1882 Noel'inde Edison'un yardımcısı Edward H. Johnson'ın, New York'ta evindeki Noel ağacını süslerken dalların arasına çok sayıda ampul koymasıyla birlikte şekil değiştirir. Artık Noel ağacı daha ışıl ışıldır...

Noel ağaçlarını süslemek için üretilen ilk elektrik tesisatı ise, New Jersey eyaletindeki Edison General Elektrik Şirketi tarafından gerçekleştirildi. Her donanımda 2 mumluk dokuz ampul vardı ve 32 voltla çalışıyordu...

İlk meydan çam ağacına gelince... Kaynaklar, 1909 yılı Noel'inde Amerika'da California eyaletindeki Pasadena kasabası meydanına ışıklı bir Noel ağacı dikildiğini yazmakta.

Noel Baba'nın hediyelerini astığı çam ağacı süslemeleri daha sonra yılbaşı gecelerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olur. O özel gece için her yıl insanlar bütçelerine göre çam ağacı alır olmuş.

Ülkemizde de çam ağacı süslemesi geleneği Cumhuriyet'ten sonra hızla yaygınlaşmıştır... Yazımızı, edebiyatımızın ünlü ismi şair ve yazar Sabri Esat Siyavuşgil'in, dönemin ünlü magazin dergisi Salon'a 1 Ocak 1949 tarihinde yazdığı 'Çam Ağacı' isimli yazısından satırlarla noktalayalım:

"Karda çam, yeşillikle beyazlığın, ezel ile ebedin birbiriyle kaynaştığı öyle bir ümit meşalesidir ki, nuru içimizi ısıtır. Dert ve ıstırabın karlar gibi üstümüze yığıldığı anlarda, çamın beyaza bürünmüş yeşil ve taze kudretini düşünüp teselli buluruz. O, her tarafın buz tuttuğu günlerde bile, bize menekşe kokulu, ılık baharların müjdesini fısıldar. (...) Yılbaşı gecelerinin küçük çamları; iki yılı birbirine bağlayan karanlığın yeşil nuru, malûmdan meçhûle giden yolun yeşil dönemeci olduğunuz için, insanlık size minnettardır. Sizin ümit, sükûn ve sulh vaat eden renginiz, ebediyeti hayal ettiren varlığınız karşısında, yılda bir kere olsun sevinenleri hor görmezsiniz elbet."

Evet, yeni bir yılı daha karşılamaya hazırlanıyoruz. Bir kez daha, gelen yıla ait umutları ve dilekleri dile getireceğiz. Birbirimize hediyeler alıp vereceğiz. Yeni yılın bütün dünyaya barış getirmesi dileğiyle, herkese iyi yıllar...

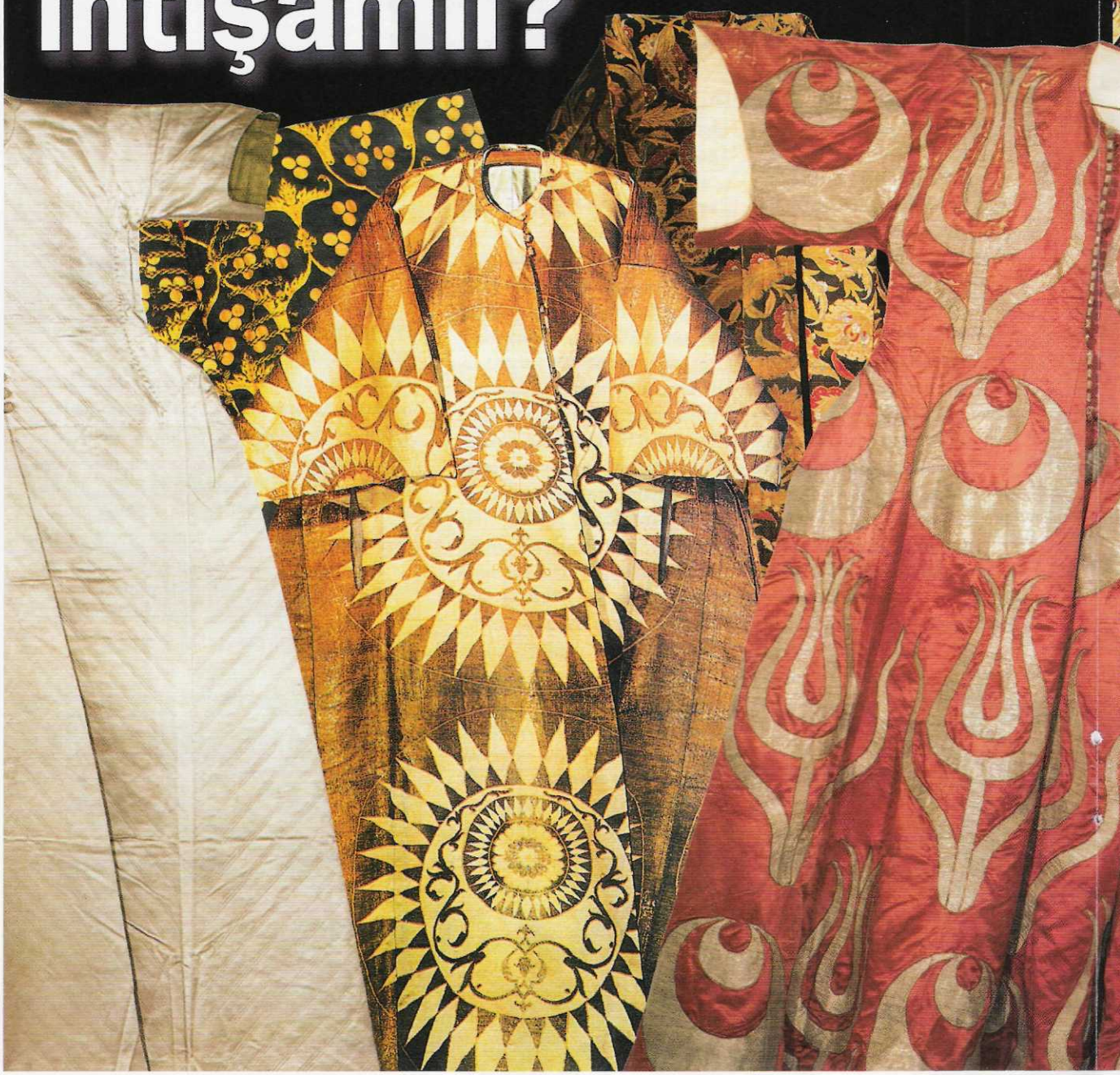
Bir protestan geleneği

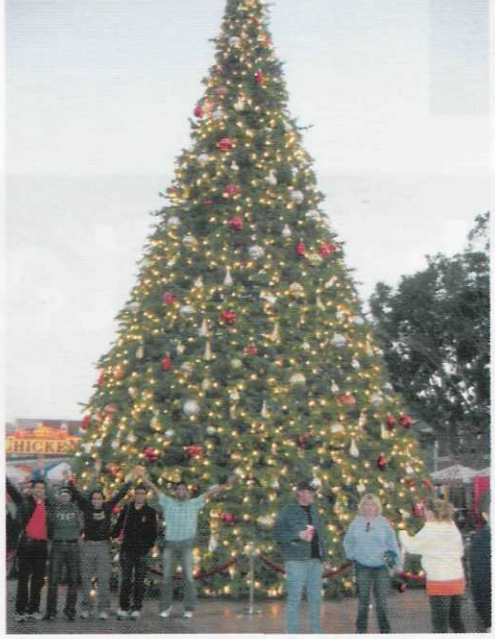
Ağaç süslemelerinin Hıristiyan gelenekleri arasına girmesi, Luther ile başlar. Söylencelere göre, Martin Luther, bir gece ormanda dolaşmaya çıkar; ağaç dalları arasından sızan yıldızların ışıklarından çok etkilenir. Yanına aldığı bir çam dalını eve getirerek kandillerle süsler... Almanya'da başlayan bu gelenek, 1605 yılında Fransa'da Strasbourg'da görülür *(altta)*. Kimliği bilinmeyen bir gezgin, çam ağacı süslemeleriyle ilgili şu satırları yazar günlüğüne:

"Buradaki insanlar, Noel nedeniyle evlerine küçük çam ağaçları getirmişler. Ağaçların dalları kurdelelerle, kağıt şeritlerle, güllerle, elmalarla, şekerleme ve birkaç altınla süslenmiş."



Padişah kaftanları neden bu kadar ihtişamlı?





Türkiye'de görülmeyen bir yılbaşı çamı geleneği: Yılbaşı öncesi, Noel döneminde ve yılbaşı günlerinde, özellikle Batı Avrupa'da kentlerin büyük meydanlarında devasa çam ağacı süslemeleri yer alır (solda).

larda Kral Midas'ın) kızıyla evlenmek üzereyken düğün yerinde birden karşısına dikilerek çıldırtır ve kendi kendini hadım etmesini sağlar. Attis kendi kestiği hayalarından akan kanla toprağı sular, bitkilerin fışkırmasına yol açar ve bir çam ağacına dönüşür."

'Yılbaşı ağacı' olarak da adlandırılan çam süslemeleri, önceleri ağacın dallarına asılan hediye ve kandillerle yapılırken, 1882 Noel'inde Edison'un yardımcısı Edward H. Johnson'ın, New York'ta evindeki Noel ağacını süslerken dalların arasına çok sayıda ampul koymasıyla birlikte şekil değiştirir. Artık Noel ağacı daha ışıl ışıldır...

Noel ağaçlarını süslemek için üretilen ilk elektrik tesisatı ise, New Jersey eyaletindeki Edison General Elektrik Şirketi tarafından gerçekleştirildi. Her donanımda 2 mumluk dokuz ampul vardı ve 32 voltla çalışıyordu...

İlk meydan çam ağacına gelince... Kaynaklar, 1909 yılı Noel'inde Amerika'da California eyaletindeki Pasadena kasabası meydanına ışıklı bir Noel ağacı dikildiğini yazmakta.

Noel Baba'nın hediyelerini astığı çam ağacı süslemeleri daha sonra yılbaşı gecelerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olur. O özel gece için her yıl insanlar bütçelerine göre çam ağacı alır olmuş.

Ülkemizde de çam ağacı süslemesi geleneği Cumhuriyet'ten sonra hızla yaygınlaşmıştır... Yazımızı, edebiyatımızın ünlü ismi şair ve yazar Sabri Esat Siyavuşgil'in, dönemin ünlü magazin dergisi Salon'a 1 Ocak 1949 tarihinde yazdığı 'Çam Ağacı' isimli yazısından satırlarla noktalayalım:

"Karda çam, yeşillikle beyazlığın, ezel ile ebedin birbiriyle kaynaştığı öyle bir ümit meşalesidir ki, nuru içimizi ısıtır. Dert ve ıstırabın karlar gibi üstümüze yığıldığı anlarda, çamın beyaza bürünmüş yeşil ve taze kudretini düşünüp teselli buluruz. O, her tarafın buz tuttuğu günlerde bile, bize menekşe kokulu, ılık baharların müjdesini fısıldar. (...) Yılbaşı gecelerinin küçük çamları; iki yılı birbirine bağlayan karanlığın yeşil nuru, malûmdan meçhûle giden yolun yeşil dönemeci olduğunuz için, insanlık size minnettardır. Sizin ümit, sükûn ve sulh vaat eden renginiz, ebediyeti hayal ettiren varlığınız karşısında, yılda bir kere olsun sevinenleri hor görmezsiniz elbet."

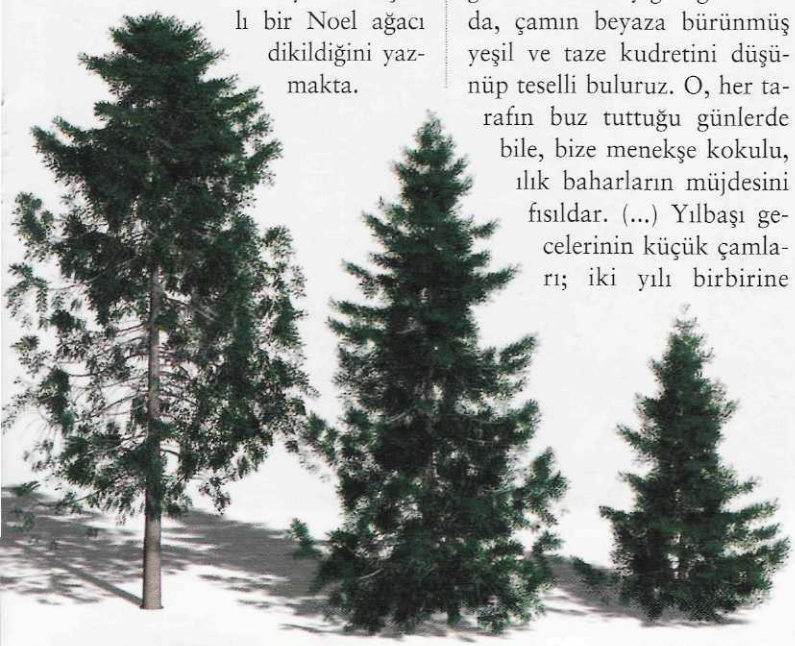
Evet, yeni bir yılı daha karşılamaya hazırlanıyoruz. Bir kez daha, gelen yıla ait umutları ve dilekleri dile getireceğiz. Birbirimize hediyeler alıp vereceğiz. Yeni yılın bütün dünyaya barış getirmesi dileğiyle, herkese iyi yıllar...

Bir protestan geleneği

Ağaç süslemelerinin Hıristiyan gelenekleri arasına girmesi, Luther ile başlar. Söylencelere göre, Martin Luther, bir gece ormanda dolaşmaya çıkar; ağaç dalları arasından sızan yıldızların ışıklarından çok etkilenir. Yanına aldığı bir çam dalını eve getirerek kandillerle süsler... Almanya'da başlayan bu gelenek, 1605 yılında Fransa'da Strasbourg'da görülür *(altta)*. Kimliği bilinmeyen bir gezgin, çam ağacı süslemeleriyle ilgili şu satırları yazar günlüğüne:

"Buradaki insanlar, Noel nedeniyle evlerine küçük çam ağaçları getirmişler. Ağaçların dalları kurdelelerle, kağıt şeritlerle, güllerle, elmalarla, şekerleme ve birkaç altınla süslenmiş."







Washington'da, Smithsonian Müzesi'nde gerçekleştirilen "Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" sergisinin hazırlanış öyküsü, 10 yılı aşkın bir geçmişe dayanıyor (üstte ve altta).

Biz de bu güzel haberi sevinçle karşılayıp, ilki 29 Ekim 2005'de açılıp 22 Ocak 2006'da sonlanacak serginin misafir küratörü Nurhan Atasoy'la sergi öncesi bir söyleşi yapmaya karar verdik...

'İZNİK' VE 'İPEK' KİTAPLARI

Söyleşimize geçmeden önce, gelin birlikte, bir anlamda bu sergi-nin temelini oluşturan "İpek / Osmanlı Dokuma Sanatı" adlı kitabın (2001) öyküsünü izleyelim.



Nurhan Atasoy, Walter Denny, Louise W. Mackie ve Hülya Tezcan'ın ekip halinde hazırladıkları 'İpek / Osmanlı Dokuma Sanatı' adlı kitabın kapağı (sağda).

"Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" adlı sergi-nin ilk nüvesi, Atasoy'un 'İznik' kitabına kadar uzanıyor...

Atasoy, Türk Ekonomi Bankası'nın 'İznik kitabı' teklifini, Oxford Üniversitesi'nden Osmanlı Sanat Tarihi uzmanı ve arkadaşı Prof. Dr. Julian Raby ile birlikte tamamlar (1989).

Atasoy'un Julian Raby ile birlikte hazırladıkları 'İznik: Ottoman Pottery of Turkey' adlı kitabın kapağı (sağ sayfada, üstte).

Başarıyla gerçekleştirilen bu projeyi daha büyük bir teklif izler: Türkiye Ekonomi Bankası bu kez bir 'İpek kitabı' yapılmasını ister. Atasoy'un ilk başvurduğu kişi yine arkadaşı Julian'dır.

Fakat Atasoy, arkadaşından beklediğinin tersi bir cevap alır: Kumaş konusunda uzman olmadığını ve bu nedenle de çalışmada yer alamayacağını belirten Prof. Julian Raby'nin eksikliğiyle başlar çalışmaya Atasoy.

Ekibini, dokuma tekniğini bilen insanlardan kurmaya karar verir. Çünkü kitabında, ipeğin sadece sanat eseri tarafına ya da desenine değil; nasıl kullanıldığına, işlevine ve tekniğine de yer vermek ister.

Dokuma tekniği konusunda da, bu alanın uzmanı kişilerle birlikte çalışma isteğini Türk Ekonomi Bankası'nın yöneticilerine iletir.

Hasan Çolakoğlu da, Atasoy'un deyimiyle, "kolay kolay her sponsorun yapamayacağını yaparak" Atasoy'a ciddi bir araştırma bütçesi ayırır... Atasoy da, Massachusetts Üniversitesi'nin Sanat Tarihi ve Ortadoğu Bilimleri Bölümü'nde öğretim üyesi ve Harvard Üniversitesi'nde de Halı ve Kumaş Bölümü fahrî şefi olan Prof. Walter Denny ile bir de, Cleveland Museum of Art'ta, Kumaş ve İslâm Bölümü şefi Louise W. Mackie çalışmaya başlar; ekibe, Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Kumaş Bölümü'nün şefi Hülya Tezcan'ı da dahil ederler.



Nurhan Atasoy

20 ÜLKE, 70 MÜZE, 2 BİN PARÇA

Araştırmalar başlar ve ilk ortaya çıkan gerçek, Tahsin Öz'ün yapıtları dışında, kaynak olarak, yetersiz sayıda yayının bulunduğudur. Atasoy'un deyimiyle, "Ne kadar müze varsa, vitrinlerinin yanı sıra depoları da dahil" incelemeye karar verirler.

Atasoy Bu geziler sonunda, aşağı yukarı 20 ülkede 70



müze gezer; 2 bin parça eseri incelemeyi, fotoğraflamayı ve kayıt altına almayı başarır. Çalışmalar sırasında ekip, her eseri olmasa da, şüphe ettiklerinin dokuma özelliklerini incelerken, oldukça ilginç bilgilere de ulaşır. Örneğin kimi önemli yayınlarda, bir İtalyan kumaşının Türk, Türk kumaşının da İtalyan olarak geçtiği gibi.



Nurhan Atasoy'un düşüncesi, kitabın ardından görkemli bir sergi yapmaktır. Ancak ekip çalışması ağır yürür ve 2-3 yılda bitmesini planladıkları kitabın çalışmaları, yaklaşık 13 yıl sonra tamamlanır.

Kitabın editörlüğünü de, Nurhan Atasoy'un talebini ikinci kez geri çevirmeyen Prof. Julian Raby yapar. Ancak bu uzun bekleyişten sıkılan sponsor, sergi fikrine sıcak bakmaz ve ne yazık ki, sergi fikri derin bir uykuya yatırılır.

Atasoy'un sergi için yardımlarını istediği isim, yine Prof. Julian Raby olur:


Julian Raby

"İran ve Hint sergileri yetti canımıza; artık bir Türk sergisi yapalım" diye serzenişte bulunur Nurhan Atasoy... Julian Raby de bu fikre katılır ve Türkiye'nin de artık 'sergi veren' bir ülke olması gerektiğini savunur... Raby, Atasoy ve Smithsonian'ın İslâm Sanatları küratörü Dr. Massumeh Farhad ile yapılan çalışmalar sonucunda, "Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" sergisi ortaya çıkar. ■

FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR



Prof. Dr. Nurhan Atasoy:

'Kaftanlar iktidar imajıdır'

Washington'daki 'Stil ve Statü' sergisinin yaratıcılarından Nurhan Atasoy, padişah kaftanlarının, 'güçlü iktidar' imajı oluşturmayı hedeflediklerini vurguluyor.

Osmanlı'nın 16 ve 17. Yüzyıl'daki görkemli imparatorluk kaftanları, 22 Ocak 2006 tarihine kadar, ABD'nin Washington kentindeki Smithsonian Müzesi'nde izleyicileriyle buluşacak.

"Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" sergisi, imparatorluk kaftanlarına adanan ilk uluslararası sergi olma unvanına da sahip...

Türkiye Cumhuriyeti'nin 82. yaşına bastığı 29 Ekim 2005 günü, özel bir programla açılışı yapılan sergide, Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa V. Koç, Smithsonian Vakfı ile birlikte gerçekleştirdikleri ve ilk adımı da bu sergi olan projeden söz

Nurhan Atasoy arkadaşımız Sebahat Bağbars ile birlikte (üstte).

Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa V. Koç, Washington'daki Smithsonian Müzesi'ndeki açılış konuşmasında (sağda).

ederken, bu projeyle Türkiye'nin dünyada yalnızca daha çok tanınmakla kalmayacağını, aynı zamanda Türkiye'ye getirilecek çok çeşitli sergiler aracılığıyla, ülkedeki kültür hayatının zenginleşeceğine inandığını dile getirdi...

Biz de, serginin yaratıcılarından Prof. Dr. Nurhan Atasoy ile görüşürken, kafamızda, serginin "Türkiye'yi tanıtım" yönü vardı önce...

➤ *Türkiye'nin tanıtımı için önemli olan bu sergi, başka yerlerde de boy gösterecek mi?*

Öncelikle belirtmek isterim ki, bu sergide benden çok, Osmanlı Sanat Tarihi uzmanı Prof. Dr. Julian Raby'nin emeği vardır. Konsepti planlarken, amacımız sergiyi birkaç farklı yerde daha gerçekleştirmekti. Mesela, Victoria & Albert Museum'da bir sergi açmayı düşündük ve temasa geçtik.

Gerçekten çok iyi karşıladılar teklifimizi. Çok istemelerine rağmen, ne yazık ki, boş salon bulamadık. Çünkü bu tür sergiler, yıllar öncesinden organize ediliyor.



Küçük yerleri de biz bu sergi için uygun bulmadık... Tam olarak netleşmedi; ama Japonya'nın da bir arzusu var sergi için...

➤ *Türkiye'de sergilemeyi düşünüyor musunuz?*

Türkiye'de böyle bir serginin etkisi çok farklı ve güzel olur. 'Stil ve Statü'deki eserler sadece Topkapı Sarayı'ndan değil. Mevlâna Müzesi, St. Petersburg'daki Hermitage Müzesi ve bazı farklı ülkelerdeki müzelerde sergilenen toplam 68 eseri bir arada görebilme imkânı var.

Ben bu serginin Topkapı Sarayı'nda yapılmasını ve kendi vatandaşlarımın da görmesini çok arzu ederim. Bu sergi için Amerika'da özel mankenler yaptırdık, onları da İstanbul'a getirebiliriz.

➤ *Smithsonian Vakfı ile yapılan 10 yıllık anlaşma çerçevesinde, ikinci ya da üçüncü projelere dair girişimler ya da belirlenmiş konular var mı?*

İkinci ve üçüncü proje için, kâğıt üzerinde kabaca bir programımız var; ama daha herhangi bir kesinlik yok. Washington'daki Smithsonian Müzesi'nden gelecek çok değerli eserler var. Mesela, son derece güzel Çin bronzları var. Smithsonian'ın Asya sanatı ağırlıklı; Japon, Çin, Hint kaynaklı çok geniş koleksiyonları var.

➤ *Osmanlı'nın kumaşlara olan düşkünlüğünü neye bağlıyorsunuz?*

"Stil ve Statü..." İşte Osmanlı'nın ihtişama verdiği önemden ortaya çıkmış bir kavram. Örneğin, tahtlar gerçekte, hiçbirimizin hayalindeki gibi değildir. Tahta bir sedir, üstünde bir şilte... İşte, tahtı asıl güzelleştiren, onu örtecek olan kumaşlar.

Eşya listelerini incelediğimde, gördüm ki, üzerlerine serilen altın ve gümüş ipliklerle dokunmuş kumaşlarla yahut inci işlemeli yastıklarla hafızalarımızdaki taht oluşturuluyor!

Kumaşa olan düşkünlük, sadece giyside ya da döşemede değil; padişahın ziyaretlerinde de önemli bir rol oynuyor.

Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonlarında yer alan ve 16. Yüzyıl'ın ikinci yarısına tarihlenen, hilal ve rozet desenli şalvar (sağda). Nurhan Atasoy 'İpek kitabı'nda yer alan bu şalvarın fotoğrafını gösteriyor (altta).



FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Mesela padişah ablasını ya da kızını ziyaret edecek; ev sahipleri, önceden hazırlanmış değerli kumaşları padişahın atının ayağının altına seriyorlar.

Padişah gittikten sonra da bu kumaşları oradakiler paylaşıyor. Sarayın sünnet düğünlerindeki ya da imparatorluk çadırlarındaki ihtişamın sebebi de zaten bu değerli kumaşlar.

➤ *Padişahlar sürekli bir ihtişam kaygısı içindeydiler diyebilir miyiz?*

Evet, ben minyatürleri çok inceledim. Mesela cülûs törenlerinde, padişah dikkat çekmeyen dümdüz bir kaftan giymiş. Yanındakiler ise, tören kıyafetlerini giymişler.

Bunun mantığını uzun süre kimse çözemedi, sonradan ortaya çıktı. Padişah her zamanki ihtişamının dışında bir tarzla çıkıyor karşımıza. Cülûs için özel kaftan hazırlatmıyor önceden...



Sergiyle birlikte, Osmanlı defilesi

Washington'daki 'Stil ve Statü...' sergisinin açılış gecesi, modacı Atıl Kutoğlu'nun *(en solda)* Osmanlı çizgilerini yansıttığı defilesinde, Türkiye'nin Dış Ticaret Müsteşarı Tuncay Kayalar ve eşi, mankenler Alek Wek ile Özge Ulusoy'un *(en sağda)* arasında objektiflere poz veriyorlar.

Neden?.. Çünkü böyle bir şey yaparsa, çevresinde, babasının ya da kardeşinin tahttan inmesini ya da ölmesini bekliyor düşüncesini uyandırır. Ayrıca zaten üzgün...

Öte yandan da, padişah çıkıp tahta oturduğu zaman, yanındaki şahane giyimli kulları öyle bir diziliyorlar ki, muhteşem bir sahne oluşuyor.

Bu arada, zaten onun kulu kölesi olan insanların, onun sayesinde böyle ihtişamlı giyinebildikleri mesajı da veriliyor.

Aynı ihtişamı çadırlarımızda da görmeniz mümkün. Yuvarlak bir çadır düşünün,



Hünernâme'den bir minyatür detayında, Kanunî Sultan Süleyman, sırtında beyaz kaftanı, çalgıcı ve dansçılar eşliğinde At Meydanı'na gidiyor (en solda). Kanunî'nin Topkapı Sarayı Müzesi'de yer alan ünlü beyaz kaftanı (solda).



Eğri Fetihnâmesi'nden bir minyatür detayında, Sultan III. Mehmed (sağda): At üstündeki padişahın sefer dönüşü İstanbul'a girişinde, sırtında muhteşem bir kaftan, ayağında ise, seyredenlerin gözünü kamaştıran seraser bir şalvar vardır.

ne yapıyor ihtişam katmak için?.. Tahtı öne koyuyor, çok güzel de bir perde çektiriyor ama çadırın içini göstermiyor.

Çadırın kanatlarını da arkaya açıyor; oldu mu sana bir sahne!.. Yani Osmanlı, dramatik ve ihtişamlı bir 'sahne' kuruyor ve bunun içinde kumaş kullanıyor. Bu arada kayıtlarda en değerli hediye malzemesi olarak da, yine kumaş kullanıldığını görüyoruz.

➤ *Çadırlardan açılmışken... Sizce Osmanlı, göçebe kültürünü mü yoksa Bizans'ın yerleşik kültürünü mü daha çok benimsemiş?*

Her ikisini de... Ancak göçebe kültürü daha ağır basıyor. Öyle ki, yerleşmiş göçebe kültürü Osmanlı'da imparatorluk seviyesine çıkmış. Düşünün; bezden saray kuruyorlar: Ahır çadırı var, mutfak çadırı var, Versailles'da tuvalet yokken, bizim çadırlarımızda var. Daha Avrupa mimarisine geçmemiş olan dizayn göçebe mimarisinde var...

Mesela Topkapı Sarayı'ndan sergi için götürdüğümüz eserler arasında, seraser - 'altınım gümüşüm' de deniyor- şalvarlar da var. Ve bunlar gayet sert, diken gibi. Çok ağır ve rahatsız... Padişahın at üzerinde giydiği seraser, insanların göz hizasında. Altın ve gümüş ve değerli taşlarla süslenmiş seraserler güneş vurdukça parıldıyor, ışıldıyor. İşte yine ihtişam vermek için kumaş kullanılıyor ve özellikle de göze çarpan büyük desenler kullanıyorlar. İşte 'Stil ve Statü'nün açığa çıktığı başka bir an.

Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonundan, kemha çanta (sağ altta). Bir minyatür detayında, Divan üyesi ve bölük ağası gibi önde gelen saray bürokratlarına hil'at giydirilmesi (altta).





➤ *Osmanlı, bu ihtişamını kendi içinde sınırlamıyor, diğer ülkelerin elçilerini de etki altına almayı başarıyor. Bunun nedeni ne?*

Elçi padişahın huzuruna gelmeden önce, kapıcı başı onlara kahve ikram ediyor; kubbe altında yemek yediriyor ve ondan sonra padişahın huzuruna gidiyor elçi... Ancak padişahın huzurunda birkaç dakikadan fazla kalamıyor.

Niye?.. Çünkü giyinip kuşanmış, bütün mücevherlerini takmış padişahın karşısında, elçi uzun süre kalsa, gözleri bu ihtişama alışacak.

O ihtişamın hafızalarda, bir ihtişam olarak kalması için, elçi çok kısa süre tutuluyor padişahın huzurunda...

Aslında bütün bunlar bir nevi psikolojik taktik; onca ihtişama bir de mehter takımını katın... Allah Allah... Ama bunun yanında, Kanuni'nin düz, siyah bir kaftanı var; o da zarafetiyle çarpıyor insanı...

➤ *Padişahların kıyafetleri gösterilen özen sayesinde gü-*

nümüze kadar ulaşmayı başarmış. Peki, bu özen neden padişahların valide-lerinin, sultanların ya da diğer saray kadınlarının giysilerine gösterilmemiş?

Saray kadınlarından günümüze kalan elbise sayısı çok azdır. Bunun nedeni de, saray kadınlarının durumunun sadece Topkapı Sarayı'na bağlı olması: Küçük bir kız geliyor, yetişiyor. Bazılarını 'çırak' çıkartıp gönderiyorlar. Yani bir koca bulunuyor ve çeyizi de verilip gönderiliyor.

Bir kısmı da padişah için hazırlanıyor; bunlar 'gözde' oluyorlar. Çocuk doğurunca, statüsü değişiyor. Padişah ölünce de, haremindeki bütün kadınlar toplanıyor ve hepsi Eski Saray'a yollanıyor.

Elbette bunlar yanlarında bütün mallarını da alıp götürüyorlar. Yeni padişah annesiyle geliyor. Haremin patronu 'valide sultan'... Onun da kendi kurduğu haremi var... Anlayacağınız, o şartlarda, bu değişen statülerle, o nadide elbiselerin bu zamana kalmaması çok doğal...

➤ *Saray kaftanları nerede ve nasıl üretilirdi?*

Sarayda bir terzihane ve saray insanlarına çalışan terziler vardı. Bunlar bir yandan padişah ve ailesine hizmet ederlerken bir yandan da padişahın ödül ve hediye verebilmesi için hazırlıklar yaparlardı.

Saray terzilerinin dışında, bir de çarşı terzileri vardı. Bu terzilerin nasıl çalıştıklarına, nasıl dikiş diktiklerine dair bilgilerimiz ve bunları sergileyen minyatürlerimiz mevcut.

Özellikle III. Murad ve III. Ahmed sûrnamelerindeki minyatürlerde temsil edilen esnaf teşkilatının yaptığı alaylarda, terziler yaptıkları işi göstererek geçit töreninde yer alırlar.

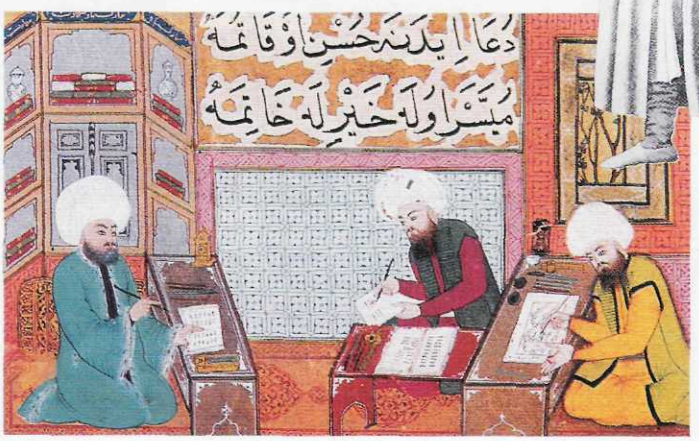
➤ *Ödül ve hediye için hazırlıklar yapılıyor dediniz. Ne gibi hazırlıklar bunlar?*

Saray için çalışan terziler her zaman giyilen kaftanlar hazırlıyorlar. Elçilere verilen kaftanlar ise, daha özel kumaşlardan yapılıyor 'onur kaftanları' yani 'hil'at' deniyor bunlara... Özellikle 17 ve 18. Yüzyıl'da yapılanlar belirli büyük desenli kumaşlardan oluşuyor.



Kimin kaftanı?

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan padişah kıyafetleri dünyanın en zengin koleksiyonlarından biridir. Bu elbiselerin günümüze ulaşmasını sağlayan da, yine Osmanlı'ya has bir gelenektir. Bu geleneğe göre, ölen veya hal edilen Padişahın tüm giyim eşyaları bohçalanıp, aidiyeti bir etiketle belirtilerek mühürlenir ve Silahtar Hazinesi'nde saklanır. Atatürk'ün emriyle Topkapı Sarayı bir müze olarak halka açıldığı zaman, bu kıyafetler, Silahtar Hazinesi'nde hepsi etiketli bohçalar içerisinde bulunur... Ancak Topkapı Sarayı Müzesi müdürlerinden biri, bir gün bütün bohçaları açtırır... O günden sonra bohçalarla etiketler karışır. Bu nedenle bugün, birçok kaftanın hangi padişaha ait olduğunu belirlemek, çok zor bir hale gelmiştir *(üstte; Topkapı Sarayı Müzesi'nden, 1500-1550 yıllarına tarihlenen ama kime ait olduğu bilinmeyen bir ipek kaftan).*





Louis Danet'nin çizgileriyle Yahudi bir ipek tüccarı (sol üstte). Bir minyatür detayında nakkaşhane: Saray için üretilecek kumaşların desenlerini nakkaşlar hazırlardı (solda).

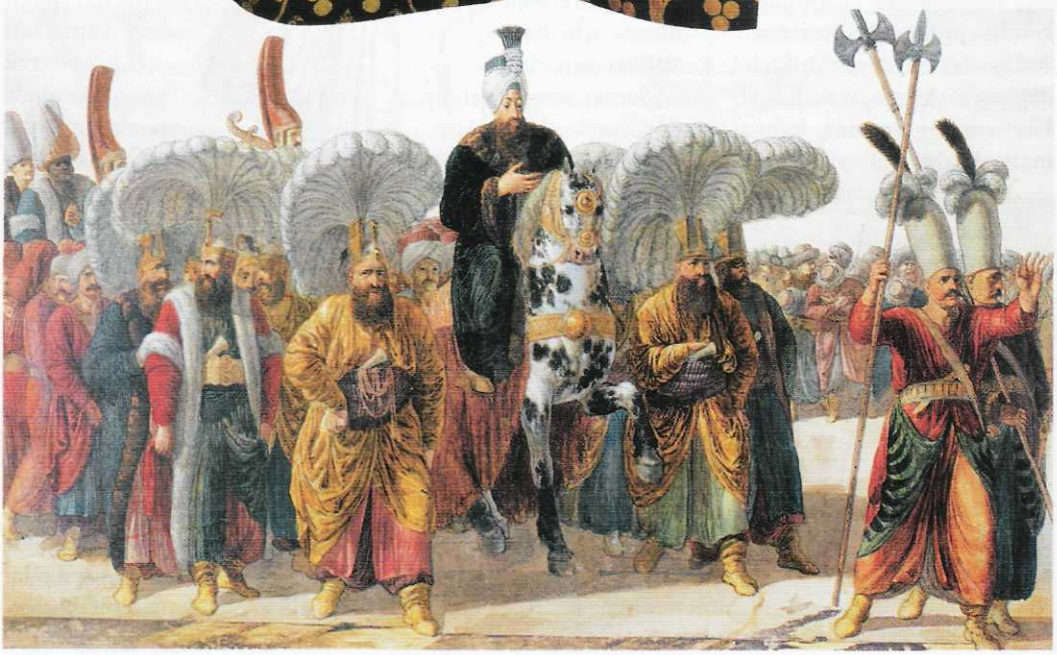


Padişahın karşısına çıkan elçinin kıyafetinin üzerine, bu kaftanlardan giydirilir sonrasında da hediye edilirdi. Hizmetinden memnun kaldığı kullarına da padişah 'hil'at' verdirtir ve elçilere de bu hil'atları, elçinin derecesine göre, kat kat giydirtir... Üst üste 7 hil'at giydirildiği bile olur; III. Murad Sûrnamesi'nde bunu gösteren minyatürler vardır.

➤ *Kumaşların desen çalışmaları da sarayda mı yapılıyordu?*

Evet, saray için yapılan desenler Topkapı Sarayı'ndaki nakkaşhanede hazırlanıyor. Bu desenler; kumaş için olduğu kadar, çiniler için ya da daha farklı ürünlerde kullanılmak üzere hazırlanıyor.

Nakşbentler o deseni tezgâha programlıyorlardı ve bu desen de, dokumacılara gönderiliyordu. Dokumacıların



Bir minyatürde, Sultan I. Selim ve sultanın 1515 yılına tarihlenen kaftanı (üstte). 1784 yılı civarında Louis-François Cassas tarafından yapılmış suluboya bir desende "Sultan'ın Bayram Alayı": Padişah son derece sade bir kaftan içinde ilerlerken 'kulları' şatafatlı ve renkli giysileriyle, sultanın çevresinde bir ihtişam tablosu oluşturuyorlar (sağda).



sinlikle bire bir gerçeği yansıtıyor. O döneme ait birçok şeyi minyatürlerden öğrenmek mümkün...

➤ *Projelerim ölmez ama uyur demiştiniz. Bu sergi dışında, uyandırmayı düşündüğünüz projeleriniz var mı?*

Sergi dışında ama yine bu kapsamda, başka kültür alışverişlerimiz de olacak. Mesela film festivalleri gibi... Şimdi benim şahsî ihtiyaçlarıma gelelim: Bilimsel çalışmalarımın, pratik alanda da Türkiye'ye faydası olmasını istiyorum ben... Mesela özellikle Fransa'da, bir çadır sergisi istiyorum!

Grand Palais'nin mekânı, olağanüstü; sergi salonu da muazzam bir yer...

Osmanlı çadırlarına, Fransızlar kesinlikle bayılacaklardır; çünkü güzelliği çok iyi takdir edebilen insanlar.

Bir de Hollanda'da sergilenmesini istiyorum çadırların; eminim ki onlar da bayılacaklar Osmanlı çadırlarına... Projeyi dillendirdim; ancak kimseden ses çıkmadı.

Türkiye aleyhine olan kimi gelişmelere, böyle kültür ataklarıyla karşılık vermeliyiz. Benim prensibim, düşmandan dost kazandırmak. Ben, bunun çok faydasını gördüm, düşmandan dost kazandım.

Bana kötülükle gelene iyilikle cevap verdim... ■

çoğu Bursa'da bulunuyor olsa da, İstanbul'da da çok dokumacı vardı. Bütün bu dokumacıların sayıları kontrol altında tutulur, vergi alındığı için de, sıkı bir denetim mümkün olurdu.

➤ *Payitaht İstanbul'unu ziyaret etmiş Batılı sanatçıların resmettikleri padişah portrelerinde gördüğümüz kaftanlar, bire bir gerçeği yansıtıyor mu? Yoksa birer hayal ürünü mü bu kaftanların görüntüleri, desenleri?*

Bunlar kısmen doğrudur; ama tamamı değil... Ressamların çoğu yabancıydı ve padişahları uzun boylu inceleme imkanına sahip değillerdi. Padişahları ayak üstü görebiliyorlar; şöyle bir bakıp, sonra resimlerini yapabiliyorlardı. Kaftanlara ancak uzun süre bakılırsa, desenleri, kesimleri ayrıntılarıyla anlaşılabilir.

➤ *Peki sizce minyatürler ne kadar gerçeği yansıtıyor?*

Minyatürler ke-



Nurhan Atasoy kimdir?



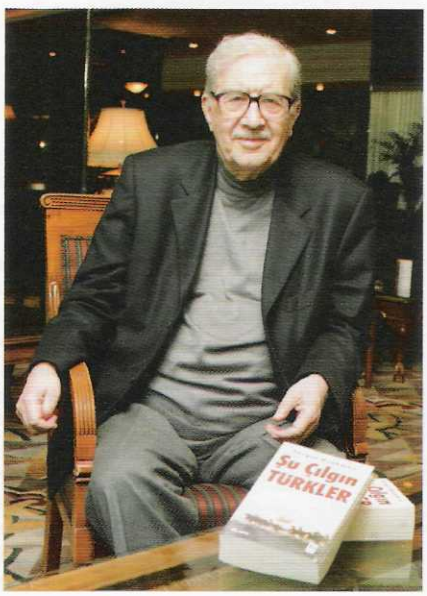
İstanbul Üniversitesi'nde tam 39 yıl boyunca sanat tarihi dersleri vermiş olan Prof. Dr. Nurhan Atasoy, altı yıl, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı dahil, çeşitli idarî görevlerde bulundu ve 1997'de emekli oldu. Atasoy'un üniversite dışı çalışmalarından bazıları şöyle sıralanabilir: Avrupa Konseyi 18. Sanat Sergisi'nde, Anadolu Medeniyetleri Organizasyon Komitesi'nde görev yaptı; UNESCO'nun İslâm Sanatı Sergisi ve Katalog Yazarları Komisyonu Başkanlığı görevini yürüttü; Türk Sanatları Sergisi Millî Komitesi'nin başkanlığını (1991-94) yaptı ve daha sonra da yürütme kurulu üyeliğini üstlendi... Halen birçok proje üzerinde çalışmakta olan ve birikimlerini kitaplara dönüştürme çabalarını sürdüren Atasoy'un 80 civarında makalesi, yurt içinde ve dışında Türkçe, Fransızca, Japonca ve İngilizce olarak yayımlanmış 18 kitabı vardır: 'Otağ-ı Hümayun: Osmanlı Çadırları', 'Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek', 'İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı', 'İznik: Ottoman Pottery of Turkey' (Julian Raby ile birlikte) bunlar arasında yer alır... Nurhan Atasoy, birçok ulusal ve uluslararası ödüle de sahiptir.

16. Yüzyıl'ın ikinci yarısına tarihlenen ve Hazreti İsa'yı betimleyen bir Rus Ortodoks Kilisesi giysisi (sol üstte): Osmanlı üretimi olup hediye olarak hazırlanmış bu giysi ve soldaki çizmeler de 'Stil ve Statü' sergisinde yer alıyorlar.



Turgut Özakman anlatıyor:

Başkomutan'dan



FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

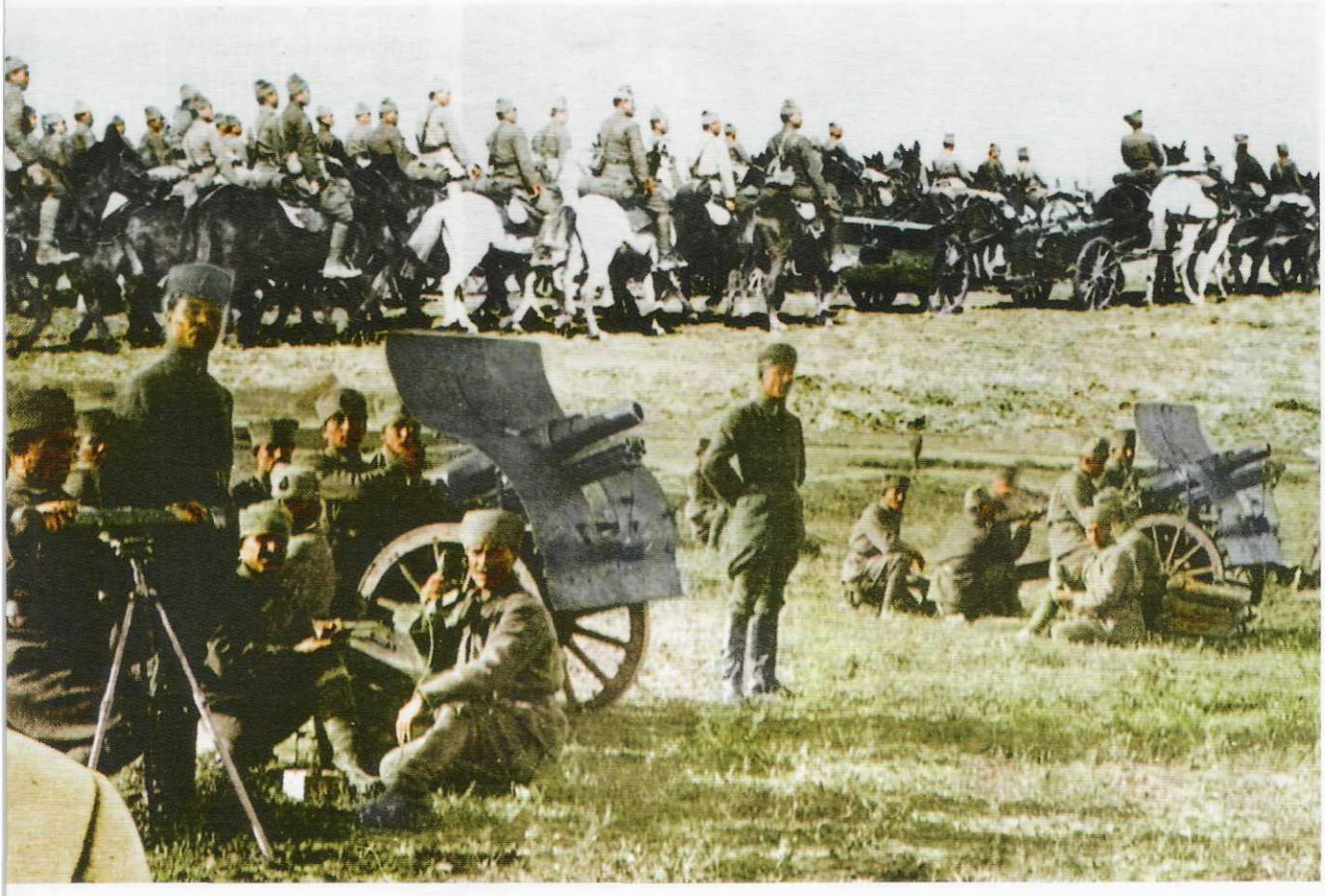
Belgeleri elden geçirerek, Kurtuluş Savaşı'na, savaşın tanıklarından çok daha geniş bir açıdan bakabildiğini söyleyen Özakman, aslında kitabın 'bir roman' olmadığını vurguluyor.

NECATİ GÜNGÖR

Turgut Özakman'ı tanır mıydınız?.. Bugün değil, hayır; 'Şu Çılgın Türkler' kitabını yayımlamadan önce?.. Sokakta yürürken, kaç kişi, onun yazar kimliğinden ötürü, meraklı bakışlarını birkaç saniye üstünde tutardı, bilinmez...

Oysa Özakman, 'Şu Çılgın Türkler' kitabını yayımlamadan önce de birtakım başarılara imza atmış bir kalem erbabıydı:

1965'te beyazperdeye aktarılan 'Duvarların Ötesi', Türk sinema tarihine damga-



PHOTOSHOP ÇALIŞMA: İBRAHİM KARAKAŞ

siperdeki ere kadar 'Şu Çılgın Türkler'

sını vuran filmlerden biri olmamış mıydı?..

'Fehim Paşa Konağı' adlı oyun, 1979 yılı, İş Bankası'nın oyun yarışmasında birincilik ödülüne lâyık görülmemiş miydi?..

Yapımını TRT'nin gerçekleştirdiği 'Kurtuluş' dizisi, kendi alanında seçkin ve saygın bir yere sahip olmamış mıydı?..

Ama hakçası, 'Şu Çılgın Türkler'in elde ettiği başarı, bundan öncekilerin tümünü gölgede bıraktı denilse, yalan olmaz!..

Turgut Özakman, onca başarılı çalışmalara imza atan bir yazar olarak, yetmiş beş yaşından sonra, toplumun ilgi odağına yerleşti...

Kitabının gördüğü ilgiden ötürü, okurlarına ayıracak zaman bulmakta güçlük çekiyor şimdilerde. Divan Oteli'nin giriş salonunda yapacağımız görüşmenin saati -iki kez değişikliğe uğradıktan sonra- çok yoğun geçen bir imza programının arkasına eklenebilmişti ancak! Ki, aynı saat içinde, üstadı yemekli bir toplantıya götürmek için bekleyen birilerinin sitem dolu sözlerini de göğüslemek durumundaydı.



FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR

Arkadaşımız Necati Güngör, Turgut Özakman ile birlikte (üstte).

Yarım saatten fazla sürmeyen konuşmamız boyunca, tam üç kez, cep telefonuyla çağrı almış, kimilerini kabul, kimilerini de reddetmişti. Bir yazarın topluma mal olması böyle bir şey olmalıydı...

Oysa Tugut Özakman'dan önce de Kurtuluş Savaşı'yla ilgili yapıtlar kaleme alınmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat telgraf çekerek Ankara'ya çağırdığı yazarlar vardı; Kurtuluş hareketinin içinde görev alsınlar ve tanıklıklarını yazsınlar diye... Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Halide Edip ve başkaları... Hepsi de Türk edebiyatına mal olan önemli yapıtlar vermişti gerçekten...

Ne var ki, bu yapıtlar, Özakman'ın kitabı kadar geniş okur kitlelerine ulaşma şansını yakalayamamıştı. Üstelik o yazarlar, birtakım olayların içinde yer aldılar; bazı konuları birinci ağızdan işittiler...

Turgut Özakman, bu büyük ilgiyi, toplum olarak içinde bulunduğumuz dönemle ilişkilendiriyor öncelikle: "Denk geldi" sözcükleriyle özetliyor görüşünü.

"Evet," diyor, "benden önce de Kurtuluş Savaşı'mızı yazdılar. Onlar daha çok, komuta kademesinin yanında bulunuyorlardı. Tanıklıkları, kendi gördükleriyle sınırlı kalmak durumundaydı. Bense, belgeleri elden geçirerek daha geniş bir açıdan bakma noktasına ulaştım: Başkomutan'dan, siperde tüfeğine dayanarak uyuyan ere kadar; İngiltere başbakanından, Yunan kralına, Osmanlı sarayından, o günlerin Ankara'sına kadar..."

Roman, bir anlamda, bir kurgu sanatı... Oysa, 'Şu Çılgın Türkler' belgesel niteliği ağır basan bir yapıt. Bu da mümkün elbette. Belgesellik, roman sanatına aykırılık anlamı içermez.

Peki, bu romanda kurgusallığın payı ne kadar acaba?

Bu soruya, "Benimki bir roman değil" karşılığını veriyor Özakman. "Bir roman yazmak üzere masa başına geçmedim ben. Ancak kaleme aldığım yapıta başka bir sıfat da veremedim. Başka bir türün içine sokamazsınız kitabımı. En yakın format olarak romanı gösterebilirim, o kadar. Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın belgesel nitelikte bir anlatımı. Böyle denilebilir sanırım."

"Kitabınızda yerel direnişler, örneğin Antep, Maraş gibi illerdeki direniş hareketleriyle ilgili bölümlere rastlanmıyor"



'Şu Çılgın Türkler' öncesinde...



'Kurtuluş' ve 'Cumhuriyet' dizilerinin yanı sıra, Turgut Özakman'ın, 'Dr. Rıza Nur Dosyası', 'Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele', 'Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Kronolojisi' gibi araştırma ve inceleme kitapları, 'Şu Çılgın Türkler' yapıtının ortaya çıkış sürecinde, birer kilometre taşı olmuşlardır.

dediğimizde de, şu yanıtı alıyoruz:

"Yerel direnişleri, değinme biçiminde verdim. Ayrıntısına girseydim, bir bu kadar daha yazmak gerekirdi. Yerel direnişler de başlı başına bir cilt oluşturur çünkü..."

'Şu Çılgın Türkler' kitabının getirdiği önemli eleştirilerden biri de dönemin solcularına yönelik... Örneğin 1 Mayıs'ı kutlayan solcuların, bu antiemperyalist kavgaya ilgisiz kaldıkları vurgulanıyor kitapta...

"Evet, kitabımda vurgulanmıştır bu konu. İstanbul'daki solcuların, Ankara'dan yürütülen ulusal mücadeleye gereken ilgiyi göstermemiş olmaları yadırganacak bir durum. Anlaşılır gibi değil. Ama tarihî bir vakadır bu durum."

19 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa'nın yanında bulunanların birçoğunu, daha sonra yanında göremiyoruz... Onların yerini, Bandırma Vapuru'nda bulunmayan Albay İsmet Bey alıyor. Lozan'da da, Cumhuriyet'in ilanından sonra da, epeyce zaman İsmet Paşa, Mustafa Kemal'in yanında... Mahmut Celâl Bey'e muhtaç durumda görüyoruz Gazi'yi.



"Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele sırasında da, ondan sonraki dönemde de, çevresindeki insanlardan, onların yeteneklerine göre yararlanmasını çok iyi bilmiştir. Tabii o kişilerin her birinin birer 'Mustafa Kemal' olmasını bekleyemeyiz. Zaman zaman ters düştüğü kişiler de olmuştur. Özellikle hilafete karşı ya da cumhuriyete geçme konularında kendisi gibi düşünmeyen arkadaşları vardı. Onların da iyi niyetli olanlarından yararlanmıştır. Kimisini elçi atamış, kimisini vali yapmış ya da başka görevler vermiştir" diyen Turgut Özakman, Cumhuriyet dönemiyle ilgili bir tartışmaya da girmek istemediğini vurguluyor:



"Benim kitabım Kurtuluş Savaşı sürecini kapsıyor, biliyorsunuz. Söyleyeceklerimi de kitabımda anlattım."

Kâzım Dirik'i, Mazhar Müfit Kansu'nun anılarında, Mustafa Kemal'e karşı tavır almış biri olarak tanıyoruz. Paşa, sine-i millete dönüp resmi görevinden ayrılınca; Kâzım Dirik, "Artık sizden emir alamam!" diyor.

Sonra bu kişiyi, Kurtuluş Savaşı içinde ve İzmir Valisi olarak görüyoruz. O arada ne

'Kurtuluş' ve 'Cumhuriyet' dizileri

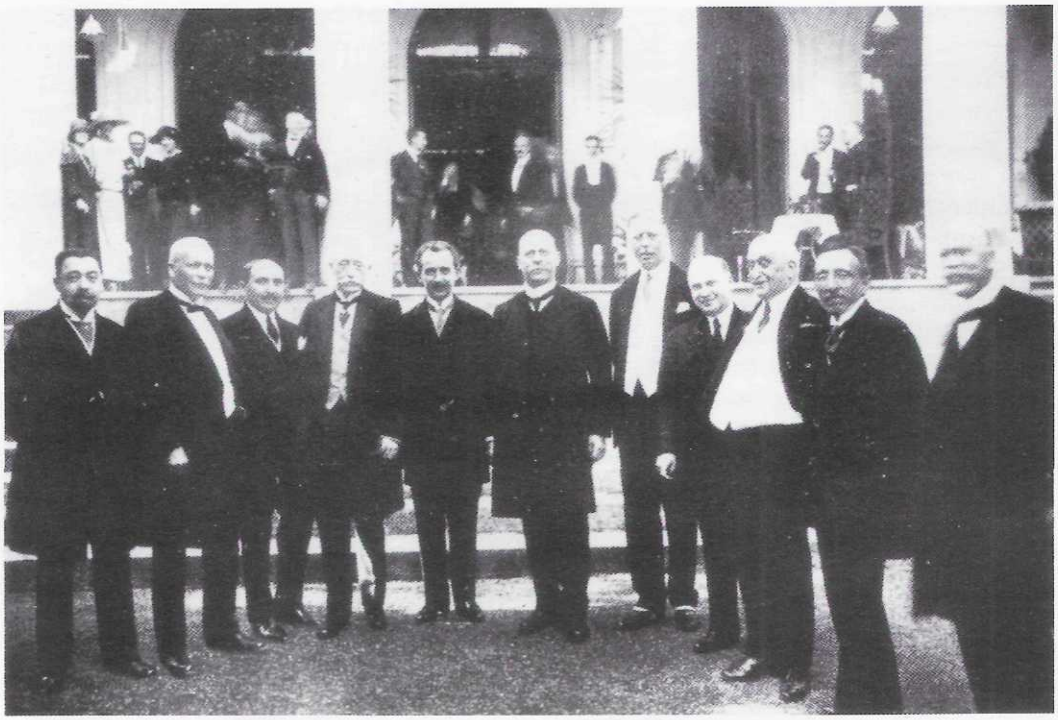




Turgut Özakman, TRT için Kurtuluş *(üstte)* ve Cumhuriyet *(sağda)* dizilerinin senaryolarını kaleme alır. Bu iki dizi, yayımlandıkları dönemde büyük ilgi görürler. Cumhuriyet dizisi ayrıca bir film olarak da vizyona girer.

Kurtuluş Savaşı'nın doğrudan tanıkları olan yazarlardan Yakup Kadri [Karaosmanoğlu] (en solda) ve Ruşen Eşref [Ünaydın] (solda) o günlerde.

Lozan'da imza sonrası



Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından, delegeler bir arada: Soldan sağa; Stancioff (Bulgar), Caclamanos (Yunanistan), M. İovonovitch (Sırp-Hırvat-Sloven), Gen. Pellé (Fransa), İ. İnönü (Türkiye), Scheurer (İsviçre Cumhurbaşkanı), Sir H. Rumbold (İngiltere), C. Diamandy (Romanya), Marki C. Garroni (İtalya), K. Otchiai (Japonya).

oldu ki, yeniden Paşa'nın emrinde olmayı içine sindirdi Kâzım Dirik?..

Bu sorumuzu yanıtlarken, "Bu, şunu gösterir" diyor Turgut Özakman: "Mustafa Kemal Paşa, işi kişiselleştirmemiştir... Olabilir. 'Sizden emir alamam' demiş olabilir... Demek ki, onun bile güvenini kazanmasını bilmiş Mustafa Kemal. Çevresindeki insanları, kendisine karşı işlenmiş kusurlarından ötürü kolay kolay gözden çıkarmamıştır. Nitekim asker olarak da, daha sonra vali olarak da yararlanmıştır Kâzım Dirik'ten... Bu, Atatürk'ün büyüklüğünü gösterir."

"Ayıcı Arif de, idama mahkûm olduktan sonra, eski arkadaşı tarafından bağışlanmayı beklemişti. İnanmıyordu idam edileceğine..."

"O başka... Ayıcı Arif'i idama mahkûm eden Mustafa Kemal değil, İstiklâl Mahkemesi'dir. Suikasta karışmış, eylemi sabit görülmüş, eyleminin gerektirdiği cezaya çarptırılmış! Ortada mahkemenin hükmü var... Atatürk mahkemenin kararına müdahale etmemiştir."



Kurtuluş Savaşı'nın komutanlarından Refet Bele, Cumhuriyet ilan edildikten sonra, hep Atatürk'ün aleyhinde konuştu; ama bunları yazmadı. Yazmayışına gerekçe olarak da şöyle diyordu: 'Bu millet her şeyini kaybetmiş; bir tek Millî Mücadelesi ayakta kalmış. Yazarsam, onu da kaybeder!' (Bunu da, Sadullah Paşa'nın gelini, Münevver Ayaşlı anılarında anlatıyor.)

Refet Paşa'nın yazmak istemediği tarihî sır neydi acaba?

"Münevver Ayaşlı'nın anılarına ne ölçüde güvenilir, bilemiyorum. Onun Atatürk'e karşı bir duruşu var. Bu yüzden anıları belli bir niyeti yansıtacaktır... Refet Paşa'ya gelince... Onun durumu daha çok bir kaynanaya benziyor. Millî Mücadele'nin kaynanası! Hani bilirsiniz, eski aile hayatında kaynanalar olurdu; her şeye bahane bulur, hiçbir şeyi beğenmez, söylenir durur... Yaptıklarıyla değil, çekiştirmeleriyle ortalıkta görünür kaynanalar. Refet Paşa da öyle. Onun için pek fazla ciddiye almamak gerekir diye düşünüyorum."

Sağ kesim, yıllar yılı 'Lozan bir hezimettir' tezini işle-

Refet Bele, Kurtuluş sonrasında, Gazi Mustafa Kemal Paşa ile birlikte (altta). Kâzım Dirik (sağda).



meye çalıştı. Bu zihniyet aslında, Vahidettin'in yanında, Mustafa Kemal'in karşısında faaliyet gösterdi başından beri... Gün geldi halkın oyuyla iktidar bile oldu. Mustafa Kemal'in idamını veren de aslında bu zihniyetin sahibiydi. Ama iktidara gelince, Lozan'ın çok gerisindeki koşullarla AB'nin kapısını aşındırmaya başladılar. Turgut Özmakman bu konuda ne düşünüyordu?

"Lozan'ın yenilgi olduğunu bir kişi ileri sürmüştür, evet... Onun da dayandığı bir şey yok. Tarih lafla değil, belgeyle yazılır. Belgeniz yoksa, belki zihinleri bulandırabilirsiniz, ama tarihi saptıramazsınız. Bunu söyleyen kişinin elinde bir belge var mı? Neye göre yenilgi? Bunu bize belgeleriyle anlatması gerekir. Önce Milli Mücadele'ye karşı çıktılar. İngiliz'in, Yunan'ın yanında yer aldılar. Hatta onlara sığınanlar oldu. Kazanılan zafere gölge düşürmek için de, böyle sözler uydurdular! Uydurulmuş sözlerle tarihî gerçekleri örtmeye çalışmışlardır."

Evet, tarihî gerçeklere gölge düşürmeme konusunda, Turgut Özakman son derece titiz; Nisan 2005'ten bu yana, baskıları arka arkaya sıralanan 'Şu Çılgın Türkler'in kapağına Bilgi Yayınevi, 'roman' ibaresini yerleştirmiş; ama Turgut Özakman, kitabın önsözünde ve yukarıda, bize de belirttiği gibi, bu yapıtın aslında bir roman olmadığını sık sık vurguluyor.

İşte belki de 'Şu Çılgın Türkler'i bu kadar popüler kılan, bu farklı özelliği: Yani, yine Özakman'ın belittiği gibi, hem bir 'tarih' kitabı olmaması hem de 'gerçek olgu ve olayların öyküleştirilmesine' dayanan bir yapıt olması...

'Şu Çılgın Türkler'e giden yolda...

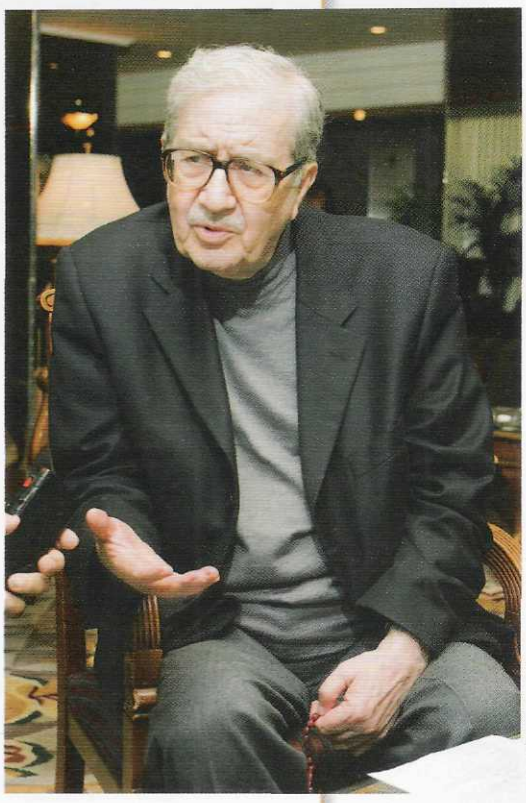
Bir yaşam, birçok yapıt

'Şu Çılgın Türkler' kitabının arkasında, farklı araştırma ve inceleme kitaplarına, Kurtuluş Savaşı'nı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını konu alan senaryolara dayanan yoğun bir birikim var.

Ankara, 1 Eylül 1930 doğumlu Turgut Özakman'ın, 'Şu Çılgın Türkler'in çok öncesine uzanan yoğun bir yazınsal birikimi var... Özakman, 1952'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitiriyor; bir süre avukatlık yaptıktan sonra, Köln Üniversitesi Tiyatro Bilimi Enstitüsü'ne devam ediyor.

Türkiye'ye döndüğünde, Devlet Tiyatroları'na dramaturg olarak giren Özakman; TRT'de Merkez Program Daire Başkanlığı, Genel Müdür Yardımcılığı, Devlet Tiyatroları'nda Genel Müdür Başyardımcılığı ve 1983-1987 yılları arasında da, Genel Müdürlük yapıyor.

1988-1994 yılları arasında Radyo-Televizyon Yüksek Kurulu'nda üyelik ve Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulunan Özakman; evli, üç çocuk ve üç torun sahibi...



FOTOĞRAF: MİRHAN BİLİR



Turgut Özakman, büyükbabasıyla birlikte, 30'lu yıllarda.

28 Eylül 1998'de, "Üstün hizmetleri dolayısıyla" Anadolu Üniversitesi'nce kendisine 'fahrî doktor' unvanı verilen Turgut Özakman'ın, pek çok eserde imzası var.

Önce, Özakman'ın tiyatro için kaleme aldığı oyunları sıralayalım: Masum Katiller, Pembe Evin Kaderi, Güneşte On Kişi, Tufan, Duvarların Ötesi, Hastane, Karagöz'ün ▶



Yıl 1941: Küçük Turgut Özakman, ilkokul 4. sınıf arkadaşlarıyla birlikte.



29 Mart 1952: Genç Turgut Özakman, Ankara Üniversitesi'nde yapılan bir münazarada kürsüde.

Dönüşü, Kanaviçe, Ocak, Paramparça, Bulvar, Ulusal Kolej Disiplin Kurulu, Komşularımız, Babamla Birlikte / 1971, Darılmaca Yok, Berberde, Kardeş Payı, Ak Masal Kara Masal, Ben Mimar Sinan, Ah Şu Gençler, Deliler, Sarıpınar / 1914, Fehim Paşa Konağı, Resimli Osmanlı Tarihi, Bir Şehnaz Oyun, Töre, Delioğlan...

Ürettiği senaryolar ise, şunlar: Keloğlan Aramızda, Keloğlan'la Cankız, Yatık Emine, Tuzsuz Deli Bekir, Kurtuluş (TRT, dizi), Cumhuriyet (TRT, dizi ve film).

Özakman'ın romanları da şöyle sıralanıyor: Korkma İnsancık Korkma, Romantika, 19 Mayıs 1999 / Atatürk Yeniden Samsun'da (2 kitap, şaka-roman), Şu Çılgın Türkler.

Meslekî yapıtlar da kaleme almış olan Özakman'ın bu alanda, 'Radyo Notları' ile 'Oyun ve Senaryo Yazma Tekniği' adlı kitaplarını görüyoruz. Özakman'ın araştırma ve inceleme kitapları ise şunlar: 'Dr. Rıza Nur Dosyası', 'Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele', 'Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Kronolojisi'...

Görüldüğü gibi, çok yönlü bir yazar olan Özakman, birçok ödüle de sahip: 1968'de, 'Sarıpınar / 1914' oyunu ile Sanatsevenler Derneği'nce yılın yazarı seçilen Özakman, 1979'da 'Fehim Paşa Konağı' ile Türkiye İş Bankası Büyük



Genç Turgut Özakman yedeksubay olarak askerlik görevini yaptığı dönemde.

Turgut Özakman, TRT'de çalıştığı yıllarda.







Özakman, Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'nün öğretim kadrosu içinde.



Özakman, Fakülte'de 2002-2003 dönemi birinci sınıf öğrencileriyle.

Ödülü'nü, 1981'de Sanat Kurumu ve Avni Dilligil ödüllerini; 1983'te 'Resimli Osmanlı Tarihi' ile İsmet Küntay Ödülü'nü; 1984'te 'Bir Şehnaz Oyun' ile Enka İkincilik Ödülü'nü; 1997'de 'Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele' ile Sedat Simavi Sosyal Araştırmalar Ödülü'nü ve 1998'de Yunus Nadi Sosyal Bilimler Ödülü'nü aldı. Özakman 1999'da, tiyatro sanatına katkılarından dolayı Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne değer görüldü. 2002 Nisan'ında Eskişehir Belediye Başkanlığı, açtığı ikinci tiyatroya "Turgut Özakman Sahnesi" adını verdi.

2003 Ekim'inde Edebiyatçılar Derneği, "Türk tiyatrosuna ve edebiyatına 50 yılı aşkın emeği ve katkıları nedeni ile" 2003 Onur Ödülü'nü Turgut Özakman'a verdi. 'Şu Çılgın Türkler' kitabının yayımından sonra da, Yeditepe ve Samsun 19 Mayıs üniversitelerince, Özakman'a 'fahrî doktora' ünvanı verildi. Bu arada, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi de yazara 'Topluma Katkı Ödülü' verdi.



'Dede Özakman', ailesiyle birlikte.

'Ebu Ammar'dan Nobel Barış Ödülü'ne

Arafat

O Filistin'e aitti, Filistin de ona. Ama Yasser Arafat için, tek adres, Kudüs'tü. 'Bağımsız Filistin Devleti'nin başkenti olmasını hayal ettiği, ancak çocukluğunda, kısa bir süre dışında, hiç yaşayamadığı Kudüs. Fakat 'Kudüs başkentli Filistin' hayali, Arafat'ın birçok siyasî fırsatı kaçırmasına da yol açacaktı.

BURÇUN İMİR

Muhammed Abdürrauf El-Kudva El-Hüseyni, nam-ı diğer Ebu Ammar, kimi iddialara göre Gazze'de, belgelere göre ise, Kahire'de doğdu. Kendisi ise, 24 Ağustos 1929'da, Kudüs'te, El Aksa'nın hemen yanındaki bir evde doğduğunu iddia etti hep...



Babası zengin bir tekstil tüccarı idi; ama Arafat'ın kanında siyaset genleri de mevcuttu. Anne tarafından Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin el-Hüseyni'nin yeğeni olan Arafat, beş yaşındayken annesini kaybetti.

Yedi kardeşten biri olan Arafat, annesinin ölümünden sonra başka bir kadınla evlenen babası ile yaşamayı zaten istemiyordu. Yaptığımız her röportajda mutlaka annesinden; El Aksa'nın Mugrabi kapısının hemen dibindeki, kendisinin içinde dünyaya geldiğini iddia ettiği evlerinden (bugün bu evin olduğu yerde, İslâm Müzesi'nin bahçesi bulunuyor); El Aksa Camii avlusunun dış duvarlarından biri olma özelliğinin yanı sıra, Yahudilerin kutsal mekânı Süleyman Tapınağı'ndan geriye kalan tek yapı olan Ağlama Duvarı'ndan, buraya dua etmeye gelen Yahudilerden; bir zamanlar arkadaşı ve birlikte top oynadığı bu Yahudilerin çocuklarından çok bahsetti... Ama babası hakkında, bir kez bile konuşmadı.



Arafat 1950'li yıllarda, Kahire Üniversitesi'nde öğrenci olduğu günlerde (üstte). Kudüs'te, İslâm'ın bu kutsal kentteki ilk muhteşem eseri Kubbetüssahra civarında İsrail askerleri (sağda).

Arafat çocukluğunu, antisiyonist hareketin öncülerinden biri olan dayısı ile, o dönem İngiliz himayesindeki Filistin'in başkenti Kudüs'te geçirdi. Arafat'ın hafızasından silinmeyen ve daha sonraki 70 yılını şekillendirecek olay da burada yaşandı:

Bir gece yarısı, dayısının evini basan İngiliz askerlerinin aile üyelerini onun gözünün önünde dövmeleri ve tüm eşyaları kırıp dökmeleri, Ara-



Arafat, Kubbetüssahra'nın ön planda yer aldığı bir Kudüs görüntüsünün önünde.

fat'ın içinde, daha çok küçük yaşta bir şeyler uyandırdı.

Dört yıl dayısı ile birlikte yaşadıktan sonra babası tarafından Kahire'ye geri getirilen küçük Yasser ve kardeşlerine bu kez ablası baktı. Daha 17 yaşındaydı; ama direnişin tohumları, Kudüs'te 6 yaşlarındayken atılmıştı bile.

Yasser, ilk kez bu yaşta silahla tanıştı ve bir daha da ondan ayrılmadı: Daha reşit bile olmamış seyrek sakallı, ufak tefek delikanlı İngiliz ve Yahudilere karşı mücadele yürütülmesi için Filistin'e silah kaçırıyordu.

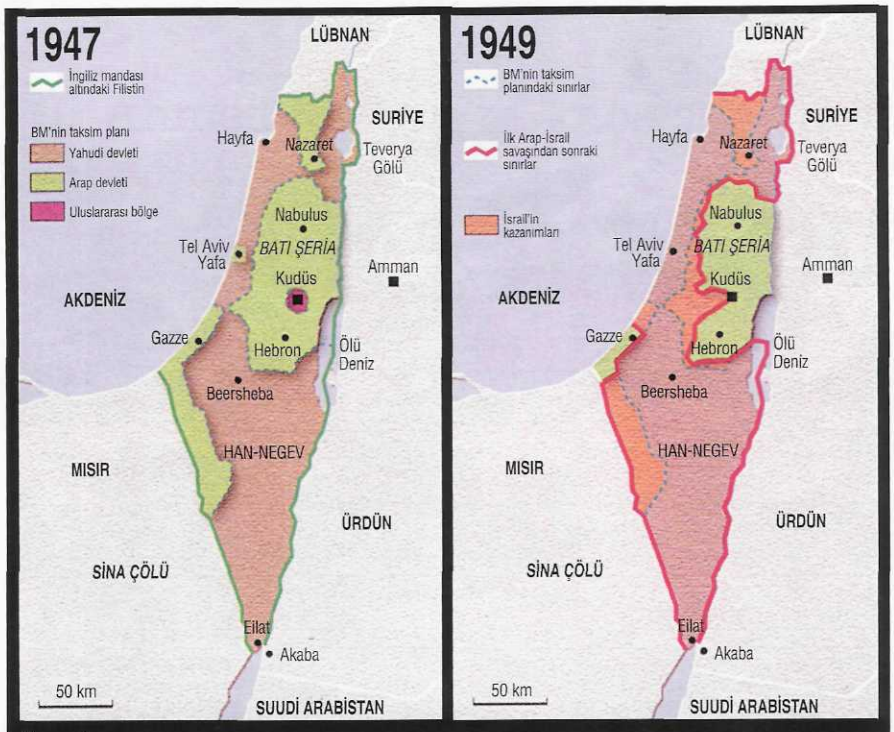
1948'de yaşanan Arap-İsrail savaşı ve bu savaşın sonunda kurulan İsrail devleti, delikanlı Yasser için sürgün hayatını başlattı.

Birinci kuşak mülteci olan Arafat'ın ilk durağı Gazze idi. Burada savaşlarla sık sık yarıda kesilen lise eğitimini tamamladı. Üniversite için gittiği Kahire'de ise, henüz 19 yaşındaki Arafat, inşaat mühendisliğinin yanı sıra siyasî ve askerî eğitim aldı.

'Müslüman Kardeşler' örgütü ile tanıştıktan sonra, Arafat ilk siyasî hamlesini 1952'de kurduğu 'Filistin Öğrenci Birliği' ile yaptı. 1956'da patlak veren Arap-İsrail savaşında, aldığı silahlı eğitimi uy-



1958'de, Kuveyt'te El Fetih örgütünü kuran Arafat, İsrail'e karşı silahlı mücadele yürüten ilk fedaileriyle birlikte 1969'da Ürdün'de (solda).



İlk İsrail-Arap Savaşı'nın öncesi ve sonrasında

1947'de İngilizler, Filistin'deki manda yönetimine son verirler. Birleşmiş Milletler, bölgenin, İsrailliler ve Filistinliler arasında paylaştırılmasına girişir. Yahudilerle Filistinliler arasında geçici bir sınır oluşturulur. 1948'deki ilk İsrail-Arap Savaşı'nın ardından Filistinliler kuzeydeki Nazaret'i, Mısır sınırındaki topraklarını, Yafa'yı ve Kudüs'ün batı yakasına kadar olan Ürdün Filistini'ndeki topraklarını kaybederler.

gulama fırsatı buldu.

Süveyş Savaşı'nda ise, Mısır ordusu saflarında, Filistin Birliği'nde subay olarak silah kuşandı. Silahlı mücadelenin para ve güç olmadan gerçekleşemeyeceğini kavrayan Arafat, savaşın ardından, geceleri gerilla planları yaparken, gündüzleri de örgüte kaynak yaratmaya çalıştı.

Bir süre Mısır'da mühendislik yaptı; sonra kendi işini kurmak üzere Kuveyt'e yerleşti. Kısa sürede kendi inşaat şirketini kurdu ve ticarette başarı sağladı.

10 Ekim 1959'de ise, Arafat'ın geri dönülmez yolculuğu başladı. Her ikisi de İsrail tarafından öldürülen Ebu İyad (Salah Halef; 1991) ve Ebu Cihad (Halil El Vezir; 1988) ile birlikte, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi'ni yani 'El Fetih' örgütünü kurdu.

Beş yıl sonra, bir yılbaşı gecesi, El Fetih'in düzenlediği bir gizli toplantıda



Arafat yumruğunu masaya vurarak, "Mücadele silahla ve yeraltından yapılacak" dedi.

O zamanlar kimsenin tanımadığı Yasser Arafat ertesi gün Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta, kapı kapı dolaşıp gazetelere '1 Numaralı Askerî Bildiri'yi dağıttı: Bildiride, El Fetih örgütünün İsrail'in su şebekesine saldırıda bulunduğu yazılıydı.

'TAM GÜN GERİLLA'

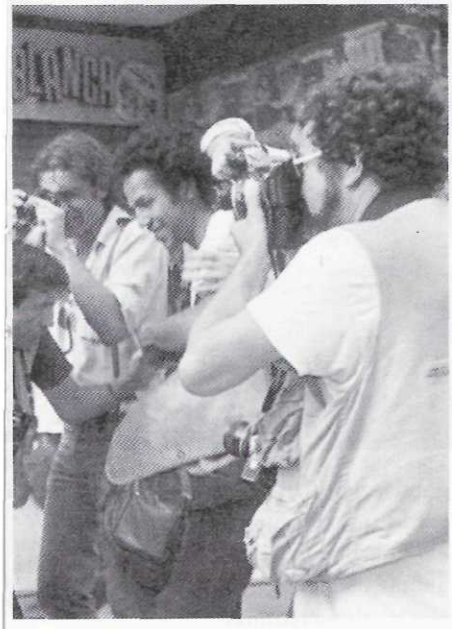
1964'te artık iki işi birden yürütemeyeceğine karar veren Yaser Arafat, 'tam gün gerilla' olmaya karar verdi. Böyle bir kararı veren, sadece Arafat değildi: Arap Birliği de 1964'te Filistin Kurtuluş Ör-



El Fetih örgütünün arması (sağda, ortada). 1982'nin Ağustos sonunda, Arafat Beyrut'taki katliamların ardından Lübnan'ı terk ediyor ve FKÖ'nün karargâhı geçici olarak Tunus'a naklediyor (sağ üstte).

27 Eylül 1970: Nasır ölmeden bir gün önce

Kaddafi, Arafat, Nasır ve Kral Hüseyin, Kahire'de. Nasır, o gün, Ürdünlüler ile Filistinliler arasındaki savaşa bir nokta koyuyor.





gütü'nü (FKÖ) kurmaya ve tüm diğer Arap ülkelerinin direniş örgütlerini tek çatı altında birleştirmeye karar verdi.

FKÖ'de kararlar, tüm diğer Arap ülkelerinin takdirine göre verilecekti. El Fetih'ten daha uzlaşmacı bir politika izlemeyi tercih eden FKÖ'nün 1967'deki '6 Gün Savaşları'nda İsrail tarafından hafızalardan silinemeyecek bir darbe ile başarısızlık bayrağını göndere çekmesi, Arafat'ı harekete geçirdi.

Hiçbir ülkeye bağlı olmadan, kendisini 'Filistin halkının temsilcisi' ilan eden El Fetih, emsalleri arasındaki en organize ve en güçlü örgüt haline geldi. İki yıl gibi kısa bir süre içinde Arafat, FKÖ'yü de iktidarı altına aldı, yürütmenin başına geçti.

FKÖ ÜRDÜN'DE

Arafatlı FKÖ, artık Arap ülkelerinin kuklası olan ve Filistinlileri sessiz tutmak için kurulan bir örgüt olmayacaktı. Arafat, merkezi Ürdün olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü kısa sürede Ürdün'ün içinde, kendine ait ordusu olan bir 'devlet' haline getirecekti.

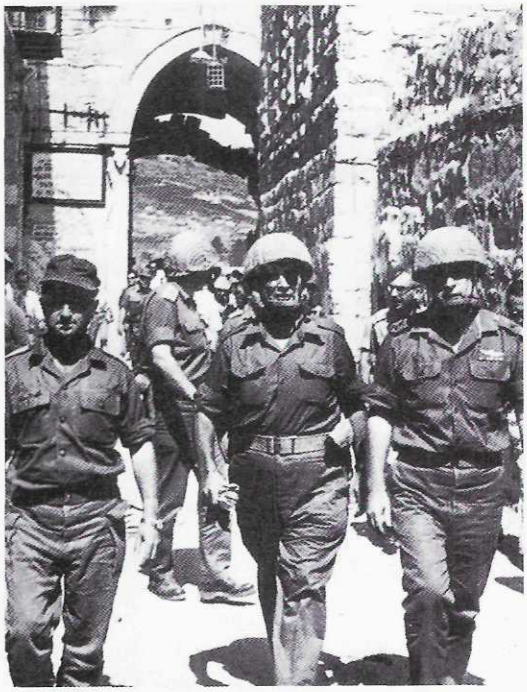
Ürdün Kralı Hüseyin ile Filistin lideri Yasser Arafat arasındaki ilişki tüm aşkların nefretle başladığı varsayımını doğrular nitelikte gelişti.



Yıllar sonra dost olacak bu ikilinin ilişkisi, İsrail topraklarına Ürdün'den gerilla saldırılarının artması yüzünden nefretle başladı.

Elemanlarının çoğu İsrail'den sürülen mülteci Filistinlilerden oluşan FKÖ, Ürdün'de popülaritesini artırdı.





1970-71 yılları, Arafat tarafından yönetilen gerillalar ile Kral Hüseyin'in ordusu arasında bir iç savaşa sahne oldu.

Çatışmalarda 40 bin kişi öldü ve kendisine karşı da bir saldırı düzenlenebileceğinden endişelenen Kral Hüseyin, FKÖ'yü Ürdün'den sınır dışarı etti.

1967'deki Arap-İsrail Savaşı [6 Gün Savaşı] sonunda, Moşe Dayan [ortada] ve Yitzak Rabin [sağda] Doğu Kudüs'e giriyorlar (üstte). 6 Gün Savaşı döneminin Arafat'ı (solda).

GÜÇLENEN LİDER

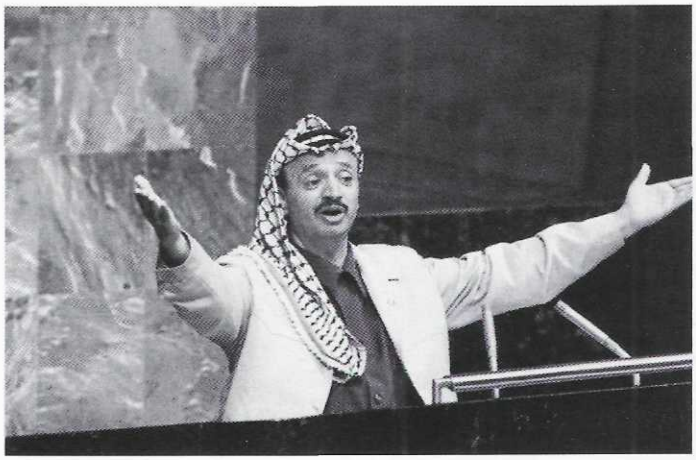
Arafat'ın sürgün yeri bu kez Lübnan'ın başkenti Beyrut oldu. Ancak Beyrut da Arafat için güvenli ve kalıcı bir sığınak olmayacaktı. İsrail, güçlenmeye başlayan bu gerilla liderini, bu 'teröristi' etkisiz hale getirmeyi hedefliyordu:

Hazırlıklar yapıldı ve 1973 yazında, MOSSAD Arafat'ın içinde bulunduğu binaya silahlı saldırı düzenledi.

Arafat'ın fedailerinden birinin binanın dışında, elinde Uzi marka silah tutan bir grubu fark etmesiyle, suikast girişimi başarısızlığa uğradı. Arafat bu saldırılarla yılma-

1970'lerin Arafat'ı (sol üstte). Arafat, 1970'de El Fetih'in sözcüsü Kemal Nasr ile birlikte (solda).





Tabancasını belinden hiç eksik etmeyen FKÖ lideri Arafat (sağda). Birleşmiş Milletler'de konuşan Arafat: 13 Eylül 1974'te FKÖ lideri New York'taki Birleşmiş Milletler binasında oldukça etkileyici bir konuşma yapar (en sağda). Filistin bayrağı (sağda, ortada).

yacaktı.

1974'te de ilk kez uluslararası camia onu ve davasını tanıyacaktı. Filistin halkının temsilcisi olarak katıldığı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Arafat, istediğini alana kadar silahını elinden bırakmayacağının da açık sinyallerini vermişti:

"Bugün bir elimde zeytin dalı var, diğerinde ise özgürlük savaşçısının silahı. Zeytin dalının elimden düşmesine izin vermeyin..."

Bu konuşma sırasında Arafat'ın belinde gerçekten silahı vardı. Daha sonra, Oslo Antlaşması sırasında bile yanından ayırmak istemeyeceği silahı... O, elinden silahı bırakmadı; İsrail de onu yok etme çabalarından vazgeçmedi.



1978'de Arafat'ı kurtaran 'içgüdüleri' oldu: İsrail'in Lübnan'ı işgali operasyonu başlamıştı ki, Arafat, El Fetih'in üst düzey yöneticilerini, gönderdiği gizli şifrelerle olağanüstü toplantıya çağırdı. Bina güvenliydi; tüm önlemler alınmıştı, mahalle de koruma altındaydı.

Liderlerinin İsrail işgali sonrası, örgüt stratejisinin belirlenmesiyle ilgili konuşmasını pür dikkat dinleyen El Fetih yöneticileri, bir anda irkildiler: Liderleri Arafat, 'Herkes dışarı' diye bağırıyordu. Arafat dahil, tüm El Fetih yöneticileri binayı terk ettikten tam bir dakika sonra bina havaya uçtu.

Arafat aylardır içinde uyuduğu ve sürekli yer değiştirmekte kullandığı arabasındaydı. Yanında da, 1972'de kendisine posta ile gönderilen hediye bir 'Che Guevera kitabı'nın arasına yerleştirilen bomba nedeniyle yüzü darmadağın olmuş Bassam Ebu Şerif vardı. Arafat'a şaşkınlık içinde, olacakları nereden anladığını soran Ebu Şerif, şu cevabı alacaktı: "Sadece iç güdüydü..."

Arafat'ı öldürmeyen ama güçlendiren, bir 'efsane' haline getiren bu ve benzeri saldırılar onu, Time dergisinin kapak yazısındaki "Ortadoğu'da iktidar sahibi yeni güç" haline getirecekti. ■

Arafat'ın sihrine inandığı ünlü kefiyesi



Herkes gibi Yasser Arafat'ın da batıl inançları vardı. Bağlanış biçimiyle, üçgen haldeki kareli bezin iki kenarının birleştirildiği yerde Filistin haritası oluşturan kefiyesi, onun 'tılsımı' idi. Hatta muhtemelen Arafat, 1982'de komutanlarından, 'Öldürme, korkut' emri alan İsrailli keskin nişancının, sadece kendisinin fotoğrafını çekmesinde de, 1992'de Libya çöllerine düşen uçaktan sağ kurtulmasında da, bu 'sihirli kefiye'nin marifetine inanıyordu içten içe... Bu uçak kazasından sonra Arafat, "Ölmeyeceğimi biliyordum; daha şehitlerimizin fedakârlıklarının karşılığını almam gerekiyor" diye konuşmuştu. Yıllar sonra, Ramallah'ta kuşatıldığı karargâhında Arafat, İsrail ordusunun buldozerleri yatak odasına kadar girdiğinde, ölümden korkmadığını bana da anlatmıştı... Öyle ya, hayatında 40 kez suikast, silahlı saldırı, bombalı saldırı, helikopter saldırısı, trafik kazaları atlatan bir adam neden korkacaktı ki!



Yıl 1995: Arafat, bir yıl önce, Nobel Barış Ödülü'nü paylaştığı ve 4 Kasım 1995 günü, bir suikaste kurban giden İsrail Başbakanı Yitzak Rabin'in fotoğrafıyla birlikte, kameraların karşısında (solda).

Arafat uluslararası arenada

Pazarlıklar dönemi

FKÖ lideri, 15 Kasım 1988'de Filistin Bağımsızlık Bildirisi'ni yayımlayarak devletinin kuruluşunu ilan eder; ama barış pazarlıkları bitmez...

BURÇUN İMİR

Dünyanın ilgisini bir milletin var olma ve devlet olma hakkına çevirdiği sırada Arafat, artık mücadelesini siyasî platforma oturtması gerektiğinin bilincindeydi.

1977'de Mısır ile Libya arasında, Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'ndeki rehin alma operasyonu sırasında, ABD ile İran arasında ve İran ile Irak arasında, 1980 savaşında arabuluculuk yapmaya çalışması, siyasî kabul görme planının bir parçası idi.

Ancak Arafat, her girdiği ve yapılandığı ülkeden de sınır dışı ediliyordu. İsrail 1978'de Lübnan'ın güneyini işgal ettiğinde, Beyrut'a çekildi. 1982'de ise, bugünün İsrail başbakanı Ariel Şaron'un komutasındaki İsrail ordularının nefesini ensesinde hissettikten sonra, merkezini Tunus'ta kurdu; ama çoğunlukla Şam'da yaşadı. Şam yönetimi ile FKÖ'nün çatışmanın eşiğine geldiği 1983'te Arafat yine sürgüne gitti.



Arap liderleri ile hâlâ problemleri vardı. Bu liderlere göre, gittiği her yerde o ülkeler için, bir 'sorun kaynağı' oluyordu. Bu dışlanmışlık, El Fetih'i de bölmeye başladı.

Kendisine karşı bir ayaklanma başlaması ile, Arafat halkına sahip çıkmanın yolunun diğer devletlerin ona saygı göstermesinden geçtiğini anladı. Yüzden fazla ülke ile diplomatik ilişki kurdu ve Filistin topraklarında Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin bir arada yaşayacağı bir devlet hayalini karşılaştığı her lidere anlattı.

İNTİFADA VE SONRASI

İşgal altındaki Filistin topraklarında 'İntifada' (direniş) başlamıştı. İsrail ordusu hemen her kentte hem kendini savunuyor, hem de saldırıyordu. Filistin Ulusal Kurulu tarafından FKÖ'nün başkanı olmasını takiben, 15 Kasım 1988'de Filistin Bağımsızlık Bildirisi'ni yayımlayan Arafat, 'Filistin Devleti'nin kuruluşu-

Arafat'ın intifadacı küçük generalleri (sol altta ve altta).





Yıl 1987: Arafat'ın küçük generalleri

Üç Filistinli işçinin cenaze töreni Gazze'de yoğun bir başkaldırıya dönüşür; İsrail tanklarına gençler taşlarla saldırırlar: İşgal altındaki Filistin topraklarında 'İntifada' başlamıştır.

nu da resmen ilan etmiş oldu. Bu dönemde Arafat, Birleşmiş Milletler'in yıllarca sürecek desteğini de kazandı.

Aynı yıl ve sonra da 1990'da, Washington'un vize engeline takılarak New York'taki BM Genel Kurulu'na hitabını gerçekleştiremediyse de, Arafat uluslararası bir lider gibi, Cenevre'deki Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi toplantılarında dünya kamuoyuna seslenebildi.

Yoğun gizli müzakereler ve Ortadoğu sorununun hiçbir çerçevede parçası olmayan Norveç'in girişimleriyle beklenmeyen gerçekleşti: Washington, hatta Beyaz Saray, kapılarını 13 Eylül 1993'te ilk kez el sıkışmak ve ortak imza atmak üzere, İsrail ve Filistinli yetkililere açtı.

Bu antlaşmanın Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da, Filistin'e ilk kez özerklik tanınmasının da ötesinde, belki de en önemli yanı, ilk kez tarafların, "karşı tarafın da meşru acısı olabileceğini" kabul etmeleriydi.

Her ne kadar "cesurların barışı" İsrail'i uluslararası sınır kabul edilen 1967 sınırının topraklarından bir santimetrekare çıkaramadıysa da, farklı bir anlayışla, barışın ilk tohumları atılmıştı.

1994 yazı sanki her zamankinden daha sıcak geçiyordu Ortadoğu'da. Belki de sıcak, Mısır ile Gazze arasındaki sınırın hemen sonrasındaki 'Refah' mülteci kampında daha da çok hissediliyordu: 30 yıl aradan sonra, Yasser Arafat karayolu ile Filistin topraklarına ayak basacaktı.

Filistin'de bir kesim, -ki bu kesimin sesini bugün HAMAS duyurmaya devam ediyor- Oslo Antlaşması ile İsrail'e çok taviz verildiğini ve bu antlaşmanın kalıcı bir Filistin devletinin temel harcı olamayacağını düşünüyordu.

Ancak çoğunluk, yine de Arafat'ın "vatana dönüşünü" kutlamak üzere, Gazze şehir meydanında hazırlanan büyük alana doluşmuştu.

Arafat'ı taşıyan Mercedes, 'Refah' ve 'Han Yunus' mülteci kamplarından, olası bir saldırı korkusu ile hızla geçti. Gazze'nin merkezinde ise Arafat, 300 bin kişinin sevinç gösterileriyle karşılandı.

Araba yavaşlamış, Arafat içinden çıkmıştı. Bir eli ile öpücükler dağıtıyor, diğer eli ile zafer işareti yapıyordu: 'Ebu Ammar' yani Türkçe karşılığıyla 'kurucu', bir ulus kurmuştu gerçekten de ve artık onu herkes böyle çağıracaktı. "Birruh, biddem, nifdik



Arafat'ın sağ kolu Ebu Cihad, 1988'de, MOSSAD'a bağlı özel bir tim tarafından öldürülür (sağda; cenaze töreni).



ya Abu Ammar... / Kanımızla, canımızla sana feda olacağız ya kurucu..."

Eriha, Nablus, Cenin ve Ramallah daha sonraki günlerde Arafat'ın ziyaret ettiği Filistin kentleri arasındaydı. Ancak buralara karayolu ile değil, helikopterle gidecekti. 1994'ün Aralık ayında, son ziyareti Beytüllahim'e oldu, hem de Noel günü.

İşte Beytüllahim'deki karşılama coşkusunu, Arafat hayatında ne daha önce görmüştü, ne de daha sonra görecekti... Filistin ilk kez kendini özgür hissediyordu. O kentin efendileri, Filistinlilerdi. Yeni umutlar en çok o gece yeşermişti.

GÜVERCİNLERİ DE VURURLAR

Oslo ile İsrail'in başbakanı Yitzak Rabin, hem Filistinlilerin bir kısmının, hem Arafat'ın hem de İntifada'dan yorulan ve "barış için toprak" sloganı ile her gün eylemler düzenleyen İsrail solunun kahramanı olmuştu.

Ancak İsrail sağı Filistin'e devlet olma kapısını açan Oslo Antlaşması'nı kabul eden Rabin'e diş bilemeye başladı.

Hemen her gün tehditlerde bulunan aşırı sağ gruplara kulaklarını tıkayan Yitzak Rabin, 14 Mayıs 1994'te 'Özerklik Antlaşması'nın ayrıntılı planını Arafat ile birlikte Mısır'ın başkenti Kahire'de imzalayınca, sonun başlangıcına da imza atmış oldu.

İsrail neredeyse bir iç savaşın eşiğindeydi. Gerginlik o kadar artmıştı ki, aşırı sağ örgütler sadece Rabin ve yardımcılarını değil, İsrail solunu da 'vatan haini' ilan etmişti.

Oslo'yu destekleyen herkes namlunun ucundaydı. Ama kurşun bir tek kişiyi buldu: 14 Eylül 1995'te bugün 'Rabin Meydanı' olarak bilinen yerde, Rabin zaferini taraftarları ile kutladı, barış mitingi düzenledi.

Platforma çıkmış, şarkılar söylemiş Rabin binlerce elden çıkan alkış sesleri eşliğinde miting alanından ayrılıyordu ki, kulakları bu kez, beş el silah sesi sağır etti...

İnsanlar ne olduğunu anlamaya çalışırken, İsrail Başbakanı'nın korumaları, 25 yaşındaki Yigal Amir'i yere yatırarak etkisiz hale getirmişti. Hukuk öğrencisi Amir yakın mesafeden Rabin'i vurmuştu.

Haber 10 dakika içinde Arafat'a ulaştı. Filistin lideri bir anda on yıl yaşlanmış gibi

Filistin devletinin doğuşu: 1988'de Cezayir'de toplanan Ulusal Filistin Kurulu önünde Arafat, 15 Kasım'da, bağımsız Filistin devletini selamlıyor (solda).

1988'de İsrail'in Savunma Bakanı olan Yitzak Rabin, Şimon Perez ile birlikte (altta).
Tel Aviv'de 4 Kasım 1995 günü düzenlenen barış mitinginde İsrail Başbakanı Yitzak Rabin'e, aşırı sağcı fanatik bir Yahudi tarafından suikast düzenlenir (en altta).





1993-2000: Umuttan başarısızlığa

13 Eylül 1993'te ABD Başkanı Bill Clinton'ın sponsorluğunda yapılan görüşmelerin ardından Rabin ile Arafat, Beyaz Saray'ın bahçesinde el sıkıştılar *(üstte)*. Ama 2000 yılında Camp David'de Barak ve Arafat arasında, yine Clinton'ın başlattığı görüşmeler, iki tarafın medya karşısındaki umut verici şakalaşmalarına rağmen *(altta)* hiçbir sonuca ulaşamadı.





görünüyordu. Kulaklarına inanamadı. Sadece, 'Ölmüş mü?..' diye sorabildi yardımcılarına...

Rabin'in cenazesine gitmek istediyse de, güvenlik gerekçeleriyle, Arafat ortağını son yolculuğuna uğurlayamadı.

Rabin ölmüştü. Arafat, 'Ortadoğu Barış Süreci'nde ortaksız kalmıştı. Son ortaklıkları ise, aynı yıl paylaştıkları Nobel Barış Ödülü oldu...

Ocak 1996'da ilk Filistin seçimleri, Ebu Ammar'ı halk oyu ile 'Filistin Özerk Yönetimi Başkanı' yaptı.

İsrail'in 1997'de Doğu Kudüs'te yeni Yahudi yerleşim birimleri inşa etmesi, Arafat'ın Oslo Antlaşması'nın devamlılığını sağlamak konusunda Filistinlileri ikna etmesini zorlaştırıyordu.

İsrail'in yeni başbakanı yine İşçi Partisi'ndendi; Beyaz Saray'da da 'Demokrat' bir başkan oturuyordu: Sonuçta, ABD geçici nitelikli bir barış için, İsrail'i toprak vermeye ikna etti.

İsrail Başbakanı Ehud Barak ile Arafat, 1999 Eylül'ünde, nihaî bir antlaşma hazırlanması için, yarıda kalan müzakereleri Şarm El-Şeyh'te başlattılar.

Antlaşma bir yıl içinde tamamlanacak ve Filistin 13 Eylül 2000'de resmen 'devlet' olacaktı. Barak ve Arafat toprak paylaşımı, Kudüs'ün statüsü ve Filistinli mültecilerin geri dönmesi gibi kilitlenen konuları ele almak üzere, 20 Temmuz 2000'de meşhur Camp David'de Clinton gözetiminde bir araya geldiler.

Ortadoğu'nun kaderi içerideki üç adama bağlıydı. Ancak kapı önünde gülüp şakalaşan bu ikili, içeride anlaşamıyordu. Barak, Filistin topraklarının yüzde 94'ünü vermişti; ama Arafat için tartışılması imkânsız olan Kudüs'ün statüsü konusu, anlaşmayı engelleyen unsur oldu.

Dokuz gün boyunca süren müzakere sonuç vermemişti; ama liderler yine de görüşmelere devam etme kararı ile ayrıldılar Camp David'den.

Camp David başarısızlığı, her iki topluma da, anlaşma yapılamamasının çok daha ötesinde bir bedel ödetecekti: İsrail muhalefetinin lideri Ariel Şaron, sonuçlarını bile bile, Müslümanların kutsal mekânı Harem ül-şerif'i ziyaret etti.

Filistinliler Şaron'un ziyaretine saldırıyla yanıt verince, İsrail askerleri de Filistinlilere ateş açtı. Böylece 'İkinci İntifada' başladı... Bu kez taşlı sopalı eylemler değil, intihar komandoları saldıracak, İsrail hedeflerini kana bulayacak, İsrail de, Filistin kentlerinde taş üstünde taş bırakmayacaktı...

Barak'ın başarısızlığından



Binlerce Filistinli genç, Arafat'ın Ramallah'taki karargâhı Mukata'ya getirilen, Yasser Arafat'ın naaşını kucakladılar (sağda). **Tam 27 yıllık bir sürgünden sonra Arafat 1994'te, Bağımsız Filistin Yönetimi'nin ilk kabinesini kuracağı Gazze topraklarında secde ediyor** (sağ sayfada, üstte).



güç alan Ariel Şaron, başbakandı artık ve Arafat ile "Beyrut'ta yarım kalan işi" bitirmeye kararlıydı... Yıllarca Arafat suikastlarını planlayan beyin olarak Şaron, Arafat'ı hiçbir koşul altında ortak kabul etmiyordu.

Uluslararası baskı olmasaydı, Arafat öldürülecekti; ama Şaron, İsrail kentlerinde saldırıların kontrolden çıkmasından ve Washington'un tepkisinden korktu.

Yine de Şaron, Arafat'ı, İsrail'de Turizm Bakanı Ze'evi suikastine karışan ve silah kaçıran militanları Ramallah'taki karargâhında tuttuğu gerekçesiyle kuşatma altına aldı.

Kuşatma, bir ay boyunca tank namlularının 100 metre uzağında kurmaylarıyla oturan Arafat'ı, Mukata'ya hapsetti. İsrail birlikleri daha sonra çekildiyse de, Arafat, Mukata'yı bir daha asla terk etmeyecekti. Ta ki hastalığı nedeniyle, 11 Kasım 2004'teki ölümünden 11 gün önce, tedavi için Paris'e götürülene kadar... ■

'First Lady' olamayan Süha Arafat

Gazeteci-yazar Raymonda Hava-Tavil, 17 Temmuz 1963'te, sürgün olduğu Kahire'de bir kız çocuğu dünyaya getirir. Katolik kilisesindeki vaftiz töreninde, küçük 'Süha'nın "bir meleğe benzediği" söylenir hep... Annesi onun iyi bir eğitim almasını ve Filistin davasına katkıda bulunmasını her şeyden çok ister.

Raymonda'nın kendisi de tanınmış bir direnişçidir. 1970'lerde kalemi ve örgüt ilişkileri ile, Filistin davasının önemli isimlerinden biri olmuştur. Süha, Nablus ve Ramallah'ta manastır okullarında ilk ve ortaöğrenimini tamamlar. Üniversiteyi ise, şu anda yaşamakta olduğu Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde bitirir. 1989'un Mayıs ayında, çiçeği burnunda bir 'halkla ilişkiler' mezunu olarak Süha, çocukluk efsanesi Yasser Arafat ile tanışmak üzere, Paris'in lüks otellerinden Crillon'un lobisindedir. Heyecandan dili damağı kurumuştur...

Bir koruma yanına yanaşarak, Yasser Arafat'ın odasına kadar kendisine eşlik edeceğini söyler. Arafat o sırada toplantıdadır. Süha'nın odaya girmesiyle birlikte, ikili arasındaki elektriklenme, neredeyse



100 metre uzaklıktan fark edilir. Süha hemen ertesi gün, Filistin Kurtuluş Örgütü ve Arafat ile 'halkla ilişkiler uzmanı' olarak çalışmaya başlamak üzere, Tunus'un yolunu tutar.

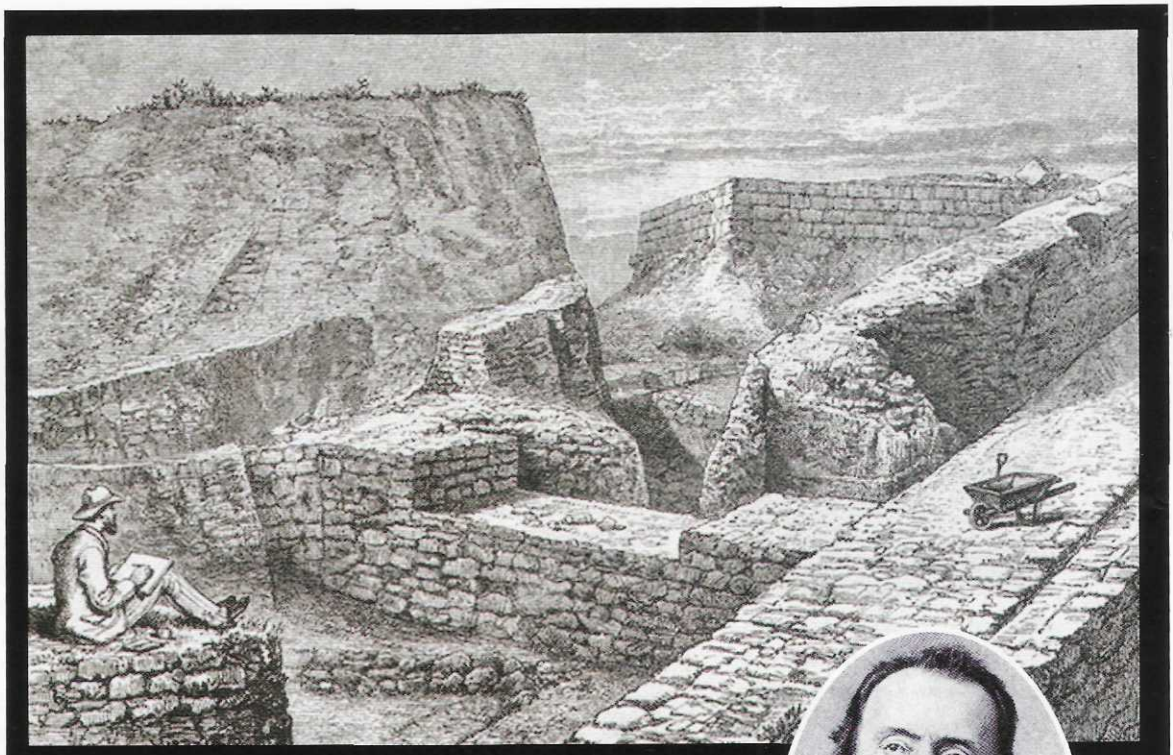
'Tek eşim var, o da Filistin' diyen Arafat, bir süre sonra Süha'ya olan aşkını gizleyemez. Ancak aradaki 34 yaşlık fark ve 'Davamızı destekleyenler ne der?' kaygısı, Yasser ile Süha'nın 1990'daki evliliklerini gizli tutmalarına neden olur. Her ne kadar, Süha Arafat din değiştirerek Müslüman olmuş olsa da, bu evliliğin iki yıl boyunca gizli tutulmuş olması, Filistinlilerin Süha'yı sevmemelerine yol açar.



1994'de Oslo Antlaşması'nın ardından, Arafat çifti, Filistin'e birlikte dönerler. Bir yıl sonra ise, Arafatların 'Zehva' adındaki kızları dünyaya gelir. İsrail'in, Arafat'ın Gazze'deki karargâhına düzenlediği saldırının ardından, Süha Arafat kızını da alarak 2000 yılında sık sık gittiği Paris'e temelli yerleşir *(ortada)*.



Arafat'ın son günlerine kadar da *(solda)*, hiç Filistin topraklarına adım atmaz... Kocasının kuşatma altında olduğu dönemde bile Filistin'e gelmemesi, Filistinlilerin Süha Arafat'a karşı besledikleri olumsuz duyguları iyiden iyiye perçinler.





Troya'nın tartışılan kâşifi

Schliemann

Troya konuşuldukça, Schliemann da hep anılacak; ama kimilerine göre "Troya'yı keşfeden büyük arkeolog", kimlerine göre de, yasal olmayan yollara başvurmuş 'bir hazine avcısı' olarak...

FATİH TOPTAN

Son zamanlarda Troya gündeme sık gelir ve tartışılır oldu. Özellikle, geçtiğimiz yıl vizyona giren 'Troy' filmiyle, yazılı ve görsel basında Troya çokça tartışıldı.

Geçen aylarda da, Troya bu kez çok acı bir şekilde yine gündemdeydi: 1988'den bu yana Troya kazılarının başkanlığını yürüten Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann'ın beklenmedik ölümü büyük üzüntü yarattı.

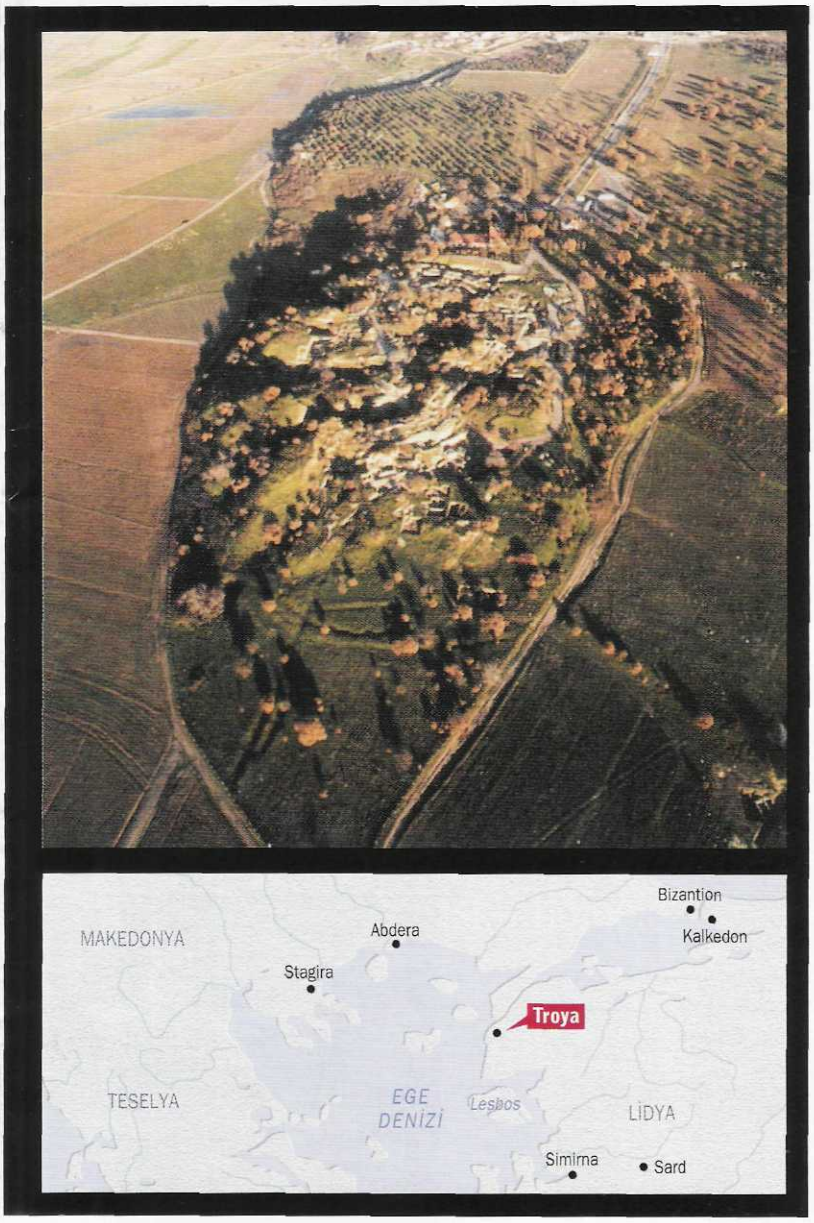
Konu Troya olunca, sıkça sözü geçen isimlerden biri de Schliemann'dır kuşkusuz... Ölümünden 115 yıl sonra, geride bıraktığımız aylarda, Bulgaristan'da keşfedilen buluntular, onun Troya'da bulduklarına rakip gösterilince, bir kez daha hatırlandı.



Schliemann'ın yaptığı kazılar, dünyada arkeolojiye karşı ilginin uyanmasına yol açmış, tecrübeleri kendisinden sonra gelenlere ışık tutmuş, kazıları, bölgede daha sonra yapılacak kazılara temel oluşturmuştu.

Bunların da ötesinde, onu 'arkeoloji biliminin babası' olarak gösterenlerin sayısı da oldukça fazladır. Ne var ki, bulduğu eserleri yasal olmayan yollarla yurtdışına

Heinrich Schliemann'ı Troya'da kroki çizimi yaparken temsil eden bir gravür (üstte). Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann (sağda).





2004 yılında Türkiye'de de vizyona giren 'Troy' filminden bir 'Troya Savaşı' sahnesi (üstte). Troya topraklarının bugünkü görüntüsü (solda).

kaçırması sebebiyle Schliemann hep suçlanmış ve pek çokları tarafından bir 'hazine avcısı' olarak görülmüştür. Öyküyü baştan alalım...

Johann Ludwing Heinrich Julius Schliemann, 6 Ocak 1831'de, Lutherci bir papazın oğlu olarak, Neubukkow adlı köyde dünyaya gelir.

Babasından hoşlanmasa da, 1829 Noel'inde babasının hediye ettiği Ludwing Jerrer'in 'Resimli Dünya Tarihi' adlı kitap, belki de onun tarihe olan merakının temelini oluşturur...

Annesinin 1831'deki ölümünden sonra, Kalkhorst'ta rahiplik yapan amcasının yanına gönderilir. Başarılı bir öğrenci olmasına rağmen, 1836'da, babasının maddî durumu zorlaşınca okulu bırakmak zorunda kalır. Furstenberg'de bir bakkalda çalışmaya başlar.



Bu sıralarda, genç bir değirmencinin, Homeros'tan Yunanca olarak ezbere okuduğu dizeler, belki de yaşamının bu dönemindeki tek eğlencesidir...

1841'in Kasım'ında, Güney Amerika'ya gitmek üzere bir gemiye biner; ancak gemi Hollanda kıyılarında batar. Bir ticarethanede katip ve ulak olarak işe başlar.

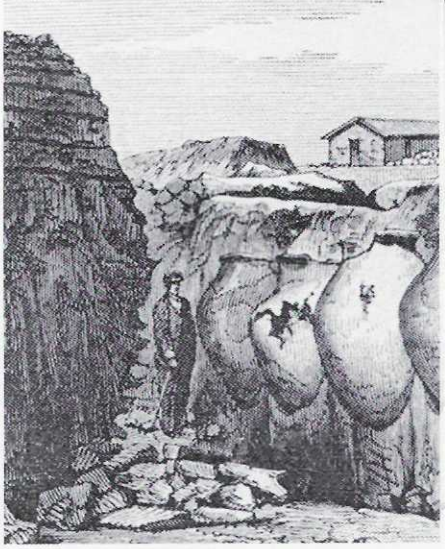
Çok kısa sürede İngilizce, Fransızca, Portekizce ve İtalyanca öğrenir. 1844'te, ithalat ve ihracat işleri yapan Schröder'in yanında işe başlar. İşinde kısa sürede başarılı olur. Kendi kendine Rusça öğrenir ve şirketi tarafından St. Petersburg'a ticarî temsilci olarak gönderilir.

1850'de Amerika'ya giden Schliemann bir süre, altın arayıcılarına malzeme alabilmeleri için faizle borç para verir, yani bankerlik yapar. 1952'de Rusya'ya geri döner. 12 Ekim 1952'de, Ekaterina Petrovna Lyschin ile evlenir. Mutsuz bir evlilik geçirecek olan çiftin üç çocuğu olacaktır.

Kırım Savaşı sırasında, Çar'ın birliklerine erzak ve askerî malzeme sata-

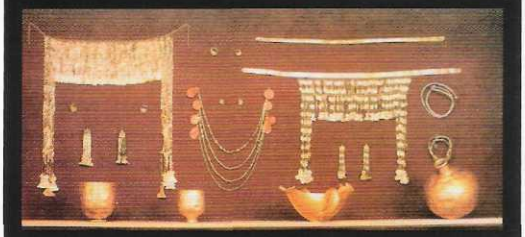
Genç Schliemann, bir Homeros (solda) hayranıdır.





20. Yüzyıl başlarında çekilen bir fotoğrafta Troya'nın antik tiyatrosu (sağda). Schliemann'ı, Troya'da bulunan altı küpün yanında gösteren bir çizim (en sağda).

Priamos Hazinesi'nin akıbeti



Schliemann'ın 1873'te gizlice Atina'ya kaçırdığı "Priamos'un Hazineleri" olarak anılan eserler, 1940'a kadar Berlin'de sergilenir. II. Dünya Savaşı sırasında ortadan kaybolan eserler 1993'te Rusya'da meydana çıkarlar...

rak servetine servet katan Schliemann, 1856'da modern Yunanca da öğrenir. Hemen ardından, okulda yarım bıraktığı Latince'sini geliştirir.

Babasına, "İş peşinde koşmadan da yaşanabileceğini düşünüyorum ve bir yerde kök salmadan önce Avrupa'nın güneyindeki ülkeleri, özellikle de sevgili Homeros'umun vatanını ziyaret etmek istiyorum" satırlarını yazar ve İsveç'ten Çanakkale'ye, Atina'dan Mısır'a pek çok yeri gezer (Aktaran: H. Duchéne, Troia Hazineleri veya Schliemann'ın düşü, YKY, 2004).



Sophia Schliemann

1864'ün sonunda bir başka geziye, altı ay sürecek bir Asya yolculuğuna çıkar. 'Bugünkü Çin ve Japonya' adlı ilk eserini bu yolculuk sonrasında oluşturur.

1866'da, Paris'e yerleşir ve burada, emlak spekülatörlüğü ile Sorbonne'da öğrenciliği birlikte yürütür.

Schliemann'ın 1869'da çıkan ve onun bir önceki yıl Roma, Yunanistan ve Çanakkale'ye yaptığı gezileri anlatan kitabı 'İthake, Peloponisos, Troia', onun doktora çalışmasının önemli bir parçasını oluşturacaktır. Asıl önemlisi de, Schliemann'ın kitapta, Troya'yı Hisarlık Tepesi'nde aramayı önermesidir.

Aslında Schliemann önceleri, Troya kalıntılarının Pınarbaşı'nda olduğunu düşünmektedir. ABD'nin Çanakkale'deki konsolos vekili Franck Calvert antik eserler konusunda bilgilidir ve Hisarlık Tepesi'nin bir bölümünün sahibidir. Calvert'in yaptığı sondajlar ve Schliemann'ın ondan aldığı bilgiler, 'doğru yer'in Hisarlık Tepesi olduğu fikrini olgunlaştırır.

Schliemann, 1869'un büyük bir bölümünü Amerika'da geçirir. Aynı yıl, Amerikan vatandaşı olur, eşinden boşanır ve üç ay sonra Atina'da 17 yaşındaki Sophia Kastromenos ile evlenir.

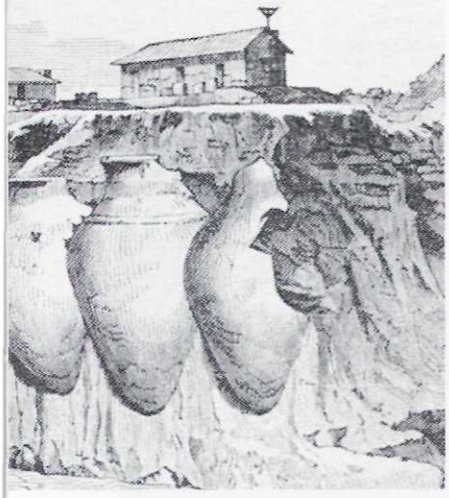
Balayının ardından Atina'ya dönerler ve Schliemann, kazı için Osmanlı makamlarına yaptığı başvurunun sonuçlanmasını bekler. Kazı izni gecikince, Schliemann daha fazla bekleyemez ve 1870'te sondajlara başlar.

En alt katmanın İlyada'da

Troya'nın rakibi



Bulgaristan'da, Temmuz 2005'te, Zlatinitsa kenti yakınlarında, Trakya kralına ait olduğu düşünülen bir mezar içinde, altın, gümüş ve bronz eşyalar bulundu *(üstte)*. Ağustos'ta ise, Sofya'nın 120 km doğusundaki Dabane'de, M.Ö. 4100-4200 yıllarına ait, 15 bin parçalık bir hazine günışığına çıkarıldı. Bu buluntular, Troya hazinesine 'rakip' olarak gösteriliyor.



bahsedilen bölge olduğunu düşünmektedir ve oraya ulaşmak için, hızlı bir şekilde on metreye kadar iner. Ne var ki, bu özensiz sondajlarda büyük bir tahribat yaratır.



1873'ün Şubat ve Mart ayları arasında gerçekleştirilen üçüncü kazı döneminde, topraktan çıkardığı 250 altın nesneye topluca 'Priamos Hazinesi' adını verir. Bu buluntuları gizlice Atina'ya kaçırınca kazı izni iptal edilir.

Ancak, devlete ödediği 10 bin altın frank ve İstanbul'daki Müze-i Hümayun'a bağışladığı 40 bin altın frank sayesinde devletle uzlaşma sağlar.

1874'te, Times için yazdığı makaleleri yeniden düzenleyerek, Troya'da yürüttüğü çalışmaların bir tür güncesi olarak nitelendirdiği 'Troya Antik Eserleri' kitabını yayımlar.

Aynı yıl, Troya kazılarına ek olarak, Mycenae'deki araştırmalarına başlar. Mycenae'den sonra Ithake, Boiotia, Thermopyles ve Marathon'da kazı çalışmaları yapacak ancak önemli sonuçlar elde edemeyecektir.

Yaptığı çalışmalarla, Antik Yunan tarihinin, bilinenden çok daha eski olduğu yönünde ciddî kanıtlar ortaya koyan Schliemann, özellikle "Priamos'un hazinesini" bulduktan sonra, uluslararası bilim çevrelerinde kabul görmeye başlar. 1877'de 'Büyük Britanya Kraliyet Arkeoloji Cemiyeti'nin onur üyeliğine getirilir.

Schliemann, 1890'da, Osmanlı hükümetinden aldığı yeni izinle Troya'da kazılara tekrar başlar.

Ancak uzun süredir çekmekte olduğu kulak ağrıları iyice kötüleşen Schliemann, Noel'de Atina'da bulunmak ister. Fakat yolda Pompei'yi bir kez daha görme arzusunu gemleyemez; 26 Aralık 1890'da girdiği komadan çıkamayınca da, Napoli Hastanesi'nde yaşama veda eder. ■

Schliemann'dan sonra Troya



Troya kazılarını Schliemann'dan sonra, çalışma arkadaşı mimar Wilhelm Dörpfeld *(solda)* devam ettirir. Dörpfeld, 1893 ve 1894 yıllarında başkanlığını yürüttüğü kazılarda 'Troya VI' döneminin görkemli savunma duvarlarını ortaya çıkarır ve bu dönemi "Homeros'un Troya'sı" olarak tanımlar. 1932-38 yılları arasında, ABD'nin Cincinnatti Üniversitesi'nden Carl W. Blegen'in başkanlığında Troya'da yedi sezon daha kazı yapılır. Höyükteki 46 yapı evresi saptayan Blegen, 'Troya VIIa' dönemini Troya Savaşı'nın geçtiği kentle özdeşleştirir. Elli yıllık bir aradan sonra, 1988'de, Tübingen Üniversitesi'nden Manfred Korfmann *(sağda)* tarafından kazılar yeniden başlar. Çarpıcı sonuçlara ulaşan Korfmann, Troya'nın asıl adının Luvi dilinde 'Wilusa' olduğunu; kentin Yunan uygarlığının Anadolu'daki bir uzantısı olmayıp, Anadolu kültür dünyasının en batıdaki merkezi olduğunu ileri sürer. 12 Aralık 2003'te Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına kabul edilip 'Osman' adını alan Prof. Korfmann, Troya kazılarına, geride bıraktığımız Ağustos ayında aramızdan ayrılana kadar, başkanlık eder.





'Troya II' kazılarında bulunan altın bir saç halkası (solda, ortada). 20. Yüzyıl başlarında, Mycenae ören yerini gezen turistler (solda).

Elektrogitar nasıl doğdu?



Florida'daki Disney-MGM Studios'tan bir görüntü (üstte). Les Paul ve Al DiMeola gitarlarıyla (sağda).

Elli yıldan beri dünyayı sallayıp yuvarlayan rock başta olmak üzere, blues, caz gibi farklı türlerde müzik yapan orkestraların en önemli enstrümanı elektrogitardır.

FATİH TOPTAN

Popüler müzik ve teknoloji üzerine araştırmalar yapan Steve Jones'un kimi fikirlerinin de yer aldığı Peyami Çelikcan'ın 'Müziği Seyretmek' adlı kitabında okuduğumuza göre, teknolojik gelişmeler, müzisyenlere, daha önce yaratamayacakları sesleri yaratma imkânı sunmuştur.

Steve Jones, popüler müziğin sahip olduğu seslerin, ancak teknolojik araçlarla elde edildiğini de savunur ve teknolojik gelişmenin, sadece dinleyicilerin değil, müzisyenlerin de tercihlerini belirlediğini vurgular.

20. Yüzyıl'ın başlarında, plak kayıt teknolojilerinde hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. Müzik şirketleri, müzik dinleyicilerini edilgen bir konumdan çıkarmak için ritme dayalı parçalara ağırlık verirler. Herkesin kolayca öğrenebileceği basit danslarla dinleyicilerin müziğe etkin bir şekilde katılımı sağlanır.



1920'li yıllardan itibaren radyolar, müzik ürünlerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan bir araç olarak ortaya çıkar ve 'yıldız şarkıcı' tipinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Bing Crosby, Benny Goodman, Frank Sinatra gibi yıldız şarkıcılar boy göstermeye başlar.

Böylesi popüler bir hale gelen ve dinleyicilerin de müziğe etkin bir şekilde katılımı istenilen müziğin kalabalık yerlerde 'büyük gruplar' tarafından uygulanışı sırasında müzisyenler, daha yüksek ses veren enstrümanlara ihtiyaç duymaya başlarlar.

Elbette ki, bu ihtiyacı gitaristler de duymaktadır. Çünkü tellerin titreşimini sadece akustik yapılarıyla büyüten gitarlar, grupta diğer enstrümanların sesleri yanında sesini duyuramamaktadır.

1920'li ve 30'lu yıllar boyunca bazı mühendis, zanaatkâr ve müzisyenler, bu ihtiyacı gidermek için çalışmalar yaparlar.

Öncü tasarımlarda göze çarpan, mevcut gitarların seslerinin yükseltilmesi uğraşıdır. Bu dönem tasarımlarının en önemlilerinden biri, daha sonra Les Paul ismiyle ölümsüzleşecek olan Lester Polfus'unkidir.



Lester Polfus, fonograf iğnesi, mikrofon veya telefon manyetiklerini gitarın gövdesine yerleştirir; gövdenin titreşiminin pikap iğnesi veya mikrofonla amplikatörlere aktarılması ve amplikatörlerin de bu sesi istenilen ölçüde büyütmesi sonucu bir elektrogitar ya da daha doğrusu, sesi elektrik yardımıyla artırılmış bir akustik gitar elde eder.

Ancak, bugün de kullanılan elektrogitarlar bunlardan farklıdır. Bu yönde çok önemli bazı yenilikler, bir süredir müzik enstrümanlarının elektrifikasyonuyla ilgilenen mühendis Lloyd Loar'dan gelecektir.

Loar, 1930'larda getirdiği yenilikle, elektrogitarlarda bugün kullanılan manyetiklerin basit bir örneğini yaparak tellerin altına yerleştirir. Loar'ın çalışması oldukça önemlidir, çünkü gövde titreşimine değil, tellerin titreşimine odaklanmıştır ki, bu da elektrogitarların bundan sonraki gelişimi düşünüldüğünde, doğru bir tercih olacaktır.

Yine o yıllarda, Adolph Rickenbacker ve Les Paul, Loar'ın kullandığı tekniğe benzer tasarımlar yaparlar...

1940'ların sonlarına doğru ise 'Fender efsanesi' doğmaya başlar. Leo Fender'in Doc Kauffman ile birlikte 1946'da kurduğu 'Fender Electric Instruments Company', kısa süre içinde seri üretilebilen ilk elektrogitarı imal eder ve bu sebepledir ki Leo Fender, 'müzik enstrümanlarının Henry Ford'u ola-



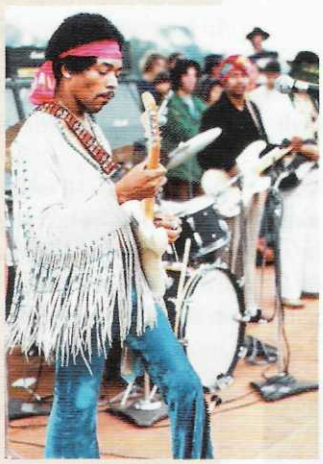
Blues gitaristi B.B. King (üstte). 1946'da 'Fender Electric Instruments Company'i kuran efsanevî Leo Fender (solda).



Elektrogitarın altın yıllarında

Jimi Hendrix

Altmışlı yıllar, Rock'n Roll'un geçici bir heves olduğunu düşünenleri yanıltır. Rock müzik tüm coşkusuyla kitleleri peşinden sürüklerken, elektro gitaristler, rock müziğin yıldızları olurlar. Konserler daha büyük salonlarda ya da açıkhavada verilir. Müziğin sesi artmakta, gruplar sadece sahnede müzik yapmamakta, bunun yanında sahne gösterileri de sunmaktadırlar. Bu dönemde, Beatles ve Rolling Stones gibi gruplar, uluslararası düzeyde üne kavuşurlar.



Ancak bir isim vardır ki, elektrogitarıyla harikalar yaratır ve elektro gitaristlere yepyeni ufuklar açar. Paul McCartney, Andrey Oldham ve Derek Taylor'un tavsiyeleriyle Monterey Pop Festivali'nin son gününde sahne alan ve grubu Experience ile bu konserle ününü tüm dünyaya duyuran Jimi Hendrix'ten söz ediyoruz... Rock müziğin en büyük efsanelerinden biri olan Hendrix, keskin ve parlak tonuyla tekniğine uyum sağlayan beyaz 'Strat'ıyla *(en üstte; 1969'da Harlem'de bir sokak konserinde ve üstte; aynı yıl Woodstock'ta)*, yeni ses arayışlarıyla, tremolo kolunu çokça kullanmasıyla, amfilere yakın çalmasıyla çıkardığı o güne kadar pek duyulmayan seslerle dinleyenleri büyülerken, kendisinden sonra gelen elektro gitaristleri de çokça etkiler.

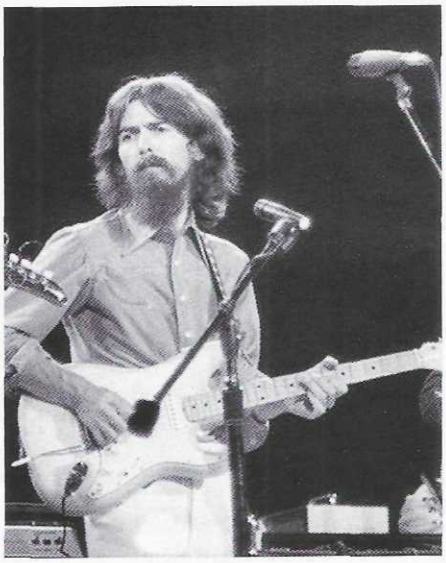
rak anılır.

1950'lerin başında satışa sunulan 'Broadcaster' modeli, bu ismin daha önce bir başka müzik enstrümanları firması olan Gretsch tarafından tescil edilmesinden dolayı, önce 'Esquire' daha sonra da 'Telecaster' olarak adını değiştirir.

Hemen ardından Fender, 'Precision Bass' gitarını satışa sunarak bir büyük yeniliğe daha imza atar ve bundan sonra üretilecek olan basgitarların öncüsü olur.

1954 yılında ise Fender, bugünlere dek sürecek bir başka efsane modeli, Stratocaster'ı satışa sunar. Manyetiklerin yükseklik ayarından, tremolo kolunun kullanımına kadar birçok kolaylık ve yenilik getiren Stratocaster, keskin ve parlak tonuyla, gövdesinde bulunan çift oyuk sayesinde üst perdelerin çalımını kolaylaştırmasıyla, Jimi Hendrix, Eric Clapton gibi pek çok önemli gitaristin tercihi olur.

Fender Stratocaster ya da müzisyenlerin andığı adıyla 'Strat', yıllar boyunca yeni ihtiyaçlara göre bazı küçük yenilikler yapsa da, tasarımında büyük bir değişiklik



yapmadan bugünlere dek ulaşır...

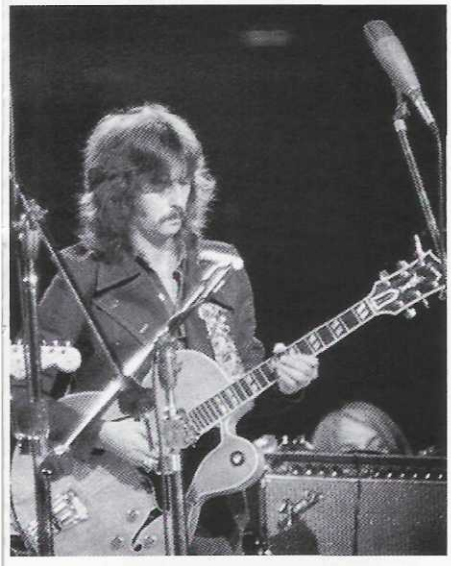
1950'li yıllarda, seri üretimi yapılan ve bu sebeple fiyatları eskiye göre daha ucuz olan gitarların yanında, kayıt stüdyolarının çoğalması, radyo istasyonu sayılarının artması, genç müzisyenlere, hem daha kolay kayıt yapma, hem de kayıtlarını daha kolay tanıtma imkânını sunar.

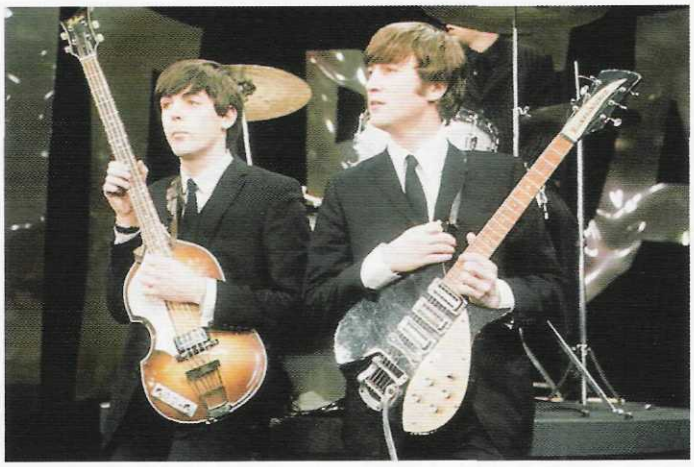
İşte bu yıllarda, Rock'n Roll efsanesi doğar...

'Bill Haley and the Comets'in 'Rock Around the Clock' 'single'ı 1954 yılında 3 milyonluk satış rakamına ulaşır. Rock'n Roll, Elvis Presley ile popülerliğini uluslararası düzeye taşır. Geri taranmış ıs-



Queen grubunun gitaristi Brian May.





George Harrison ve Eric Clapton, 1971'de, Madison Square Garden'daki bir konserde (en solda). Beatles topluluğundan Paul McCartney ve John Lennon gitarlarıyla (solda).

lak saçlar, deri ceket, motosiklet gibi elektrogitar da, bu yeni akımın en güçlü ikonları arasındadır.

Öte yandan, Fender'in yakaladığı ticarî başarı, diğer gitar üreticilerini de harekete geçirir. 1952'de Gibson, 'Les Paul' ismiyle ürettiği katı gövdeli gitarlarla Fender'in ilk büyük rakibi olur.

Gibson Les Paul, oldukça özgün bir model olarak ortaya çıkar. Gövdesi tek taraflı içe oyuk olan bu model, tasarımıyla ve kullanılan malzemelerle de Fender gitarlarına göre farklıdır.

Fender'in sert ve tiz tonlarına karşın yumuşak ve düz sesiyle özellikle solo gitaristlerin ve blues müzisyenlerin dikkatini çeker. Bunun gibi, diğer belli başlı gitar üreticileri de, müzisyenlere kendilerine özgü farklı tınılar ya da kullanım kolaylıkları vaat eder.

Öte yandan, bunlarla yetinmeyen ve biraz da 'araştırmacı' olan müzisyenler, kendi gitarlarını kendileri yapma yoluna giderler.

Bu konuda akla gelen ilk isim, bir takım eski eşyalar kullanarak o kendine özgü tona sahip gitarını yapan, efsanevî Queen grubunun gitaristi Brian May'dir.

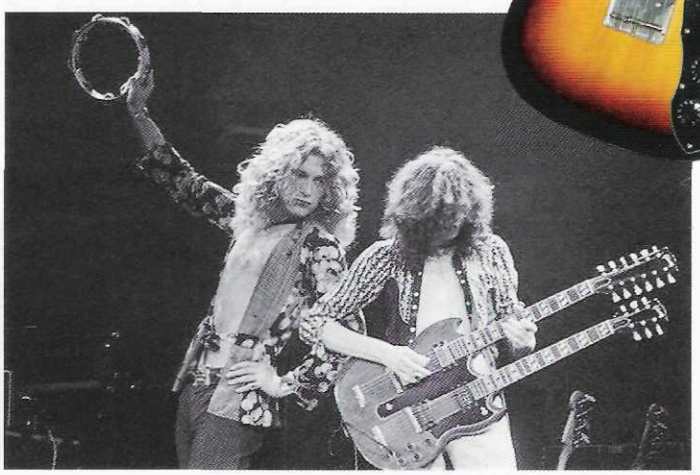
Bu uğraş, özellikle elektrogitar parçalarının kimi firmalardan rahatlıkla satın alınabilmesi sonucu daha fazla müzisyeni etkisine alır. Sonra da 60'larda, elektrogitarın altın yılları yaşanır.

Elektrogitarların bundan sonraki gelişmelerinde, tasarımlarında çok büyük değişiklikler yapılmaz, sadece aksayan bazı yanlar değiştirilir. Bunlara en güzel örnek, Fender'in, özellikle Jimi Hendrix'in tremolo kolunu fazla kullanması sonucu akordun bozulması sorununu, getirdiği 'kilitli tremolo' sistemiyle çözmesidir.

Esas gelişme, amfi ve ses efektleri alanlarında kaydedilir. Özellikle elektronikteki gelişmelere paralel olarak gelişen ileri efekt aletleri, elektro gitaristlere yeni ses imkânları verir.

Rock müziğin olmazsa olmazlarından olan, bunun yanında, blues ve caz başta olmak üzere pek çok müzik türünü icra eden orkestralarda da vazgeçilmez enstrümanların başında olan elektrogitarlar, sanıyoruz ki, müzik var oldukça, zaman zaman hüzünlendiren, zaman zaman coşturan soloları ya da ritimleriyle hep var olacak...





Fender'in ünlü 'Telecaster' modeli bir elektrogitar (ortada). Led Zeppelin grubunun gitaristi Jimmy Page, Robert Plant ile birlikte (solda).

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Kapalıçarşı'da bir öğle yemeği

Mıgırdıç'ın aşçı dükkânı

Aylık Mecmua'nın 1926 tarihli üçüncü sayısında, derginin muhabiri bizi İstanbul'un lokanta ve aşçı dükkânları arasında gezdirirken, yolumuz Kapalıçarşı'nın ünlü aşçısı Mıgırdıç'ın 'yemek salonu'ndan da geçer.



Kapalıçarşı'nın meşhur aşçısı Mıgır Efendi (sağ üstte). Mıgırdıç Efendi'nin lokantasında, âk pâk güzel bir kızcağız: Marika (altta).



"Yemekler arasında tercih gözetmek taraftarı değilim. Çünkü, uskumru dolması ile fasulye pilakisinin kendine mahsus ayrı lezzetleri vardır. Bundan başka bir yemeğin nefâseti, nevinden ziyade, pişirilmesindeki maharetle artar veya azalır.

Meselâ pek çok kimse pırasayı sevmez. Bunlar, meşhur konak aşçısı Bolulu Dursun Ağa'nın pırasanın yalnız tepelerinden pişirdiği nefis yemeği bilseler, bu mütevazı sebze ile dost olmaktan çekinmezler.

İyi yemeklere en ziyâde hasret kaldığımız zamanlar, Harb-i Umûmi seneleriydi. O vakit bulgur, fasulye gibi ihtiyâcât-ı zarûriye muhtekirlerinden başka, temiz bir lokantaya girerek adamakıllı karın doyurmak, pek az kimselere nasip olan nimetlerindendi.

Bu senelerin tazyîki her sınıf halktan ziyâde, memûrîn takımını eziyordu. Hükümet, memûrların aç karınlarına çalışmadıklarını nazar-ı dikkate alarak, bunlara az bir para ile, hiç olmazsa öğle yemeklerini vermek için, Zaptiye Kapusu'nda bir tayyare hangarına benzeyen memûrin lokantasını te'sîs etmişti.

Bu lokantanın gûya birinci sınıf kısmına girenler, 20 kuruş mukâbilinde 3 kap; ikinci sınıftakiler, 10 kuruş mukâbilinde 2 kap yemek yiyebiliyorlardı. (...) Bundan başka, Beyoğlu caddelerindeki; birkaç kap yemek için analarının nikahını isteyen bazı lokantaların bile hasis menfaatlerle birtakım adî ve ahlaksız hilelere mürâcaat etmekte olduklarını gazeteler yazıyor. (...) Mıgır, nâm-ı diğer Mıgırdıç ise, Çarşıiçi'nin en nâmdar aşçısıdır. Malzemesi

Pipolu 'çingene karısı'

"Resmi gördüğünüz; Romanyalı çingene karısı, yüz otuz yaşındadır. Seneler gelip geçtiklerini, derin hatıralarla bu garip yüzde nakşetmiştir. Kadının büyük zevki, ağzında hiç ayırmadığı piposudur."
(Haftalık Mecmua, no 37 / 1926, kapak sayfası)

hâlis, yemekleri nefistir. Hele zeytinyağlıları emsalsizdir.

'Kuyumcular' içinde, biri mutfak, diğeri yemek salonu olmak üzere iki dükkandan ibâret olan Mıgır'ın lokantasına vardık. Ortada güzel bir kız müşterilere hizmet ediyordu. Ellilik bir Ermeni hanım, yemeklere mahsûs camekanın başında durup dinlenmeksizin çalışıyordu. Hem eli hem çenesi işliyordu:

- Marika, ağzını havaya açma! Bak müşteri zeytinyağlı enginar istiyor.

Bu sırada lokantanın daimî müşterileri Mıgır Usta'ya takılıyorlardı. Bunlardan birisi, camekandaki iri barbunya balıklarını göstererek dedi ki:

- Şu boyalı istavritlerden bana bir tava yap!

Mıgır'ın öfkeden suratı kızarmıştı ve artık taarruz başlamıştı:

- Boyacılık Mıgır'ın eski sanatıdır. O burada balıkları boyadığı gibi, Kayseri'de iken de, dört ayaklı başka bir hayvanı boyarmıştır!..

- Bunaklığına bakmadan Marika'ya abayı yakmış...

- Zaten Mıgır'ı adam eden Marikadır... ”

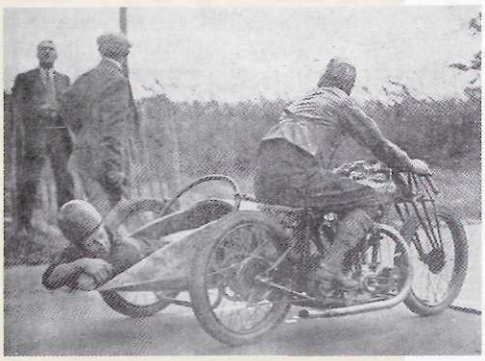
(Aylık Mecmua, no 3 / 1926, s. 35 ve 36)



Spor hayatında meraklı yenilikler



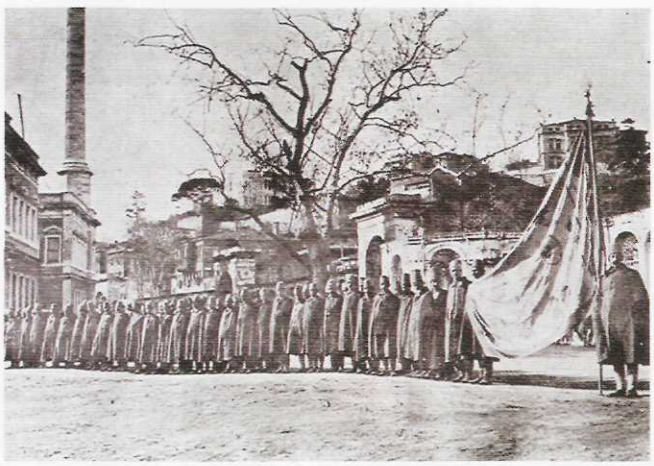
"Kanaat etmeyen medeniyet âlemi, eski şekilleri büsbütün yeni bir tarza dökerek spor hayatına yeni ve taze bir ruh getirmiştir. Resimde görüldüğü üzere *(üstte)*, eskiden beygir ile oynanan Polo Oyunu Fransa'da bisikletlerle oynanmaya başlanmıştır.



Diğer resimde ise *(sağda)*, motosiklet yarışlarında, dönemeçlerde makinenin devrilmemesi için, sikletin fazlalaştırılması düşünülmüş ve kovan şeklinde yapılan boşluğa bir sporcu binmiştir. Bu yeni usullerin eskilere nispeten ne derece zevkli ve ne kadar tehlikeli olduğunu da zamanla anlayacağız!"

(Resimli Gazete, no 190 / 1927, kapak sayfası)

Mevlevî Gönüllü Taburu



"Mevlevi Gönüllü Taburu, cumartesi günü 21 Kânunusâni (Ocak), sabahleyin Harbiye Nezâreti meydanında içtimâ ederek zât-ı hazret-i hilâfetpenâhî tarafından sancağın tesliminden sonra Haydarpaşa'dan trene binmiştir."

(Servet-i Fünûn, no 1237 / 1914, kapak sayfası).





Popüler Tarih, sizin için seçti

Hediyelik kitapta yeni yıl adresleri



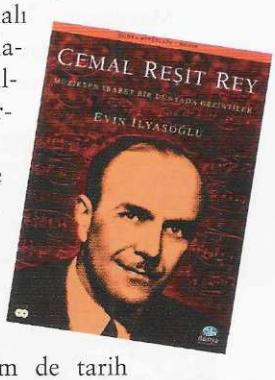
Yılbaşı öncesi, tarih meraklıları için, yeni yıl hediyesi olabilecek kitaplar seçtik ve ayrıca bu kitapların bulundukları adresleri de verdik. Yani kitabevlerini dolaştık.



FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

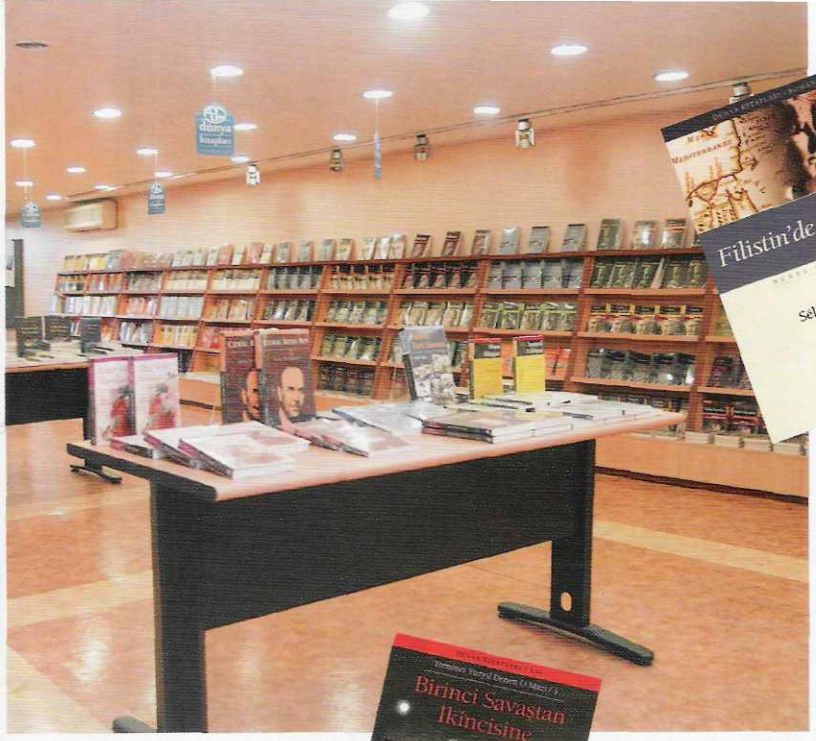
LÜTFÜ TINÇ

Yılbaşı öncesi tüm dünyada, kitap piyasası canlanır; yeni yıl hediyesi, birçok ülkede, birçok insan için, genelde kitaptır. Özellikle de 'hard cover' denilen, biçimsel olarak da özenli hazırlanıp kaliteli ve tabii ki pahalı malzeme kullanılarak basılmış kitaplardır bunlar...



Biz de okurlarımıza yılbaşı hediyesi olarak; kitap tavsiye etmek istiyoruz, hem de tarih konulu, tarih eksenli kitaplar. Ama her keseye uygun olmasını da düşünerek...

İşte bu yüzden, bu yıl farklı bir yol izleyip, belirli kitapların değil, bizim önemsediğimiz tarz kitabın adresini vermek istedik: Bunun da yolu,

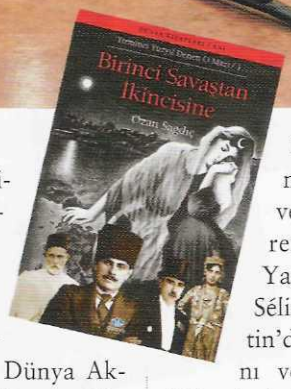


İstiklâl Caddesi'ndeki kitap duraklarından biri, Tünel'deki Dünya Aktüel Tünel Kitabevi'dir (solda ve sol sayfada).

kitabevleri...

Yeni yıl için kitap adresleri gezimize, İstanbul'da, İstiklâl Caddesi'nin sonundan başladık: İlk durağımız, Tünel'deki Dünya Aktüel Kitabevi idi. Burada, birçok yayınevinin yanı sıra, Dünya Kitapları da sıralanıyor raflarda.

Bizim 'tarih adına' önermek istediğimiz son yayınlar; Prof. Dr. Işın Demirkent'in makale ve bildirilerini içeren 'Bizans Tarihi Yazıları' adlı yapıtı, Sélim Nassib'in "Filistin'de Bir Âşık" romanı ve Ozan Sağdıç'ın 'Yirminci Yüzyıl Denen O Mazi' adıyla başlattığı anı dizisinin ilk kitabı, 'Birinci Savaştan İkincisine'...



Ama Dünya Kitapları arasında, hard cover 'hediyeliklerde' de var: Edebiyat eleştirmeni ve folklor araştırmacısı Tahir Alangu'nun çocuklar için hazırlanmış resimli 'Billur Köşk Masalları' buna iyi bir örnek.

Evin İlyasoğlu'nun imzasını taşıyan ve iki kompakt disk de içeren 'Cemal Reşit Rey / Müzikten İbaret Bir Dünyada Gezintiler' adlı kapsamlı kitap da, müzik tarihiyle ilgilenen meraklı okurlar için güzel bir hediye olabilir.

İkinci durağımız, Robinson Crusoe Kitabevi; vitrindeki kitaplar arasında en çok ilgimizi çeken de, tarihle kurguyu çok iyi harmanlayabilen İhsan Oktay Anar'ın son romanı 'Amat' (İletişim Yayınları) oluyor.



Yolumuza devam edip Galatasaray civarında yeni bir

DÜNYA AKTÜEL BASIN YAYIN AŞ / DÜNYA AKTÜEL TÜNEL KİTABEVİ



İpek Yolunda Son Kervan

Kale Bodur Seramik AŞ'nin sponsorluğunda hazırlanan 'İpek Yolunda Son Kervan', fotoğraf sanatçısı Arif Aşçı'nın objektifinden yansıyan görüntülerle bizi, bu uzun ve eski ticaret yolunun geçtiği coğrafyalara götürüyor.
Fiyatı: 250 YTL (Türkçe ve İngilizce)



Sinan

Ara Güler'in fotoğrafları ve Boğaziçi Üniversitesi öğretim görevlilerinden John Freely'nin metinlerinden oluşan 'Sinan', gözalıcı görüntülerle, büyük usta Mimar Sinan'ın eserlerinden oluşan bir seçkiyi ortaya koyuyor.
Fiyatı: 95 $ (Fransızca) / 110 $ (İngilizce)

İstanbul Görüntüleri

'İstanbul Görüntüleri'nde, Şakir Eczacıbaşı'nın objektifinden İstanbul'u İstanbul yapan görüntüleri izliyoruz...
Fiyatı: 120 $
(Türkçe ve İngilizce)

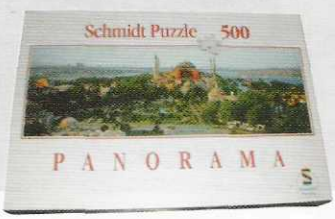
Turkish Style



Tarihçi Stefanos Yerasimos tarafından hazırlanan 'Turkish Style' bize, Türk kültürüne özgü çeşitli dekorasyon örneklerinden oluşan bir seçki sunuyor.
Fiyatı: 60 $

Schmidt Puzzle

Ayasofya'yı yeniden yaratın...
Fiyatı: 13 YTL.



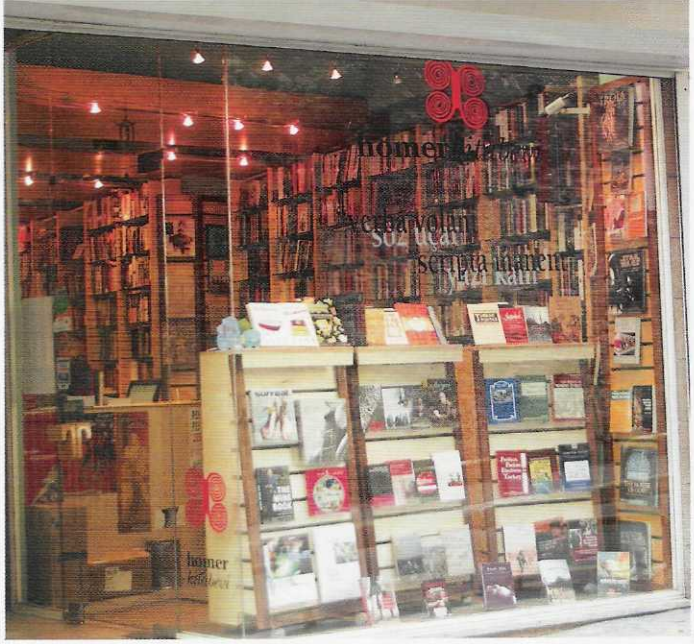


kitap adresi seçiyoruz: Homer Kitabevi'nde, yabancı dostlarına yılbaşı hediyesi olarak Türkiye üzerine tarihî ve turistik kitaplar hediye etmek isteyenler için, çok farklı ve kaliteli seçenekler var.

Bu arada, yine Galatasaray'daki Yapı Kredi Yayınları'nı unutmayalım: Kısa bir süre önce Yapı Kredi'nin vitrinleri, Cervantes'in Don Quijote'leri (Don Kişot) ile donatılmıştı (hem büyükler hem de gençler için yayımlanmış versiyonlarıyla)... Çünkü, hatırlayacağınız gibi, noktalamakta olduğumuz 2005 'Cervantes Yılı'idi... Bir de Yapı Kredi Yayınları'nın bizce en popüler kitaplarını kucaklayan 'Genel Kültür Dizisi'ne, yeniden göz atmakta fayda var: 'Troia Hazineleri' kitabından 'Caz Çağı'na, 'Mayaların Kayıp Şehirleri'nden 'Hz. Muhammed'in yaşamına, çok geniş bir yelpaze açılıyor önümüze bu dizide...



Galatasaray'dan 'yukarı doğru' yani Taksim yönüne ilerlerken, ara sokaklara sapmayı da ihmal etmemek gerek... Örneğin Pandora Kitabevi'ne uğradığınızda, reyonlarda çok seçme hard cover lüks kitaplar görebilirsiniz.





Şu sıralar yaptığı kitap müzayedeleriyle kendinden söz ettiren Simurg'da ise, hem 'sahafiye kalemi' eski kitapları hem de son yayınları bulabilirsiniz; özellikle de inceleme ve araştırma kitaplarını...

Araştırma ve inceleme kitapları demişken, İstanbul'da çizdiğimiz şu kitap adresleri güzergâhına Ankara'dan bir isim de eklemek elzem oldu. Tabii Ankara'daki Dost Kitabevi Yayınları'nın kitaplarını İstanbul'da da bulmak mümkün!..



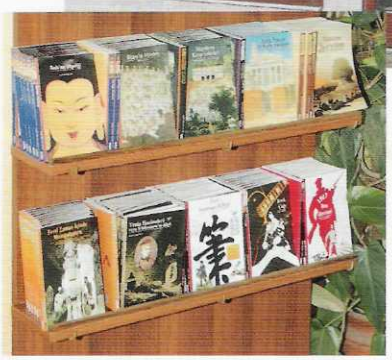
Şu sıralar Dost'tan çıkan 'tarih bağlantılı' pek çok kitap var. Ama bizim özellikle gözümüze çarpan, Yayınevi'nin 'Kültür Kitaplığı' dizisinin özenle hazırlanmış cep kitapları: Bu dizide, tarihten edebiyata, pek çok alanın başvuru kitabı niteliğindeki rehber kitapları yer alıyor. Dizi, ünlü 'PUF' (Presses Universitaires de France'ın bir dizisi temel alınarak hazırlanmış telif eserlerden oluşuyor.

Dost Kitabevi yayınlarının bu yıl hazırladığı iki ilginç kitap da, 'I. Dünya Savaşı' ile 'II. Dünya Savaşı' adlarını taşıyorlar ve konunun uzmanı



Galatasaray Meydanı civarındaki Homer Kitabevi (sağda en üstte); **İstiklâl Caddesi üzerindeki Robinson Crusoe Kitabevi** (sağ üstte) **ve Pandora Kitabevi** (sağda).





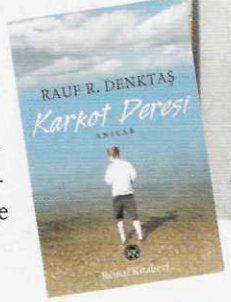
İngiliz tarihçiler tarafından kaleme alınmışlar...

Başka 'kitap adresi' seçenekleri de var bu civarda; ama biz, sayfalarımızın müsaade ettiği son bir atılımla, Nişantaşı'na uzanalım ve Remzi Kitabevi'nin reyonlarını gezelim istedik. Burada da tarih meraklıları adına gözümüze çarpan birçok kitap var. Ancak şu sıralar, Rauf Denktaş'ın 'Karkot Deresi' (Remzi Kitabevi) adını taktığı anıları ile Sami Önal'ın bize kazandırdığı bir hatırat, Tuğgeneral Ziya Yergök'ün "Sarıkamış'tan Esarete" (Remzi Kitabevi) adı verilen 1915-1920 yılı anıları öne çıkıyor...

Aslında 2005, Enver Paşa'nın tarih kitaplarına bir trajedi olarak geçmiş 'Sarıkamış Harekâtı'nın 90. yılı ve konunun meraklıları için anımsatmak gerekir ki, son yıllarda Sarıkamış'a ilişkin ilginç yayınlar oldu: Yine Sami Önal'ın yayına hazırladığı Em. Kur. Yarbay Köprülülü Şerif Bey'in (İlden) anıları 'Sarıkamış' adıyla Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında yer aldı (1998).

Ayrıca yine meraklısına hatırlatmak gerekir ki, Cemal Paşa'nın, Ali Fuat Erden'in, Kâzım Karabekir'in, 9. Kolordu Komutanı İhsan Paşa'nın ve 29. Tümen Komutanı Albay Arif bey'in anılarından da 'Sarıkamış Harekâtı'na ilişkin bilgiler elde etmek mümkündür... ■





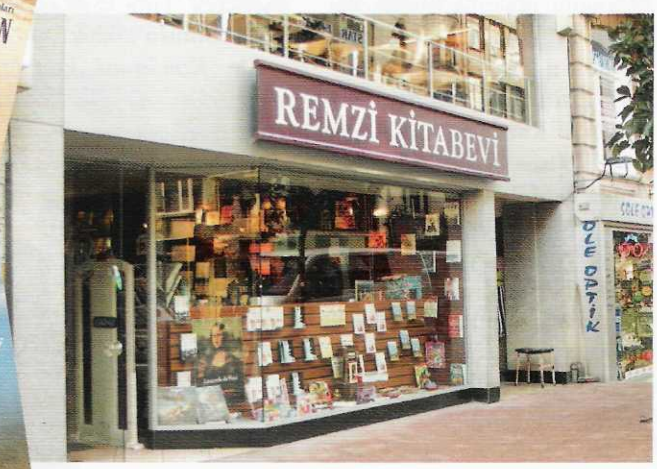
Çocuklara tarih bilinci verebilmek için...

Işık Soytürk, çocuklara tarih bilincinin çok küçük yaşlarda aşılanması gerektiğini düşünmüş ve bu yolda, başarılı çalışmalar yapmış bir arkeolog-yazar... Basit çizgi ve yorumlarla çocukların okumaktan sıkılmayacakları bu kitapları hazırlarken Soytürk, üç ayrı noktaya önem vermiş: Çocuklar bu kitaplarla, tarihî olayları en yalın şekilde hafızalarına kazıyabiliyorlar. Kitapta olaylar Türkçe, Almanca ve İngilizce olarak üç farklı dilde anlatılıyor. Bir de bu kitaplar aynı zamanda eğlenceli birer boyama kitabı olarak tasarlanmış... Soytürk'ün Filiz Yayıncılık'tan çıkan kitapları arasında, yeni yılın simgesi olan 'Noel Baba' da var: Hem Türkçe hem de İngilizce olarak. Yazarın 'Anadolu Bin Bir Renk' adlı dizisi ise, iki 'Karagöz ve Hacivat' kitabıyla, 'Efes-Selçuk', 'Peri Bacaları' ve 'Nemrut Dağı' kitaplarını içeriyor. Yayınevinin yine çocuklara yönelik olarak hazırladığı kitaplar arasında 'Hititler', 'Anadolu Bin Bir mitolojik Öykü' gibi yapıtlar da var.





Bilgi için: 0 216 567 71 39
www.filizyayincilik.com



Yapı Kredi Yayınları'nın (sol üstte) Galatasaray'daki merkezi ve Nişantaşı'ndaki Remzi Kitabevi (solda).

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nden...

Konferanslar dizisi



Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, yıl boyunca bütün konferanslarını İstanbul'da, Osmanlı Bankası Müzesi'nde gerçekleştirecek.



Konferans salonundan bir görüntü (üstte). Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol (sağda).

Her yıl kasım ile nisan ayları arasında bir dizi konferans düzenleyen Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün bu yılki programı netleşti. Büyük ilgi toplayan konferansların ilki, 22 Kasım günü Prof. Dr. Levent Zoroğlu tarafından 'Kelenderis Kazılarının Kilikya Arkeolojisine Katkıları' konusunda verildi.

Bu yılki konferansların hepsi İstanbul'da, Osmanlı Bankası Müzesi'nde düzenlenecek. Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol ile enstitünün faaliyetleri ve konferanslar üzerine konuştuk...

➤ *Enstitü ne zaman kuruldu?*

1991 yılında Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü adıyla kurulduk. Beş yıl önce de, Bakanlar Kurulu kararıyla, Türk adını ekleterek 'Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü' olduk.

➤ *Konferans konularını belirlerken ne gibi kriterler gözetiyorsunuz?*

Daha çok, yeni yapılan araştırmaların sonuçlarının aktarılmasına imkân tanımak istiyoruz. Ancak bunun o konuda yapılmış önceki çalışmaları da kapsayan genel bir değerlendirme, bir bilanço olmasını bekliyoruz.

Yoksa her yıl yapılan 'Kazı Sonuçları Toplantıları'nda sunulan bildiri benzerlerinin burada da sunulması değil söz konusu olan...

Ayrıca sunumu yapanların sadece Türk araştırmacılar değil, Türkiye ile ilgili çalışmalar yapan yurtdışındaki araştırmacılar olmasını da gözetiyoruz. Yılda en azından iki kişiyi yurtdışından getirtmeye gayret ediyoruz.

➤ *Geçtiğimiz Mayıs ayında bir de uluslararası atölye çalışması düzenlemiştiniz. Bu yıl da düşünüyor musunuz?*

Enstitümüz bünyesinde oluşturduğumuz keramik ko-



misyonunun Anadolu'da Hellenistik ve Roma dönemi keramiğiyle ilgili Mersin'de düzenlemeyi düşündüğü uluslararası bir konferans var. Ayrıca daha önceden planladığımız, Hint-Avrupalıların Anadolu'ya gelişleri ve Anadolu kültürleri üzerindeki etkileri konulu bir atölye çalışması da söz konusu olacak.

➤ *Konferanslar haricinde yayın çalışmalarınız da var.*

Evet. Enstitümüzün amacı Eskiçağ konusunda kamuoyunu aydınlatmak. Konferansların yanı sıra küçük popüler dizi kitapçıklar yayımlıyoruz. Bunlar birbirini tamamlıyor. Ayrıca Colloquium Anatolicum (Anadolu Sohbetleri) adlı bir de yıllığımız var. Burada hem konferans metinlerine hem de özgün çalışmalara yer veriyoruz.

➤ *Geçen yılki Genel Kurul'da alınan karar gereği, yeni Bilim Kurulları kuruldu; bunların çalışmalarıyla enstitünün etkinlikleri çeşitlenecek sanırım?*

Evet 3 bilim komisyonu oluşturuldu. Bu çerçevedeki çalışmalarımızı şöyle toparlayabilirim: Vasorum Antiquorum Mecmuası'nın Türkiye sayılarının hazırlanma ve basılma hakları, başlıca uluslararası bilimsel projeleri denetleyen Uluslararası Akademiler Birliği tarafından Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'ne verilmiştir.

CVA'nın Türkiye'deki komitesinde yer alan akademisyenler şunlardır: Prof. Dr. Levent Zoroğlu, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu,



Tamamen olmasa da hâlâ ayakta kalmaya çalışan Alakapı.

Aralık konferansı: "Toroslar'dan Akdeniz'e..."

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün İstanbul'da Osmanlı Bankası Müzesi'nde, Aralık ayında gerçekleştirilecek olan konferansının konusu, 'Çukurova' üzerine: "Toroslar'dan Akdeniz'e; Çukurova Eski Tarihi Araştırmalarına Yeni Katkılar".

Konferansı İstanbul Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Mustafa Sayar *(sağda)* verecek. Sayar, 'Konferansınızın içeriğini anlatır mısınız?' dediğimizde, bize şu yanıtı verdi: "Konferansta, son 15 yılda Çukurova Bölgesi'nde yapmış olduğumuz yüzey araştırmaları sonunda elde ettiğimiz bilimsel verileri sunacağız."

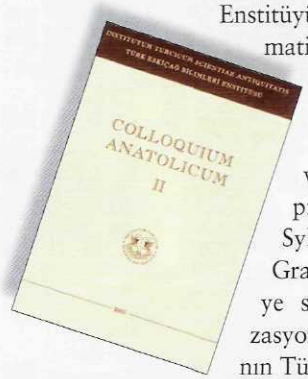
"Özellikle Ceyhan ve Seyhan nehirleri arasında kalan havzadaki antik kentlerin ve çevrelerinde bulunan küçük yerleşmelerin konumları, birbiriyle olan ilişkileri ve bunların Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik dönemde şehircilik yönünden gösterdikleri gelişmelerin karşılaştırmalı olarak değerlendirmesini yapacağız." Bu çerçevede elde ettikleri mimarî buluntuları irdeleyerek varacakları sonuçları kamuoyu ile paylaşacaklarını belirten Sayar, "Enstitüsize Tabula Imperii Romani adlı büyük projenin sorumluluğunu verdi. Bu proje kapsamında ne gibi çalışmalar yürüteceksiniz?" dediğimizde de, bize şu yanıtı verdi: "Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün Union Academique ile koordineli olarak yapmış olduğu Tabula Imperii Romani, aslında bizim uzun yıllardır Çukurova'da yürüttüğümüz çalışmaların sunumunun bir bölümünü oluşturmaktadır." Sayar, Türkiye Eski Çağ tarihî coğrafyasının önemli bir eksikliği olan Roma İmparatorluğu dönemi antik kent ve küçük yerleşmeler coğrafyasının büyük ölçüde ortaya çıkartılacağını sandıklarını vurguladı: "Bu çalışma elbette en fazla çalıştığımız Kilikia Bölgesi'nden başlayacak; ancak daha sonra Türkiye Thrakia'sını da dahil edeceğiz. Diğer bölgelerde çalışan bilim insanlarına da bunun iyi bir örnek teşkil edeceğini umuyoruz."





Karasis Kalesi'nden genel görünüm.

Prof. Dr. Güven Bakır, Prof. Dr. Coşkun Özgünel, Yrd. Prof. Dr. Yaşar Ersoy. İlk sayı hazırlık aşamasındadır ve 2006'da basılacaktır.



Enstitüyü temsilen Nümizmatik Komisyonu Başkanı Oğuz Tekin'in katıldığı Eylül 2005'te İsveç, Upsala'da yapılan toplantıda, Sylloge Nummorum Graecorum'un Türkiye sayılarının organizasyon ve basım haklarının Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'yle beraber ortak imzalanmasına karar verilmiştir. Bir Türk müzesinin nümizmatik koleksiyonuna ilişkin olarak yapılan ilk sayı, hazırlık aşamasındadır.

Türkiye'nin Trakya'da ve Kilikya bölgesinde yer alan Roma yol ve yerleşim bölgeleri projesi olan Tabula Imperii Romani serisi basılmak üzere geliştirildi ve Uluslararası Akademiler Birliği'ne teslim edilecek. Bu proje, enstitünün Epigrafik Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Mustafa H. Sayar başkanlığında yürütülmektedir.

Enstitü yayınlarının çıkardığı Colloquium Anatolicum [Anadolu Sohbetleri] (üstte) ve Klasik filoloji seminerlerinin derlendiği kitapçık (altta).



Bunlar dışında, enstitümüzün Uluslararası Akademiler Birliği üyeliğine kabul edildiğini de belirtmeliyim. Mayıs 2005'te Ankara'daki 79. Uluslararası Akademiler Birliği yıllık toplantısında, yazışmaları süregelen üyelik için başvurumuz olumlu değerlendirildi ve enstitünün resmî (evrak) işlerinin tamamlaması için ileri adım atılmış oldu. Başvurumuz Uluslararası Akademiler Birliği'nin Şubat 2006'daki toplantısında değerlendirilecektir.



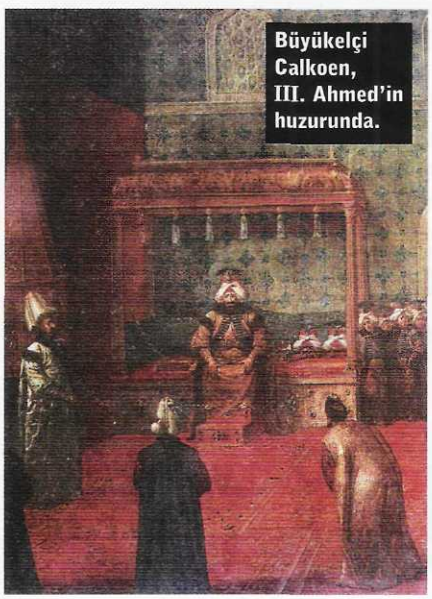
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın, Büyükelçi Calkoen ve heyeti onuruna Divan'da verdiği yemekten bir görüntü.

Prof. Renda'nın konferansı: Elçiler nasıl ağırlanırdı?

Prof. Dr. Günsel Renda tarafından 28 Aralık 2005 tarihinde Osmanlı Bankası Müzesi'nde verilecek konferansta, Osmanlı sarayındaki görkemli elçi kabul törenleri anlatılacak.

Osmanlı sarayında gerçekleştirilen resmî törenler arasında, elçi kabullerinin ayrı bir yeri vardı. Törenler, imparatorluğun gücünü göstererek elçileri etkilemek için, Divan gününe rastlatılırdı.

Elçi ve heyetinin tören sırasındaki giysileri ve hareketleri de belirli protokol kurallarına bağlıydı. Elçinin, arz odasında padişaha itimatnamesini sunmasıyla son bulan tören, hem Osmanlı nakkaşları hem de elçilere eşlik eden Avrupalı ressamlar tarafından ayrıntılarıyla belgelenmiştir.



Büyükelçi Calkoen, III. Ahmed'in huzurunda.

İşte Prof. Dr. Günsel Renda da, Osmanlı Bankası'ndaki konferansında, yüzyıllar boyunca Doğu'dan ve Batı'dan gelen elçilerin kabul törenleri, canlı görsel belgeler eşliğinde izleyicilerle paylaşacak. Konferans saati, 18.30-20.30 arası olarak belirlenmiş.

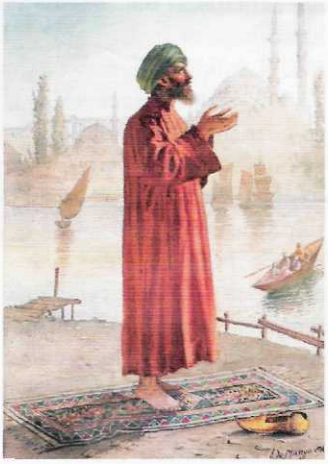
İstanbul âşığı Mango

Sultan II. Abdülhamid döneminde İstanbul'a gelen ve ölümüne kadar da bu kentte yaşayan, İtalyan ressam Leonardo de Mango, ölümünün 75. yılında düzenlenen bir sergi ile anılıyor.

TBMM Millî Saraylar Daire Başkanlığı, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, Pinacoteca Provinciale di Bari ve İtalyan Kültür Merkezi'nin işbirliğiyle 24 Kasım 2005-15 Ocak 2006 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda izlenebilecek sergide, sanatçının çeşitli koleksiyonlardan alınma 100 kadar eseri sergilenecek.



Proje koordinatörlüğünü Erol Makzume'nin üstlendiği sergi için hazırlanan katalog, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık tarafından Türkçe-İngilizce ve İtalya'daki sergi için de İngilizce-İtalyanca olarak yayımlanacak *(altta; sanatçının yağlıboya "Namaz" adlı tablosu ve üstte; "İstanbul'dan 1892" adlı suluboya tablosundan bir detay).*





İlk Arkeolojik park: Kaunos

Muğla'nın Ortaca ilçesine bağlı Dalyan beldesinde bulunan Kaunos antik kentinde kazı çalışmalarının başkanlığını yapan Prof. Dr. Cengiz Işık, Kaunos'u Türkiye'nin ilk arkeolojik parkı haline getireceklerini söyledi.

Antik kentte 1966'da başlayan kazıların uzun yıllar süreceğini belirten Işık, bu yılki çalışmaların Liman Agorası ve Çeşme binasında gerçekleştiğini ifade etti. Restorasyon çalışmalarının geçtiğimiz ay tamamlandığını belirten Işık, şunları söyledi: "Liman Agorası'nı, Çeşme binasını, Teras Tapınağı'nın güney duvarını, Murena Anıtları'nı restore ettik. Kaunos antik kentini arkeolojik park haline getirme projemiz var. Bu, Türkiye'de bir ilk olacak. Onun hazırlıklarını yapıyoruz."

Sinema ve tarih 8. kez buluşuyor

TÜRSAK Vakfı'nın her yıl geleneksel olarak gerçekleştirdiği 'Uluslararası Sinema ve Tarih Buluşması'nın sekizincisi, 'Avrupa Avrupa' ana teması ile hayata geçiriliyor.



T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın himayeleri ve Metro Group'un kurumsal sponsorluğu ile gerçekleştirilen etkinlikte bu yıl: "Avrupa Avrupa /Avrupa Kültürünün Dışında/ Hangi Avrupa?/ Siyahlar, Beyazlar ve Renkliler / Avrupa'nın Ayrıksı Filmleri / Avrupa ve İnsan Hakları" konu başlıklı 50'nin üzerinde uzun metraj ve belgesel film yer alıyor. Ayrıca 'Avrupa Medeniyeti'nde Osmanlı Kültürünün İzleri' başlıklı bir panel, söyleşiler ve bir dönem ülkelerinde yasaklanmış olup, şimdi Türkiye'de de ilk kez gösterilecek özel filmlerle bu ilginç festival, 9-16 Aralık tarihleri arasında, izleyiciyle buluşacak.

Festivalin açılış gecesi, 10 Aralık 2005 Cumartesi akşamı İstanbul Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda yapılacak. Gecede, Burhan Öcal, İlhan Erşahin ile birlikte bir konser verecek. Beyhan Murphy'nin dans gösterisinin de yer alacağı açılış gecesinin teması ise, "Avrupa'da Osmanlı Rüzgârı".

Bodrum Yassıada'da dalış turizmi



Bodrum açıklarındaki, etrafında 12 batığın bulunduğu Yassıada, 2006 Mayıs'ından itibaren yapılacak tesislerle, dalış turizmine açılacak.

Turgutreis beldesinden iki mil uzaktaki Yassıada'nın dalış turizmine açılması için hazırlanan proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanarak uygulanma aşamasına geldi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Muğla Valiliği, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi ve Turgutreis Belediyesi arasında yapılan protokolle, bu proje için Belediye'nin yapmak istediği tesislere onay verildi.

Gelecek ay başlayacak çalışmalarla, Yassıada üzerine turistler için kafeterya, restoran, konferans salonu ve basınç odaları yapılacağı belirtildi.

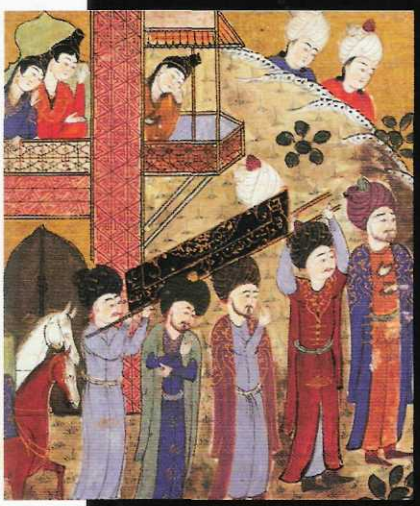
Müze Müdürü Yaşar Yıldız, Yassıada ve civarında 12 batık bulunduğunu vurgulayarak, bunlara ilginin çok büyük olacağını söyledi.

Eski Müze Müdürü Oğuz Alpözen de, "Bu proje ile tam 26 yıldır uğraşıyordum. Projenin Nisan veya Mayıs ayından itibaren yürürlüğe girmesini bekliyoruz. Dünyada ilk kez 1800 yıl önce ve 1800 yıl sonra batan tekneler bir arada sergilenecek" dedi.

Osmanlı'nın ölüm ritüelleri



Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Edhem Eldem'in 30 Kasım'da Osmanlı Bankası Müzesi'ndeki 'Osmanlı Müslüman Ölüm Ritüellerinde Devamlılık ve Değişim' konulu konferansının yanı sıra, yine aynı mekânda açılan aynı konudaki sergi, 31 Mart 2006 tarihine kadar açık kalacak. 15 ve 20. Yüzyıl arasındaki beş asırlık süre içinde, Osmanlı-İslâm kültüründe ölüm ritüelleri bir yandan İslam geleneğinin temeli üzerinde otururken, diğer yandan da Osmanlı kültürünün kendine has özellikleri nedeniyle etkileşime uğramıştır. Bu sürece bir de 19. Yüzyıl'da başlayan 'modernleşme' hareketi eklenince, ölüm ritüellerinin batının etkisiyle bazı dönüşümlere uğradığı görülmektedir. Konferansta, etki ve süreçlerin zaman içindeki etkileşimi örneklere dayanarak ele alınıyor. Sergide ise, Osmanlı-İslâm kültüründeki ölüm ve ritüelleri, belge, minyatür, gravür, dönem fotoğrafları, mezar taşları ve çeşitli objelerle anlatılıyor *(solda; Şükrî, Selamname'den Sultan II. Bayezid'in cenaze alayı ve üstte; Kolağası Rifat Bey'in mezar taşı).*





Etrüskler konferansı

Türkiye'de Antikçağ'da yaşayan Etrüskler konusunda 'üniversitede ders veren tek hoca' olarak, İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, 12 Aralık 2005 Pazartesi günü, Yıldız Teknik Üniversitesi Auditorium Konferans Salonu'nda saat 16.00'da bir konferans verecek.

Esma Sultan'da müzayede

Esma Sultan Yalısı'nda, 4 Aralık 2005 tarihinde, çok farklı 'parçalardan' oluşan bir müzayede yapılacak. Alif Art Antikacılık'ın düzenlediği müzayedede, kültürel ve tarihî özellikler taşıyan 324 adet eser, 'Osmanlı ve Karma Sanat Eserleri' başlığıyla antika meraklılarıyla buluşacak.



İki köklü aileye ait bu eserler arasında göze çarparlar; Edirnekâri mobilyalar, tombak parçalar ve tuğralı gümüşler... Ayrıca murassa mücevherler, hat ve tablolarla gravürler de bu müzayedenin ilginç parçaları arasında... *(üstte; Osman Nuri Paşa'ya ait damgalı ve "Sene 1317 [m.1901]" tarihli yıldız vazo).*

31 Aralık 1929, Ankara Hariciye Köşkü...



31 Aralık 1929: Atatürk, Ankara'daki Hariciye Köşkü'nde verilen yılbaşı balosunda.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Ankara' romanından öğreniyoruz ki, 1929 ve sonrasının Ankara'sında, uzunca bir süre, 'Noel ve yılbaşı baloları' Ankara Palas'ın salonlarında yapılmaktadır. Yakup Kadri, 'Ankara' romanında, 1929'un son günlerini şöyle anlatır: "Bu kış, Noel ve yılbaşı balolarına Ankara'da her seneden daha zevkli bir hazırlanış vardı. Çünkü bu eğlenceler, henüz açılmış olan Ankara Palas'ın büyük hall ve salonlarında yapılacaktı. Buranın bin kişiden fazla davetli alabileceği söyleniyordu..."

Cumhuriyet rejiminin getirdiği yenilikler arasında, baloların 'çok özel' bir yeri vardır. Çünkü bu balolarda dans ve müzik vardır; yani kadın-erkek bir arada olunur, birlikte eğlenilir... Cumhuriyet Bayramı için olsun, bir okulun mezuniyet balosu ya da bir derneğin, bir hayır kurumunun balosu olsun; kutlama kadın-erkek birlikte yapılır.

1929'un son günü, Ankara'daki yılbaşı balolarından biri de, Hariciye Köşkü'ndedir ve baloya, dönemin deyişiyle, "Gazi Hazretleri" de katılır.

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum